

vyvolený Boží [Kral. u L 9,35 podle některých textů „Syn můj milý“, u L 23,35 „ten Boží zvolený“]. Pisatel evangelia zřejmě uvádí toto označení ve vztah k utrpení jako nutnému průchodisku k nebeské slávě L 24,26.46. Syn je vyvolený nejen v utrpení a přesto, že trpěl, nýbrž proto, že byl určen, aby trpěl. Tím, že trpěl bez jakéhokoli pokusu o sebezachranu, dokázal své vyvolení. Také J 1,34 čte v některých rukopisech a překladech vyvolení Boží místo Syn Boží.

2. Vyvolení Izraelovo. Je přirozené, že se v době římské nadvlády v Palestině mluvilo mnoho o v-i Izraelovu a že jak Ježíš, tak i Pavel se touto myšlenkou mnoho zabývali. Ukazují na to podobenství Ježíšova z poslední doby jeho života Mt 21,28 — 22,14 [podobenství o synech, o vinařích a královské svatbě]. Ve všech třech podobenstvích se vlastně rozlišuje mezi povoláními a vyvoláními a ukazuje se, jak si tzv. „vyvolení“ počínají. Izraelci jsou stavěni v protiklad k pohanům jako „spravedliví“ proti hříšníkům. Pozvání v Mt 22,3.4.8 jsou Izraelci, kteří zájmy pozemské kladou nad účast při mesiášské svatbě [sr. 22,6 s 21,35]. Odpovědi Boží na toto počínání je soud a pozvání pohanů. Vyvoleními jsou pouze ti, kteří uposlechlí, činí vůli Boží [Mt 21,31], dávají plody království Božího [Mt 21,43], mají svatební roucho [Mt 22,11]. Jinak řečeno: vyvolení se stává skutečností teprve v poslušnosti. Proto je mnoho povolaných, ale málo vyvolených [Mt 22,14]. Právě proto, že byl Izrael vyvolen, byl postaven před rozhodnutí. V-i není něco, proti čemu se nelze postavit, ale také nic, co by si Izrael mohl zasloužit.

Zvláště ap. Pavel jako bohoslovec vytvořil celou teorii o v-i Izraele [sr. Sk 13,17nn]. Ne všichni Izraelci jakožto potomci Abrahamovi jsou Izraelem. Bůh jako svrchovaný Pán provedl výběr už v době praotců. Ještě než se narodili synové Izákovi, tedy dřív, než mohli učinit co dobrého nebo zlého, Bůh vyvolil Jákoba s určením, že starší Ezau bude odstráněn, aby sloužil mladšímu [Ř 9,11; sr. Gn 25,23]. Pavlovi je tato skutečnost obrazem toho, jak Bůh ve své svrchovanosti odstránil Izraele a vyvolil pohany, aby zůstal v platnosti plán Božího výběru nezávislý na skutcích [Žilkův překlad]. Tak jako Bůh podle Mal 1,2n potrestal potomky Ezauovy, může potrestat i Izraelce. Avšak v přítomném čase přece jen zůstal podle výběru Boží milosti nějaký zbytek [Kral. „Ostatkové“] Izraele, t. j. ti, kteří uvěřili v Krista, zatím co ostatní byli zatvrzení [Ř 11,5n]. Jednou však celý Izrael bude zachráněn, protože zůstal milovaným Božím kvůli svým předkům [Ř 11,28]. Byl jednou vyvolen; propadl však neposlušnosti, aby byl zachráněn pohané. Až se to stane, dostane se i jemu milosrdenství, protože Boží milostivé dary a jeho povolání jsou neodvolatelné.

3. V-i apoštolů. Podle L 6,13 vyvolil Ježíš dvanáct apoštolů z většího počtu učedníků. Užívá se tu řeckého slovesa *eklegein*, kdežto při t. zv. vyvolení sedmdesáti se užívá slovesa

Vyvolení [1251]

anadeiknynai = určit [L 10,1], čímž je snad naznačen rozdíl mezi vyvolením apoštolů a ustanovením jiných spolupracovníků. Přitom se zvláště J zabývá otázkou, jak mohl Ježíš vyvolit také Jidáše [J 6,70; 13,18n; 15,16.19]. I Jidášovi bylo sice dáno od Otce, aby se dostal mezi Ježíšovy učedníky [J 6,65], ale tím nezmizela jeho vlastní odpovědnost. Neboť v-y je přesazen do oblasti víry a poslušnosti. Ne-zůstane-li v této oblasti, proměňuje se jeho v-i v zavržení [J 6,63nn; 15,6]. Apoštolové byli vyvoleni k tomu, aby nesli ovoce a vykážali se poslušností [J 15,16n]. Jidáš byl vyvolen, a přece zůstal ďáblem [J 6,70], t. j. nevěřícím, který pozdvihl proti Ježíši Kristu paty [J 6,64; 13, 18]. Přesto však neporušil Kristovo dílo. Jeho v-i odpovídalo Boží vůli, dosvědčené Písmem [Ž 41,10], a Ježíš od samého počátku věděl, kdo ho zradí [J 6,64.70n; 13,11]. Ovšem, teprve po vyloučení Jidášově rozvíjí Ježíš plně smysl v-i. Jde o v-i ke službě a lásce [J 15,16nn], o v-i, vybrání ze světa, jež ovšem vyvolává nenávisť a utrpení. Sk 1,2 poznamenávají, že Ježíš vyvolil učedníky: skrze Ducha svatého. Ale většina překladatelů má za to, že skrze Ducha sv. byly dány učedníkům rozkazy. Viz Žilkův překlad!

Tak jako byli vybráni apoštolové, byl vybrán, vyvolen i Pavel s tím označením, že bude nosit jméno Kristovo před pohany i krále i před Izraele [Sk 9,15].

4. V-i věřících a církve. V určitém slova smyslu jsou všichni věřící v-i Boží. Tak v Ř. 16,13 je Rufus nazýván vyvoleným v Pánu, což naznačuje příčinu jeho vyvolenosti. V Ko 3,12 jsou věřící označeni jako v-i, svatí a milí. Jsou "to patrně souznačné pojmy. Jejich vyvolenost se projevuje ve vzájemné lásce. Také ve 2Tm 2,10 a Tt 1,1 jsou věřící nazýváni vyvoleními. V Ř 8,33 jsou v-i ti, které Pavel předtím nazývá syny Božími [Ř 8,14] a kteří milují Boha [Ř 8, 28]. Tyto v-e nic nemůže odloučit od lásky Boží v Kristu Ježíši a nikdo na ně nemůže žalovat při posledním soudu. Boží v-i je tu totožné s Boží stvořitelskou mocí, v níž povolává to, čeho není, aby bylo [Ř 4,17]. Je to v-i v Kristu před ustanovením světa [Ef 1,4n], abychom se stali syny a tak byli svatí a neposkvrnění před Bohem v lásce, a to k chvále jeho milosti. Co tímto výrazem rozuměl později NZ, je patrné zvláště na 1Pt 1,1, jež se obrací na vyvolené přistěhovalce v diaspoře [viz Žilkův překlad!]. Byli vyvoleni podle Božího předzvěštění posvěcením Ducha k poslušnosti a k pokropení krví Ježíše Krista, t. j. k uskutečňování oběti Kristovy ve vlastním životě. Zde už jsou základy pozdějšího dogmatického učení o v-i, jež má své kořeny v Božím věčném úradku [*Předuložit]. Podle 1Pt 2,9 jsou věřící v Krista vyvolený rod, královské kněžstvo, národ svatý, získaný lid. Stali se tím vším proto, že jsou živým kamením na vyvoleném a vzácném kameni Ježíši Kristu [sr. Ef 1,6]. Byli vyvoleni k tomu, aby »zvěštovali mocné činy« toho, jenž

[1252] Vyvraceti

je povolal ze tmy v podivuhodné své světlé. Neboť proti těmto vyvoleným stojí nikoli zavržení, ale nevěřící [1Pt 2,7], kteří propadají Božímu soudu. Vyvolení tu jsou ne na to, aby se povyšovali nad druhými, ale aby sloužili těm, kteří zatím byli odloženi, určení k nevěře.

Poněvadž pak církev se skládá z vyvolených, může NZ mluvit také o vyvolené církvi a sborech. V 1Te 1,4 mluví Pavel o tom, že má povědomost o vyvolení sboru v Tesalonice, ježto se projevuje vírou, trpělivostí a mocí Ducha sv. Všecky sbory patří ke spoluvyvoleným [1Pt 5,13]. 2J 1,1 označuje sbor dokonce za vyvolenou paní a menší sbory za děti, vyvolené sestry [2J 1,13]. Při tom nutno mít na paměti, co Pavel zdůrazňuje v 1K 1,27nn. Sbory nebyly složeny z lidí, kteří by se mohli vykázat moudrostí, vlivem a urozeností. Ale to právě odpovídá Božímu v-í, aby vynikla Boží svrchovanost a aby se nikdo nemohl chlubit před ním přirozenými přednostmi a nároky [sr. Jk 2,5]. Právě Božím v-ím se dává člověku a sboru nový počátek nové existence v Kristu [2K 5,17].

Zvláštní pozornost je věnována v-ým Božím, t. j. věřícím v Krista tam, kde se mluví o utrpení posledních dnů. V podobenství Ježíšově o nespravedlivém soudci u L 18,2-8 jsou věřící vyzýváni, aby neprestali volat k Bohu s naprostou důvěrou, poslušností a jistotou, že budou vyslyšeni, že se jim dostane práva a spravedlnosti. Vyvolenost lze právě poznat na této důvěře a poslušnosti. Ježíš však připojuje otázku: »Leč, až přijde Syn člověka, zdali naleznе víru na zemi?«, aby burcoval ty, kteří se snad holedbají jistotou v-í. Možnost odpadnutí ani tu není vyloučena [sr. Mt 22,14]. A tak utěšný výrok o tom, že Bůh dopomůže k právu, je ukončen vážným napomenutím.

Podle Mk 13,27 při svém druhém příchodu shromáždí Kristus své vyvolené »ode čtyř větrů, od končin země až do končin země« [podle Schlattera je tu myšleno i na zmrtvýchvstalé] ve velkou církev, nového Izraele. Tento okamžik ovšem bude předcházet veliké soužení [Mk 13,19n; Mt 24,21 nn; sr. Zj 17,14], v němž by ani v-í Kristovi nemohli obstát, kdyby Bůh tyto dny nezkrátil ze zájmu o ně [Mk 13,20. 22]. Boží moc je nepřekonatelná [sr. J 10,28], ale i zde je v-í spojeno mlčky s výzvou ke svaté bázní, jež plně spoléhá na Boží milost.

Právě proto vyzývá 2Pt 1,10, aby své povolání a v-í upevňovali, t. j. aby vážně s ním počítali úsilím o mravní čistotu, bratrskou lásku a prohloubení ve známosti Ježíše Krista [2Pt 1,3nn].

Ve 2Te 2,13 je užito řeckého slovesa *haireisthai* [=zabrat pro sebe, vybrat si, pro něco se rozhodnout]. Škrabal podle některých rukopisů překládá: »Bůh [si] vás vyvolil jako prvotiny ke spáse posvěcením Duchem a vírou v pravdu«. Myslí se tu na to, že Tesaloničtí byli s Filipskými [F 4,15] v Makedonii a v Evropě první, kteří přijali křesťanství podle rozhodnutí

Božího. Ale většina rukopisů chápe text tak, že jde o Boží rozhodnutí, v-í »od počátku«, t. j. od věčnosti [sr. Ef 1,4n; 1Pt 1,2].

5. V-í po stránce dogmatické. Je příznačné, že v NZ-ě protikladem vyvolení není zavržení. Nejde tu o protiklad dvou tříd, z nichž jedna byla neodvolatelně vyvolena ke spáse, druhá k zahynutí. V-í musíme chápat na pozadí SZ-a, kde se jím rozumělo přednostní a vůdcovské, po případě misijní postavení. I když je v-í výrazem pro zdůvodnění a založení spásy ve věčnosti, nikdy tomu nelze rozumět tak, že spása je jakýmsi osudem, z něhož nelze uniknout. Mluví-li Písmo o v-í, vždy s ním spojuje osobní odpovědnost člověka a výzvu k rozhodnutí. Těžkost spočívá v tom, že si tvoříme absolutní pojem o svobodě člověka. Ve skutečnosti ve světě není absolutní svobody. Jestliže přisuzujeme absolutní svobodu Bohu, těžko můžeme přisoudit člověku jakoukoli svobodu. A naopak: přisoudíme-li svobodu člověku, těžko ve svém myšlení zajistíme patřičnou svobodu pro Boha. Řešení problému je spíše v tom, co okouší křesťan ve své víře než v logických pojmech. Při obrácení je si člověk vědom skutečnosti, že má možnost volby mezi Kristem a Antikristem, životem a smrtí [sr. Dt. 30,15-20]. Ale v téměř člověku roste víc a více vědomí, že už to nejprvnější ponoukání, jež vedlo k rozhodnutí pro Krista, bylo dílem Ducha sv. Je čím dál tím bezpečněji přesvědčen o tom, že volil nikoli on, ale Bůh, a to nikoli podle nějaké zásluhy, nýbrž z pouhé milosti [1J 4,8-19]. Jistota spásy spočívá v přesvědčení, že jsem byl Bohem vyvolen. Ale z toho věřící člověk nikdy nesmí učinit logický závěr o zavržení druhých. Právě v-í jedněch je nadějí pro druhé. Můžeme tedy s prof. N. H. Snaithem říci, že o lidské volbě mluví člověk nově obrácený, ale jistota o Božím vyvolení je vyjadřovací způsob člověka posvěceného Duchem svatým.

Vyvraceti, vývratek, stč. = zvracet; co kdo ze sebe vydává, vyvrhne. Tak Jonáš byl vyvrácen velkou rybou [Jon 2,11], člověk vyvrací skývu chleba, která mu byla nabídnuta závistivcem [Př 23,8], přečpaný medem jej vyvrací [Př 25,16, při čemž snad med je obrazem všeho příjemného], v přeneseném smyslu země vyvrací neřestníky, t. j. stane se jim neobyva-

Část egyptské taneční scény, která ukazuje starověké obžerství a opilství. Z hrobu v Thebách.

telnou [Lv 18,25.28; 20,22], chamtivec vyvrátí nahltaný majetek [Jb 20,15], opojený mocí a pýchou zvrací, tj. nesnese tuto moc [Jr 25,27] a váli se ve svém vývrátku, takže je na posměch druhým [Jr 48,26]. Iz 19,14 praví, že Hospodin namíchal Egyptanům opojný nápoj, takže se nyní potácejí kolem vývrátku své vlastní moudrosti, jež se jim soudem Božím stala osudnou. Iz 28,8 ukazuje, že také Juda propadl opojení, takže kněze, kněz, prorok i soudce se potácejí a jejich stoly jsou plny vývratků. U Ab 2,16 je tak přeloženo hebr. *kikálón* = hanba.

2Pt 2,22 navazuje na Př 26,11, když odpadlíky a starokřesťanské bludaře, kteří po poznání pravdy propadli opět hýření, nemravnosti a hrabivosti, přirovnává ke psu, jenž se vrací k svému vývrátku, a k sotva umyté svině, která se znovu vyvaluje v louži.

Vyvrátit. Ve SZ-ě je tímto slovesem překládáno aspoň sedm hebr. výrazů, jež znamenají vykořenit [Dt 7,8], převrátit, zvrátit rozkotat.nč.rozbit[Př 12,7; Jon 3,4], přivést do zkázy [Jb 12,19; Př 13,6; 21,12], zničit [Ex 23,24], strhnout [Př 15,25]. Gn 49,6 jest překládán s Karafiátem: »V prchlivosti své zbili muže a světoľně žily podřezali volům« [býkům]. Podobně překládá také Dr. Sicher. Měl-li se dobytek učinit neschopným k užívání, byly mu přezéžány šlachy zadních noh [sr. Joz 11,6.9; 2S 8,4, kde však se mluví o podřezání žil koňům!]. - K 2K 10,4 viz heslo *Ohrada.

Vyvrci, (nč. = vyvrhnouti), vyvržen. Ve smyslu zahnat, zapudit [Gn 21,10; Ga 4, 30; Př 22,10], vypudit [Ex 34,24], zavrhnout [Sd 10,16], odstranit [Ez 11,18], vytrhat [kamení Lv 14,40.43], vyklidit [1Kr 14,10], vyloučit [Dn 4,29n]. V hebr. je téměř po každé užito jiného výrazu.

V NZ-ě je tohoto slovesa užíváno především pro vymítání démonů, kteří se v člověku ubytovali [Mt 12,44]. *Vymítat. [Mt 9,33; 17,19; Mk 9,28; 16,9; sr. J 12,31], ale také vypuzení odněkud [Mt 21,39; Mk 12,8], o zavržení jména jako zlého [L 6,22, *vyloučit, *Vypovědět], o vyloučení ze společenství církve [1K 5,2.13], o odmítání kacíře po jedné nebo dvojí výstraze [Tt 3,10], o vyplivnutí z úst [Zj 3,16], o zavržení ven do temnosti [Mt 8,12], o odklizení toho, kdo drží plně propuknutí nepravosti [2Te 2,7]. Ježíš ovšem nikoho, kdo k němu přijde, nevyvrhne, neodmítne [J 6, 37nn]. To by odporovalo vůli Boží a Ježíšovu poslání. Přesto ten, kdo nezustane v něm, bude vyhozen ven jako suchá ratoľest [J 15,6]. Ne-užitečná sůľ se hodí jen k tomu, aby byla vyhozena na ulici a šlapána od lidí [Mt 5,13].

Vyvstati, zdvihnout se, zvednout se, vzniknout [Ex 26,16], vzchopit se, povstat [Sd 9,35].

Vyvýšen, -í, -ost, -ý, vyvýšiti (se), vyvýšovati (se). Hebrejšťina má pro tyto výrazy mnoho slov, jež označují výšku, velikost, sílu, pevnost, přeneseně vznešenost, majestátnost, slávu, pýchu, zpupnost, u sloves pak učinit velikým, slavným, prohlašovat za znamenitého,

postavit na vysokém a tudíž bezpečném místě a pod. Jen na několika místech jde o výrazy, jež se částečně vymykají z tohoto výčtu: v Dt 33,29 jde snad o kulťická místa na horách [hebr. *bámá* = *výsost] nebo o pevnosti; také u Jb 13,12 jde snad o pevnosti, k nimž jsou přirovnávány slabé důvody Jobových přátel. J. Hrozný překládá: »Přísloví vaše jsou popelová pořekadla, hliněná opevnění jsou opevnění vaše«. U Ab 1,7 je tak přeloženo hebr. *s^e 'ét_o*, jež snad zde znamená soudní rozsudek. Jiní však myslí, že i tu jde o pýchu. Iz 13,3 jest snad překládat: »Povolal jsem své hrdiny k hněvu, své hrdé jásající« [Oreli]. Kral. sami poznamenávají, že toto jásaní není nad velikostí Boží, nýbrž nad vítěznou jistotou, kterou jim Bůh dal, nad vyvýšením, které jim Bůh poskytl. V Ex 18,11 je sloveso *zúd* = vzpět, překypět; jednat násilně, pyšně, být zpupný. Slova „on je převýšil“ jsou vsuvkou Kral. Verš je možno přetlumočit takto: »Nyní jsem poznal, že větší jest Hospodin nade všechny bohy, právě tenkrát, když oni [Egyptští] byli zpupní proti nim [Izraelcům]«. Myslí se tu hlavně na přechod přes Rudé moře [Ex 14, 17nn; sr. 5,2].

Vyvýšenost, vznešenost Boží opěvuje a před ní se koří bible od počátku do konce. Je nazýván nejvyšším Bohem, který je vznešenější nad ostatní božstva [Ž 97,9]. Ale Izrael nikdy neměl mnohobožský pantheon. Z 97,9 převzal pouze vyjadřovací způsob mnohobožského okolí; vyskytuje se v básnické řeči a nemá polytheistických důsledků [sr. Gn 14,18n; Nu 24, 16; Dt 32,8; 2S 22,14 a zvl. v žalmech, na př. 7,18; 21,8; 46,5; 50,14; 91,9 a j., Jr 17,12; Dn 4,14; Mí 6,6]. Chce pouze vyjádřit důstojnost, vznešenost, svrchovanost, všemohoucnost, nekonečnost, slávu a svatost Boží [Ex 15,7; Jb 40,5; Ž 47,10; 99,2; 113,4; Iz 2,11; 57,15]. Zvláště v kultu byla vynášena tato jeho vlastnost [Ž 95-97]. Jeho jméno je vyvýšené [Ž 148, 13; Iz 12,4] právě tak jako jeho milosrdenství, jež projevuje svou mocí nad těmi, kteří se ho bojí [Ž 103,11]. Jeho spravedlnost je výsostná, svrchovaná [Ž 71,11], jeho rameno, pravice, ruka se zdvíhají a jsou zdviženy k činům [Ex 14,8; Ž 89,14; 118,16; Iz 26,11; Mí 5,9], jeho vznešenost a svatost se projevuje v soudu a v spravedlnosti [Iz 5,16]. Když se pozdvihne, rozprchnou a rozptýlí se národové [Iz 33,3]. Hospodin je vyvýšen nad celým lidstvem [Ž 99, 2; 113,4], vyvýšil se nad nebesa [Ž 8,2].

Právě proto, že Bůh je vyvýšený, vznešený, jest povinností člověka vyvyšovat, hlasitě slavit, vynášet Boha a stavět jej na nejvyšší místo [Jb 36,24]. Sz věřící oslavuje, vyvyšuje Boha, protože pomohl a je Bohem otců [Ex 15,2], protože je spásanosnou skalou [2S 22,47; Ž 18,47], vyslychá modlitby [Ž 34,4; 66,17], je milosrdný [Ž 107,32], činí předivné věci [Iz 25,1], vytahuje ze studny [Ž 30,2], z hnoje [Ž 113,7], je svatý [Ž 99,5.9]. Nabuchodonozor vyvyšoval Boha, protože skutkově jeho

[1254] Vyzáblost- Vyznání

jsou pravda, stezky jeho soud, a že snižuje ty, kdo chodí v pýše [Dn 4,34]. K chválení Hospodina byly zřízeny sbory zpěváků a hudebníků [1Pa 25,5]. Ale se věřící ví, že všechno lidské vzdávání poct je nemohoucí. Bůh sám se musí vyvýšit, ukázat svou slávu a moc. Odtud modlitby, aby se Bůh vyvýšil [Ž 7,7; 57,6.12; 108, 6], smíloval [Iz 30,18], a naděje, že se prokáže jako vznešený, když naplní Sión soudem a spravedlností [Iz 33,5].

Nebo Bůh přes svou vznešenost se snižuje k poniženým a chudým [Ž 138,6], žalostí, zarmoucené pozdvihuje spásou [Jb 5,11], a svůj lid vyvyšuje, činí *slavným [Dt 26,19; 28,1; 1S 2,8; Jb 5,11; Ž 113,7], vyzdvihuje na bezpečné místo [2S 22,49; Ž 18,49; 27,6]; on vyvyšuje *roh svého pomazaného, spravedlivého, t. j. zvelebí jejich moc [1S 2,10; Ž 75,11; 89, 25; 112,9]. Vyvýšit, spasit, požehnat a pást jsou v Ž 28,9 souznačné pojmy. Je-li někde nějaké obdaření slávou a mocí, pochází od Boha [1Kr 14,7]. Hospodin slibuje, že hora domu Hospodinova bude slavná, vyvýšená [Iz 2,2, sr. Za 14,10]. Někdy však Bůh vyvyšuje i pravici nepřátel lidu Božího [Ž 89,43]. K Ez 31,4 viz heslo *Propast.

Na druhé straně však Bůh trestá každé sebezpyšování, každou pýchu, jež hraní až na sebezbožnění [Ez 28,2; sr. Iz 14,13; Ž 131,1; dále Ez 19,11; 31,5.14]. Bůh obyvatele vysokých míst snižuje, města povýšeného ponižuje [Iz 26,5; sr. 2,12nn]. Z tohoto základního pojetí plynou obecné pravdy v Př 4,8; 17,19; 18,12. I svůj lid Hospodin ponižá, aby ve svém pokolení přitahoval pohany [Sof 3,10nn].

Zvláštní vyvýšení je zaslíbeno Služebníkovi Hospodinovu [Iz 52,13], který se však sám nebude povyšovat [Iz 42,2].

Kafarnaum bylo tím, že Ježíš z něho učinil přední místo svého působení, vyvýšeno až do nebe [Mt 11,23] a očekávalo, že při posledním soudu bude proto mít nějakou přednost. Ale Ježíš naopak prorokuje tomuto městu svržení až do pekla, protože si nedovedlo vážit této výsady [sr. Iz 14,13.15]. 'Vyvýšená milost Boží' [2K 9,14] = nesmírná milost Boží. Žd 1,4 překládá Žilka: »Jest o to vznešenější nad anděly, oč je převyšuje jméno, jež zdědil«. Myslí se tu na jméno Syn.

Vyzáblost, hubenost, vychřadlost, úbytek [Iz 10,16].

Vyzdvihnouti (se), vyzdvihovati (se), vyzvednout [Gn 7,14; Ex 8,3; Za 5,9; Sk 1,9], postavit [Ex 26,30; Ezd 9,9; Ž 27,5; Sk 15, 16], vztýčit Gn 35,14; 71,20; povýšit, povyšovat [Ž 75,5; 92,11; 148,14; L 1,69], zvedat [1S 2,8; Ž 113,7], ustanovovat, zřizovat [Oz 8,4], zrušit, odstranit, odejmout [Ko 2,14; Zj 6,4], v. se = vstát, vydat se na pochod [Ez 10,17]. 'V-i korouhev' = zamávat korouhví, rozvinout ji [Ž 20,6; Iz 5,26; 11,12; 13,2; 49,22; 62,10; Jr 4,6; 6,1; 51,27], 'v-i válku' [Mi 3,5] = začít válku. *Vyvýšen, vyvýšit.

Vyznání (vyznávání), vyznati

(vyznávat, vyznávat se). 1. Slovo vyznávat atd., v Kralickém překladu SZ poměrně řídké, je Ž 38,19 překladem hebr. slova znamenajícího 'oznámit', Dt 17,6 v pův. textu místo 'vyznat' stojí 'usta', jinak však jde obvykle o překlad některého tvaru nebo odvozeniny slova *j-d-h*. Toto sloveso, v hebr. textu mnohem četnější než je v českém 'vyznávat', bývá v Kralické bibli obvykle překládáno 'oslavovat', 'slavit', 'chválit', příslušné podst. jméno *tódá* je několikrát přeloženo 'díkůčinění'. To ukazuje, že v SZ vyznávání prvotně patřilo do bohoslužby, a to zvláště do bohoslužby děkovné, do chvalo zpěvů. Izraelec vyznával tím, že se v chrámu nebo jiném shromáždění připojoval k pospolitosti lidu Hospodinova, přiznával se hlasitě a veřejně k jeho jménu, uznával s vděčností Boží milosrdenství, prokázané jemu osobně i celému Izraelovi. Vyznáním takového druhu bylo na př. i známé »Slyš, Izraeli...« [Dt 6,4-5], jímž zbožný Izraelec každodenně závazně prohlašoval svou oddanost jedinému Hospodinu, Bohu izraelskému, i když tato formule není nikde výslovně označena jako vyznání. Zvláštním podnětem k děkovnému a vyznávajícímu chvalozpěvu byly případy, kdy se někomu dostalo vysvobození z nebezpečí, nemoci nebo jiné úzkosti. Vděčnost za takové vysvobození projevoval Izraelec děkovnou obětí, doprovázenou chvalozpěvem. Mnohé děkovné žalmy jsou pravděpodobně takovým chvalozpěvem, který měl původně místo v rituálu děkovné oběti. Zřetelné je to na př. u Ž 30, kde se třikrát vyskytuje slovo oslavovati = *j-d-h*. Ze Ž 44,9 lze poznat, že podnětem tohoto bohoslužebného oslavování bylo také, ano původně patrně nejčastěji, vysvobození, kterého se dostalo Izraeli jako celku. V Ž 52,11 a j. vidíme, že Hospodina za pomoc velebí čili mu vyznává [Kral.: oslavuje jej] král jako legitimní představitel Izraele. Individuální použití téhož motivu je zřejmě Ž 42, 6.12; 43,5, kde by bylo možno přeložit »chváliti« stejné dobře jako s Kralickými »vyznávati«. Přechod k jinému nebo aspoň obměněnému významu slova lze dobře sledovat v Ž 32,5. Jde tu vlastně také o modlitbu díky za vysvobození - vždyť žalm začíná blahoslavenstvím člověka, jemuž Bůh odpustil, a končí výzvou k prozpěvování Hospodinu — ale žalmista se soustřeďuje na to, aby si připomněl dobu úzkosti a trápení a aby vyslovil, že toto soužení nebylo nezasloužené, nýbrž bylo spravedlivým trestem za jeho hřích. Na základě toho nabývá slovo *j-d-h* ve v. 5 významu 'doznávat', 'vyznávat' [vinu]. Původní význam 'chválit' nezmizel přitom beze zbytku: právě svým vyznáním hříchu žalmista uznává Boží spravedlnost a velebí jeho milosrdenství, jež je jeho jedinou nadějí. Přesto zde už zřetelně převládá význam doznávat. Oba motivy, chvála i vyznání, vyjádřené arci různými slovy, čteme vedle sebe Joz 7,19 a 1Pa 16,4. Jinde zcela převládá význam doznat; často tu bývá užito reflexivně-intensivní formy [t. zv. *hitpael*] slovesa *j-d-h*

[sr. Lv 16,21; 26,40; Nu 5,7; Ezd 10,1; Neh 9,2; Př 28,13; Dn 6,10; 9,4.20].

2. V LXX bývá *j-d-h* obvykle překládáno *exomologeisthai* = vyznávat, a to zpravidla i tam, kde v Kralické čteme chválit a pod. Je to obměna jednoduchého *homologeín*, které je v obecné řečtině velmi hojné a znamená prvotně „říkat totéž“, potom „souhlasit“, „přisvědčit“ nějakému tvrzení, odtud i „uznat“ výtku nebo doznat¹ pochybení, ale také při svědčit vyslovenému přání = „slíbit“, souhlasit s cizí vůlí = „podrobit se“, ano někdy i „potvrdit“ příjem peněz a pod. Také se tohoto slova někdy užívá na vyjádření věcné shody, asi tak jako v češtině říkáme „účet souhlasí“ a pod. V obecné řečtině však zcela chybí význam „chválit“, „děkovat“; ten se do biblické řečtiny dostal vlivem hebr. *j-d-h*.

3. V NZ se slova *homologeín* atd. někdy užívá ve významu „slíbit“ [Mk 14,7; L 22,6], „přísáhnout“ [Sk 7,17], jindy v sz smyslu „chválit“, „oslavovat“ [Mt 11,25; L 2,38; 10,21; Žd 13,15]. Podstatné jméno *homologia* překládají Kraličti 2K 9,13 slovem Jednomyslný [jednomyslná poddanost], chápou je tedy jako označení souhlasu, ač by bylo možno a snad radno chápat je i zde ve smyslu „vyznání“ [sr. Škrabalův překlad: »že se podržujete evangeliiu Kristovu, které vyznáváte«]. Zpravidla se však v Kral. překládá výrazy „vyznání“, „vyznat“, „vyznávat“. Někdy jde o citáty ze SZ, u nichž zřetelně proráží význam „chválit“, „oslavovat“ [R 14,11; 15,9].

Velmi důležité jsou výroky, kde se tímto pojmem označuje veřejné a zavazující přiznání k Ježíši Kristu vůči všemu neporozumění i odporu. Takové přiznání k své osobě Ježíš požaduje a slibuje, že na ně odpoví svým vlastním přiznáním, svědectvím, které v den konečného soudu vydá před svým Otcem ve prospěch vyznavače [Mt 10,32; L 12,8; Zj 3,5]. Záporné vyznání Ježíšovo o těch, kteří ho zapřeli, je vysloveno Mt 7,23 [sr. Mt 10,33; L 12,9]. Protiklad vyznání a zapření je vysloven i J 1,20. Přiznáním k cestě Ježíše Krista proti osočování protivníků je i vyznání Pavlovo před Felixem Sk 24, 14. Podobný smysl má i vyznání, že Ježíš je Kristus J 9,22; 12,42, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých R 10,9-10. Nejde tu jen o souhlas s určitou věroučnou větou, nýbrž o veřejné a zavazující přihlášení k oddanosti Ježíšovi a k solidaritě jeho lidu. Základní příležitostí k takovému vyznání byl křest, při němž křtěnec na předložené otázky odpovídal vyznáním víry a slibem věrnosti a poslušnosti Ježíši Kristu. Na křest se asi myslí na př. 1Tm 6,12, ač „vyznáním před mnohými svědky“ by mohlo být i povolání ke zvláštní službě v církvi [ordinace], o němž je zmínka 1Tm 4,14. Další slova [1Tm 6,13] ukazují, že závazným příkladem neohroženého vyznání je sám Ježíš Kristus, který se před svým soudcem Pontským Pilátem přiznal k svému mesiášskému [»královskému«, sr. J 18,33-37] poslání a tím „osvědčil“ dobré vyznání na rozdíl od zapření svého učedníka Petra a od falešného svědectví protivníků.

Vyzpytovati-Vzácný [1255]

Vyznání víry v Ježíše Krista mělo ovšem také jistý pevný a přesně vymezený obsah: právě to, že Ježíš je Kristem J 9,22; 12,42, Pánem F 2,11, synem Božím 1J 4,15, který k nám přišel v našem lidském pozemském těle 1J 4,2; 2J 7. V tomto obsahovém, objektivním smyslu může být slova vyznávat užito také o vyslovení jiného než křesťanského přesvědčení [Sk 23,8 o farizejském vyznávání o vzkříšení a andělech]. Na to navázalo pozdější církevní užití slova vyznání na označení formulí, vyslovujících cích základní obsah víry a užívaných při křtu i při jiné bohoslužbě. Jednu z takových formulí v pozdější úpravě známe jako t. z v. apoštolské vyznání víry. Tento význam byl připraven už užitím slova vyznání Žd 3,1; 4, 14; 10,23. Jde zde zajisté předně o osobní věrnost Ježíšovi, o setrvání při něm uprostřed všech svodů a protivenství, zároveň však také o pevné a určité formulované přesvědčení o obsahu díla Božího a o osobě Kristově. Může se ovšem stát, že vyznání v tomto objektivním smyslu zůstane jen slovní, bez potvrzení ve skutečném životě, a zeje to tedy vyznání falešné a prázdné, jak proti tomu varuje Tt 1,16 [je třeba přeložit „vyznávají“ místo Kral. „vypravují“. K věci sr. 2Tm 3,5]. — K pravému vyznání patří i vědomí a přiznání vlastní lidské pomijitelnosti a odkázanosti na Boží milost [Žd 11,13] a odmítnutí falešných nároků, přesahujících hranice hříšného člověka [J 1,20]. Odsud je jen krok k významu „doznávat hříchy“, který se vyskytuje nejen v SZ, nýbrž i v NZ: Mt 3,6; Mk 1,5; Sk 19,18; Jk 5,16; 1J 1,9. S.

Vyzpytovati, vyšetřit [Ž 139,23].

Výrazovati, zrazovat [Iz 16,3], vydávat [soudu], postavit před soud [Mk 13,11].

Vyzvidati, hledět se od někoho něco dovědět [Iz 45,11].

Vyžditi, ně. vyždímati vyžmu, stč. vyžieti, přič. vyžďal = vyždímat [Sd 6,38].

Vzácný [vzácnost, vzácen], stč. = příjemný, milý, oblíbený, Est 10,3; Př 15,26], řídký, nevidaný, drahocenný [1S 3,1. Zeman překládá Ž 45,10: »Královské dcery jsou mezi tvými skvosty«], dobrý [1S 29,6,9; Ž 52,11], vážený [Jb 22,8; Iz 9,15], uctíváný [Iz 3,5], vyhledávaný [Iz 62,12], vybraný; to, co se má vybrat [Př 22,1; sr. Kaz 7,1], mimořádný, neobyčejný [2S 1,26], vysoce postavený [1Pa 17, 17] a pod. V hebrejštině je téměř po každé užito jiného výrazu. Př 12,26 lze překládat: »Spravedlivý je průvodcem všemu bližnímu«, »ukazuje cestu svému bližnímu«. [Téhož slovesa je užito v 2S 22,33]. Syrský překlad: »Spravedlivý dává dobrou radu svému bližnímu« Je tu užito hebr. výrazu *túr*, jež znamená „Jít na výzvedy“ LXX, Vulgata překládají velmi odlišně, takže je vidět, že i jim byl hebr. text nesrozumitelný. Jb 13,12 překládá vhodněji Karafiát: »Přípovídky [Hrozný: Pří-sloví] vaše [jsou] přísloví [Hrozný: pořekadla]

[1256] Vzát-Vzdáti

z popela«. U Iz 40,6 je výrazem v-ost přeloženo hebr. *chesed* = půvab, milost [nost].

V NZ-ě jde především o výrazy *dektos*, *apodektos*, *euprosdektos*, jež odpovídají kultickému sz-mu *rásá*. Ve SZ-ě jde o to, co je Bohu příjemné, přijatelné [o obětech Iz 56,7, o modlitbě Př 15,8 a pod.]. To je také původní význam našeho ‚vzácný‘ [souvisí se ‚vzít‘ co kdo rád bere, přijímá]. Ap. Pavel v tom smyslu nazývá službu sboru ve Filipách obětí vzácnou, vítanou, která je milá Bohu. Podobně 1Pt 2,5 prohlašuje za úkol církve Kristovy přinášet duchovní oběti milé, vzácné Bohu pro Ježíše Krista. Pavel v R 15,16 chápe svou misijní práci jako kněžskou službu, již se pohané mají stát libou, vzácnou obětí, posvěcenou Duchem sv. Kulturní souvislost chybí snad ve 2K 8,12, 1Tm 2,3; 5,4, ale ani tu není vyloučena. Žilka překládá 2K 8,12: »Kde je ochota, je vítána podle míry, co kdo má; více se nežádá«. Podobně chybí jakýkoli kulturní vztah u L 4,24 [Žilka: »Nikdo není vítaným prorokem v svém rodném městě«].

L 4,18nn navazuje na Iz 61,2. Jde tu o mesiášské milostivé [SZ], vzácné [NZ] léto Páně. Je to čas od Boha vyvolený, vybraný, kdy bude Bůh sám osobně přítomen, aby vyslyšel a spomáhal [sr. Iz 49,8nn; 58,6nn]. S Kristem přišel tento čas Božího vyvolení, jeho přízně a přítomnosti [sr. 2K 6,2, kde užito výrazu *euprosdektos* = vítaný, Kral. ‚přihodný‘].

Jiných feckých výrazů je užito u L 14,8 [vzácnější, váženější], Sk 5,34 [vzácný = vážený], v R 16,7 [vzácní u apoštolů = vynikající mezi apoštolů], v Ef 1,6 [vzácné nás učinil = omilostnil]. 1K 8,8 překládá Žilka: »Jídlo nás ovšem nepřivede k Bohu«. Škrabal: »Po-krm nás Bohu nedoporučuje«.

Vzat. *Vzít.

Vzátek, vzatek, stč. = dar, úplatek; krádež [Ž 26,10].

Vzbuditi, vzbuzovati, stč. = buditi, povzbuzovat, popuditi, dráždit, rozněcovat, probudit ze spánku, způsobit, aby něco povstalo. Pro všechny tyto významy má hebrejšina devět různých výrazů, z nichž jmenujeme na prvním místě ty, jejichž překlad se vyskytuje ojediněle v Kral. textu. Hebr. *k-j-s* znamená v určitém tvaru probudit ze spánku, obrazně ze smrti [Jb 14,12; sr. 2K 4,31; Iz 26,19; Dn 12,2], hebr. *ch-r-b* [= hořet] znamená v určitém tvaru rozžít [2K 23,26], hebr. *g-r-h* [= dráždit, rozčítit] v Př 15,18; 28,25 znamená vydráždit k prchlivosti, k sváru; hebr. *s-v-t* [= lákat, svést] znamená v 1S 26,19 proti někomu popichovat. Hebr. *l-b-š* v 2Pa 24,20 znamená obléci. Tohoto slovesa je užito o povolání proroka, který byl oblečen Duchem Božím [sr. L 24,49]. Hebr. *n-s-s'* [= zdvihnout] znamená u Ab 1,3 začít, hebr. *‘l-h* [= stoupat] je možno v Př 15,1 přeložit výrazem vyvolávat.

Na ostatních místech je převážně užito tvaru hebr. slovesa *k-v-m* [= vstát, způsobit,

aby něco stálo, vzniklo] a *‘v-r* [= být vzrušen, vzrušit]. Tak tvaru slovesa *k-v-m* je užito v obrazech v. símě [Gn 38,8; 2S 7,12; sr. Mt 3,9; 22,24; Mk 12,19; L 20,28], jméno [Dt 25, 7; Rt 4,5] o zplození potomka právem švagrovství [*Levirátní sňatek], v. proroka, kněze, vysvoboditele, soudce, krále, pastýře [Dt 18,15. 18; Jr 29,15; Am 2,11; 1S 2,35; Sd 3,9; 2,16; Jr 30,9; Za 11,16; sr. Sk 3,22n; 7,37] = stvořit proroka, kněze atd. a způsobit, aby vystoupili], v. zlé [2S 12,11] = vyvolat zlé, dát vzniknout zlému, v. protivníka [1Kr 11,14] = způsobit, aby někdo vystoupil jako protivník, v. výstřelek [Jr 23,5; Ez 34,29] = dát vyhnat ratolest, v. království [Dt 2,44] = dát vznik království a pod.

Sloveso *‘v-r* znamená u Jb 3,8 dráždit, v 2Pa 21,16; 36,22; Ezd 1,5; Př 10,12; Ag 1,14, rozněmchat, u Za 9,13 mávat [Heger: »Jako ostěpem mávám, Sióne, tvými syny«], u Jl 3,7 vyrušit, u Iz 41,2,25 zburcovat, u Iz 10,26 zamávat [důtkami], u Iz 14,9 štvát [stíny, Kral. ‚mrtvé‘], u Ez 23,22 poštvat. V. v spravedlnosti [Iz 45,13] znamená způsobit, aby někdo vystoupil a jednal tak, jak je to správné, jak to Bůh chce. Jde tu o odpověď na nevyslovené námitky těch, kteří nebyli spokojeni s tím, že Bůh cizince [Kyra] vyvolil za nástroj k osvobození svého lidu. Stvořitel nebe a země [v. 12] má právo i moc vládnout dějinnými událostmi, jak chce. Právě Peršan Kyros má Jerusalema znova vybudovat a zajatce Hospodinovy propustit!

Na sz-ním pozadí lze pochopit nz obraty v. protivenství proti někomu [Sk 13,50] = nastrojit pronásledování, v. k závidění [R 11, 14] = vyvolat žárlivost, v. různé [Sk 24,5] = jítřit neklid, v. někoho [R 9,17 o faraónovi] = stvořit, způsobit, aby se někdo objevil v dějinách. 2Pt 3,1 překládá Žilka: »V nich [listech] připomínkou probouzím jasnou rozmyslnost, abyste měli na paměti...«. Na ostatních dvou místech jde o vzkříšení z mrtvých [Sk 3,26; R 10,7].

Vzdálen, vzdálení se, vzdálený, vzdá-liti (se). Jde celkem o významově srozumitelné výrazy. Být vzdálen = být daleko, nepřítomen [2K 5,6; 10,11; F 1,27; Ko 2,5]. O prikázání Božím se praví v Dt 30,11, že není skryté ani v-ě od člověka. To znamená, že není něčím mimořádným, neobyčejným, záhadným [hebr. *niflāt* od slovesa *p-l-* = být hádankou], aby nemohlo být pochopeno, a také není na nebi, jako něco nezjeveného. Bůh učinil vše, aby jeho prikázání byla srozumitelná a snadná [sr. Iz 45,19; Jr 23,28; R 10,6; 1J 5,3]. V-it od sebe nepravost [Jb 11,14] = odvrhnout ji. V-it’ v Ž 64,9 lze také překládat podivit se, [hlavou] zavrtět i uprchnout. U Iz 19,6 jde o překlad hebr. slovesa *z-n-ch* = zapáchat, o stojaté vodě: »Reky budou zapáchat«.

Vzdáli, vzdálí, stč. = v daleku, daleko [Nu 35,4; L 24,13; Sk 1,12].

Vzdáti, vzdávati chválu, čest, slávu = chválit, uctívat, slavít [1Pa 16,28; Ž 27,6; 29,1; 96,7 a j.], V. království [1Kr 15,24] =

odevzdat vládu [sr. Mt 11,27; 28,18; L 10, 22].

Vzdechnouti, povzdechnuti, vzdychali Mk 7,34; 8,12].

Vzdělati (vzdělávati se), vzdělání. V staré češtině znamenala tato slova takřka totéž co *stavět, [*Vystavět. *Ustavět. *Sta-vení]. Slovo obou skupin se v Kral. bibli používá skoro stejnou měrou k překladu téhož podkladu v původních jazycích [hebr. *b-n-h*, řec. *oikodomein* a jejich odvozenin]. Jen ojediněle je vzdělát atd. překladem jiných hebr. slov [*‘-s-h* dělat, *n-t-n* báti, *k-v-n* upevnili, *k-v-m* vztyčili, *j-s-r* založili]. — Obě česká slova se liší leda tím, že „stavět“ se méně hodí k přenesenému a obraznému užití než „vzdělát“. Ani toto slovo však v mluvě Kral. bible ještě nikterak neztratilo původní význam „stavět“, jak se stalo v novočeštině. Svou vhodností k doslovnému i přenesenému významu se biblické „vzdělát, vzdělání“ podobá novočeskému budovat, jež v Kral. bibli nenajdeme. — V tomto článku výběrem přihlídneme ke všem místům, kde se v bibli mluví o budování, ať už je v Kral. překladu užito kteréhokoli slova.

1. Stavění příbytků, měst, pevností, svatyní atd. patřilo od pradávna k nejdůležitějšímu podnikání, jímž se člověk z pouhého přírodního stavu propracovával k uvědomělému, organizovanému, civilisovanému životu. Nepřekvapuje proto, že i SZ často mluví o stavbách a že stavění připisuje velkou důležitost. Jde předně o stavby domů Gn 33,17; Dt 20,5; 2S 5,11; 1Kr 2,36; Jr 29,5,28 a j., měst Gn 4,17; 11,5; Nu 13,23; Dt 6,10; 1Kr 15,17,22; 16,24; Ž 51, 20; 69,36 a j., zdi Neh 2,17; 7,1, věží Iz 5,2; Pis 4,4 a pod. Důležitost stavění vede k tomu, že se tohoto pojmu často užívá v rozšířeném nebo obrazném smyslu. Stavba domu bývá obrazem založení rodu [Ex 1,21; Dt 25,9; Rt 4,11; 1S 2,35] nebo řádného uspořádání rodového života [Př 14,1; 24,3], ale také ustavení národa a jeho pokoje a blaha [2S 7,24; Jr 31,4; 42,10]. V tomto smyslu se obraz stavby [vzdělání] někdy doplňuje nebo střídá s obrazem štipen [setby], sr. Jr 1,10; 18,9; 42,10; Sof 1,13. Jeho přirozeným protikladem je boření [Jr 1,10; 24,6; 42,10; 45,4; Jb 12,14; 20,19; Kaz 3,3]. Obměnou téhož motivuje užití slova „vzdělávat se“ o růstu osobního blahobytu Mal 3,15, v jiné obměně může vzdělát znamenat totéž co stvořit Gn 2,22 [o stvoření ženy]. Stavitelé, o nichž se mluví Ž 118,22, jsou asi velmocenší ředitelé dějinných událostí, přehlížející Pomazaného Izraelova, který je přesto Hospodinem určen za základ stavby nového věku. Ani stavba domů a měst není věci výhradně světskou, odtřezou od služby Hospodinu. Ukazuje to odsouzení zpupnosti bábelské Gn 11,5 i záповěď opětné výstavby města postiženého prokletím Dt 13,16; Joz 6,26. Zvláštní význam v SZ ovšem má stavba oltářů [Gn 8,20; 26,25; 35,7; Dt 27,6; Joz 22,10; 2S 24, 18; 1Kr 18,32 a j.] a chrámu čili domu Hospodina v Jerusalemě [2S 7,5,13; 1Kr 3,2; 5,5;

Vzdechnouti-Vzdělati [1257]

6,2; 8,17,19; 9,3 a j.]. Čteme také někdy o stavbě oltářů nebo svatyní božstvům cizím [1Kr 12,31; Jr 7,31; 19,5]. To vše je dobře srozumitelné v rámci názorů a obyčejů starého Východu : všude byl chrám vyvrcholením stavební činnosti a středem veškerého pospolitého života, všude vládlo přesvědčení, že řádná výstavba a fungování svatyně uvádí národ nebo město do správného poměru k božstvu a tím mu zaručuje trvání a blaho. Méně samozřejmě na tomto pozadí je však to, že Davidovi je zakázáno stavět chrám s výslovným odůvodněním, že on ani žádný jiný člověk nemůže ve skutečnosti postavit Hospodinu dům, v němž by přebýval [2S 7,5, sr. 1Kr 8,27; Iz 66,1] — naopak, Hospodin sám buduje dům Davidovi i všemu Izraelovi [2S 7,11,24]. V SZ se často objevuje tento důraz, že pravým stavitelem chrámu, Jerusalema, Izraele je toliko Hospodin sám [Lv 26,11; Ž 51,20; 68,29; 69,36; 102,17; 147,2]. Je tím vyjádřena jeho svrchovanost nad chrámem i svoboda od něho, jak je patrné v prorokově hrozbě, že Hospodin chrám zavrhně a zničí [Jr 7,12-15; 26,6]. Touto hrozbou zániku chrámu Jr jen vyostřuje obecně prorocké zvěstování soudu čili dne Hospodinova [sr. Am 5,18; 6,1,7,11; Iz 2,12-3,26 aj.]. Spolu s ostatními proroky však Jr také zvěstuje, že po provedení božícího soudu Božího dojde zase k obnově Izraele, což vyjadřuje obrazem nové stavby čili nového vzdělání [Jr 1,10; 30,18; 31,38; 33,7]. Podobně už Am 9,11,14 mluví o opětném vzdělání stánku Davidova a o novém vystavění zpuštěných měst po zajetí. Tento motiv zboření a opětného vystavění chrámu, Jerusalema, Izraele se vlivem dějinných událostí stal středem zájmu sz proroků, ať už bylo vyjádřeno ve výpravných [dějinných] spisech či ve vlastních knihách prorockých. Ezechiel má prorocké vidění budoucího dokonale obnoveného chrámu [Ez 40-48], druhá část knihy Iz na sklonku exilu zaslibuje opětné vystavění „starodávných pustin“, t. j. od mnoha let zbořených měst judských, zejména Jerusalema [Iz 44,26; 54,12; 58,12; 60,10; 61,4, sr. Ez 36, 10,33; Ž 69,36]. O tom, jak byl skutečně znovu staven Jerusalema, jeho zdi, ale zejména chrám, vypravují knihy Ezd [zvl. 1,2-5; 3; 4; 5,2] a Neh [sr. zvl. 2,17; 7,1]. K novému stavění domu Hospodina povzbuzují a jeho význam vykládají některé soudobé knihy prorocké [Ag, zejm. 1,2-8,14; 2,4-10; Za 1,16; 6,12-15; 8,9; 9,16]. Ze všech těchto výpravných i prorockých oddílů je zřejmé, že nová stavba chrámu byla možností, která byla Izraelovi po uplynutí doby soudu a hněvu [sr. Iz 40,1-2] z milosti Boží darována jako příležitost k obnově věrnosti smlouvě a zákonu Hospodinovu [sr. zvl. Ezd 10; Neh 8-10]. Obnovou chrámu tedy začíná nové období vztahu Božího k Izraeli čili nový věk — nové postavení chrámu má povahu eschatologickou. Toto hledisko, v něž vyúsťují sz myšlenky o stavbě čili vzdělání, má ovšem také druhou stránku: teprve eschatologická.

[1258] Vzdělání

skutečnost v plném slova smyslu, totiž příchod nového věku, nového nebe a nové země, bude pravým uskutečněním toho, k čemu směřovalo a nač ukazovalo stavení chrámu. Tento obrat myšlenky v sobě skrývá kritiku každého pozemského chrámu, i obnoveného chrámu poexilního. Tato eschatologická kritika se spojuje s dávnými prorockými pohrůžkami soudu nad pozemskou svatyní i s poznáním, že Hospodin nebydlí v chrámech postavených člověkem [1Kr 8,27]. Tímto spojením vzniká v apokryfní apokalyptice představa, že Hospodin sám odstraní starý »dům« a přinese dům nový, jež sám postaví a v němž bude přebývat. [Sr. apokalypsu Henochovu 90,28-29]. Postavení nového chrámu samým Bohem se tak stává obrazem příchodu nového *věku plné vlády Hospodiny.

2. V NZ se slova stavět [vzdělávat] někdy také užívá o stavbách v prostém technickém smyslu. Tak L 4,29 o hoře, na níž byl postaven Nazaret, L 7,5 o vystavění synagogy v Kafarnaum, Mt 23,29; L 11,47n o budování a udržování hrobů prorockých. Několikrát se motiv stavby objevuje v podobenstvích Ježíšových. Někdy patrně patří zcela do obrazové složky a má tedy jen technický význam [tak L 12,18; 14,28.30; 17,28], jindy se však nepochybně ozyvá také význam budování v duchovním smyslu [Mt 7,24.26; 21,33; Mk 12,1; L 6,48]. Při tomto hlubším významu slova navazuje NZ předně na eschatologickou kritiku každé pozemské svatyně a na očekávání budoucího dokonalého chrámu, jenž bude zbudován samým Bohem. Výslovně je tato kritika naznačena v řeči Štěpánově Sk 7,47.49. Stejně jasně však vysvitá i z prorocství o zboření a opětném vystavění chrámu, které podle žaloby před synedriem pronesl sám Ježíš [Mk 14,58; 15,29; Mt 26,61; 27,40]. Byla to zajisté výpověď falešných svědků, zakládala se však na skutečném výroku Ježíšově, jak je patrné z toho, že obdobný výrok je zachycen i v podání čtvrtého evangelisty [J 2,19] a že jeho podstatu přejímá do své zvěsti Štěpán [Sk 6,14]. Falešnost žaloby spočívala v tom, že slovo o zboření chrámu prohlašovalo za rouhavou hrozbu násilného zničení jeruzalémské svatyně ozbrojeným zásahem. Ve skutečnosti Ježíšovo slovo sice mělo nepochybně vztah k očekávané dějinné katastrofě druhého chrámu [sr. Mk 13, 1nn; Mt 24,1nn], ale jeho podstatou bylo prorocství nového věku, znázorněného obrazem nového chrámu, ač v novém věku nemělo být místa pro skutečný chrám a jeho bohoslužbu [sr. Zj 21,22]. Eschatologickou povahu tohoto prorocství jasně ukazuje J 2,21, když je vykládá jako poukaz na budoucí vzkříšení. Obdobný vztah ke vzkříšení je naznačen ve 2K 5,1, kde »stavení od Boha« označuje budoucí vzkříšené tělo, které Bůh chystá každému věřícímu v Krista.

Zvláště důležitá je další stránka tohoto eschatologického pojetí stavby. Pravým chrá-

mem je pospolitost nového věku, lid Mesiášův. To je snad naznačeno už ve výroku, že Ježíš znovupostavením chrámu myslil na »chrám těla svého« [J 2,21], výslovně je to však řečeno 1K 3,16-17; 2K 6,16; Ef 2,21. Ve světle toho je třeba chápat známý výrok Ježíšův: »na té skále vzdělám [= zbuduji] svou církev« Mt 16, 18. Nový lid Boží, jež Ježíš Kristus vytvoří svou smrtí a vzkříšením, bude stavbou eschatologického chrámu, který vystřídá chrám pozemský. Na tuto myšlenku navazuje apoštolské použití pojmu vzdělání [stavby] jako obrazu pro tvoření a soužití církevního obecnství [sr. už Sk 9,31]. Ježíš Kristus je jediným a nezbytným základem této stavby, na něž má být ve vnitřním souhlase s ním stavěna všechna další práce v církvi [1K 3,10-17]. S poněkud jiným důrazem je týž obraz vysloven 1Pt 2,4-10: na úhelný kámen, Krista, mají být stavěny živé kameny věřících, poslouchajících, svůj život ukáznutých lidí, kteří tímto svým vestavěním v Krista tvoří duchovní dům, pravý eschatologický chrám. Obdobnou myšlenku vyslovují i výroky Ko 2,7; Ef 2,20, spojující obraz stavby s obrazem růstu podobně jako v některých místech SZ, zejména u Jr.

V jiných zřejmých apoštolských je obraz budování [vzdělání] zaostřen na vnitřní pouto, jímž je sjednocováno obecnství lidu Kristova. Jejím zřetelné a jasné zvětšování slova Kristova, označované pojmem prorocství [1K 14,3-5. 12.17, sr. Ef 4,29], vůbec pak vnitřně zvládnuté a zharmonisované projevy duchovních obdarování ve sborových shromážděních [1K 14,26], v nejhlubším pohledu pak láska [1K 8, 1; Ef 4,16]. Láska vede k tomu, že nikdo bezohledně nenutí ani nesvádí bratra, aby »vybudoval své svědomí k jednání, které se protiví tomu, co sám ve své mysli nahlíží * [1K 8,10], láska se neptá po tom, co si smí dovolit, nýbrž po tom, co slouží budování bratrství v církvi [1K 10,23]. Podobné zařazení a podobný smysl mají výroky o »vzdělání« v R 14,19; 15,2.

V pospolitosti církve mají apoštolé zvláštní postavení, které nemůže být beze zbytku srovnáno s postavením jiných údů a pracovníků. Pavel položil svou misijní zvěsti základ, na kterém druzí stavějí 1K 3,10, kdežto apoštol sám se řídí zásadou nestavět na cizím základě, t. j. nepracovat tam, kde už byl jinými ústy zvětšován Kristus [R 15,20]. Toto zvláštní postavení ovšem ukládá apoštolovi i zvláštní odpovědnost. Musí si na p. dávati bedlivý pozor, aby nebudil dojem, že chce znovu budovati to, co svou zvěstí dříve zbořil, totiž závaznost obřizky a Zákona a vyplývající z toho přehradu mezi Židy a pohany — tak napomíná Pavel Petra [Ga 2,18]. Všechna pravomoc a autorita apoštola je přece zaměřena nikoli k boření a roztrhování církve, nýbrž k jejímu budování v opravdovosti víry a svobodě lásky [2K 10,8; 12,19; 13,10; Ef 4,12].

Až posud se pojem »vzdělání« jevil jako pojem po výtece »církevní«, jako označení toho, čím jsou údové církve spojováni v jednotný celek. Budování církve slovem a Duchem Kris-

toovým se však nutně projevuje také osobním životem jednotlivých údů, z něhož jediné může vyrůstat obecnost v lásce. Pojem vzdělání má proto nutně také subjektivní stránku. Vyjadřuje také pokrok křesťanů ve víře a lásce, ve vzájemném pochopení a službě. Obraz budování se tu blíží obrazu růstu, který se ještě lépe hodí pro vystižení této subjektivní stránky života křesťanova. Tato stránka pojmu je dobře patrná Ote 5,11, kde výzva ke vzájemnému napominání je doplněna slovy »vzdělávejte jeden druhého«. Přihlédneme-li ještě k v. 14, nemůžeme to chápat jinak než jako výzvu, aby údobě církve jeden druhému pomáhali k upevnění víry a k nalézání správné orientace v životních otázkách, čili k prohlubování osobního duchovního života. Vztah k obecnosti přitom ovšem není zapomenut: vždyť napomenutí v. 14 směřuje k zařazení do obecného řádu a k trpělivému a ohleduplnému vztahu k bratřím. Podobně celá souvislost ukazuje, že ve Sk 20,32 Boží moc vzdělat učedníky znamená také, ano předně, moc uvést je v jednotu církve přes vlky hltavé, kteří ji ohrožují a na vzdory mdlobě mnohých jejích údů, i když ovšem v tomto pojmu je zahrnuto také stále hlubší pronikání do pravdy slova Božího. Ve výraznější a jednostranněji individuálním a niterném smyslu je pojmu vzdělání užito teprve v pozdní složce nz sbírk, v epístole Judově 20. V pozdější církevní mluvě, zejména v nové době, však zcela převládla tato individuální náplň pojmu vzdělání, jímž se označuje prohlubování osobního náboženského života. Při četbě Pisma je však třeba oprostit se od tohoto zúženého pojetí podobně jako od novodobého pojmu vzdělání, které snad má s biblickým některé společné kořeny, ale zcela jinou náplň [= soustavné osvojení vědomostí i ostatního kulturního bohatství]. Biblický, zejména nz pojem vzdělání je nerozlučně spjat se skutečností církve jako živého obecnosti víry a lásky, v němž se všichni s pochopením a ochotou zařazují na příslušející jim místo v jednotě lidu Kristova a uplatňují ku prospěchu všech dary, jež jim byly svěřeny. S

Vzdělávat (se) *Vzdělat.

Vzdychání, vzdychati, vzlykot [Jb 3,24], vzdych [Ž 102,21], tužby [Ž 38,10]; naříkat [Jk 5,9] a pod.

Vzebrati, stč. = oloupit, vydrancovat, pobrat [Gn 34,27; 1S 17,53; 2Kr 7,16; Iz 10, 13].

Vzejít, stč. = jít vzhůru, vystoupit [Iz 34,3], vyjít, vycházet [Gn 19,23; Sd 5,31; L 12,54], zazářit [Gn 32,31; Dt 33,2; Iz 58, 10; 60,1; Jon 4,8; Za 3,17; Mal 4,2; 2Pt 1,19 a j.], stoupnout [Ž 38,5; Iz 5,24, rozplyne se v prach], vzkličít [Gn 2,5; 41,6; Mt 13,5n; Mk 4,5,27; L 8,8]. »Na vrch vzejít« [Dt 8,23] = mít převahu, dosáhnout plného počtu, naplnit [počet hříchů].

Vzeptati se, stč. = zeptat se, vyptat se [Dt 32,7; Jb 8,8], vypátrat [Mt 10,11], ora-kulem, věštbou zjistit [1Kr 22,5; 2Pa 18,4].

Vzeti, vydání [»církev... neměla se mnou

Vzdělávati-Vzkládání [1259]

společenství v účtu o příjmech a vydáních« [F 4,15 v překladu Žilkové]. K L 9,51 viz heslo *Vzit.

Vzezřítí, pohledět [Ž 31,8], sklonit se [L 1,48], vzhůru pohledět, vzhlednout [Mk 7,34].

Vzhledati, vzhlednouti, pozdvihnout oči [Gn 39,7], ohlížet se [J 13,22], mít ohled na něco, milostivě popatřit [Gn 4,4n; L,9,38], se zájmem hledět [Ex 2,24; 1S 1,11; Ž 13,4], obrátit se k někomu [Ž 69,17], vzhůru pohledět [Nu 21,9; Mt 14,19; L 9,16], Vzhlednout se [Jk 1,25] = zadívat, zahloubat se do něčeho.

Vzcházeti *Vzejít.

Vzchoditi, vycházet [Mt 5,45].

Vzítí. Užiti tohoto slovesa v Kral. překladu je celkem srozumitelné ze souvislosti, takže je nutno přihlédnout jen k některým obrátům: »kradmo být vzat« [Gn 40,15] = být ukraden, »vzit město« = dobýt, zmocnit se města [2S 12,28; Jr 50,2,24 a j.], »vzit odplatu« [1K 3,8,14; Ef 6,8; Ko 3,24n] = sklídit odplatu, »vzit odsouzení«, soud [L 20,47] = být odsouzen [Mk 12,40], »vzit odpuštění« [Sk 10,43; 26,18] = dosáhnout odpuštění, »v. příčinu« [A. 7,8] = použít jako podnětu, »vzit podnět«, »v. kříž« [Mt 10,38] = být ochoten nezmřít, »v. na se mdloby« [Mk 8,17] = sejmout je někomu a vzít na sebe, »v. moc, slávu« [Zj 5,12] = ujmout se jich. *Přijímání, přijít, přijmout. Věříci je si vědom, že nemá nic, co by nebyl nepřijal z ruky Boží [1K 4,7], co by mu nebylo darováno [sr. 1K 9,25; Jk 1,12]. »V. jho« [Mt 11,29] = být poslušen vůle Boží, jak ji zvěstoval Ježíš. Jeden bude vzat« [Mt 24,40n; L 17, 34nn] = jeden bude přijat do úzkého obecnství s Kristem, t. j. do království Kristova.

Zvláštního významu nabývá sloveso v. tam, kde se mluví o t. z v. nanebevzetí Kristově. Už ve SZ-ě se mluví o vzetí do nebe [2Kr 2,1,9,11], ale tam jde o proroka, který dosud nezemřel, kdežto u Mk 16,19; Sk 1,3,9 jde o nanebevzetí vzkříšeného Krista, který se po nějakou dobu ukazoval učedníkům [sr. 1Tm 3,16]. Jde tu o vyjádření víry — a to výrazy ptolemaiovské astronomie —, že Kristus se ujal vlády, že byl dosazen na trůn božské moci. Viz heslo *Vstoupit.

Vzkládání, vzkládati, vzložiti ve smyslu nakládat, naložit, uvalit něco na někoho [Ex 7,4; Nu 12,11; Dt 7,15; 26,6; 1S 6,7; 1Kr 12,9; 2Pa 10,11; Neh 5,18; Iz 53,5; Ez 23,49; Sof 3,18; Mt 23,4; Zj 2,24]. Jb 34,23 chce nejspíše říci, že Bůh vše vidí na první pohled a že jeho soud je neomylný, takže člověk nemůže doufat v nový soud, při němž by uplatnil svoje námitky.

V ostatních případech jde o kladení rukou na člověka při žehnání [Gn 48,14nn] nebo na hlavu obětího zvířete [Ex 29,10] na znamení, že je odevzdáno Bohu [Lv 4,15] spolu s vyznáním hříchů [Lv 5,5]. Při přenášení úřadu na nástupce byly rovněž kladeny ruce na jeho

[1260] Vzkříšení

hlavu [Nu 27,18,23; Dt 34,9]. Byla s tím spojena představa, že vložení rukou přecházely i duchovní dary s člověka na člověka. *Ruka. Ježíš vzkládal ruce na děti, když jim žehnal [Mk 10,13nn], na nemocné, když je uzdravoval [Mk 5,23; 6,5; 7,32; 8,25]. Z apoštolské doby máme šest případů, v nichž šlo o kladení rukou. Apostolové vzkládali ruce na právě obrácené Samaritány s modlitbou, aby přijali Ducha sv. [Sk 8,17,19]. Činili tak jako vůdcové církve, kteří sami přijali Ducha sv. [Sk 2,4; sr. J 20,22]. V tomto případě vzkládání rukou se dalo nějakou dobu po křtu. Podle Sk 19,5n ap. Pavel pokřtil některé věřící a vzkládal na ně ruce, načež přijali Ducha sv. Žd 6,2 mluví o učení o křtu a vzkládání rukou. Zdá se, že tu jde o vzkládání rukou při křtu. Ve Sk 13,3; 1Tm 5,14; 2Tm 1,6 jde o vzkládání rukou při zřízení k určitému úkolu. V 1Tm 5,22 jde snad o znovupřijetí člověka, jenž činil pokání.

Vzkládání rukou bylo podstatnou částí křtu ve starokřesťanské církvi. V 5. století bylo však na západě od křtu odděleno [vzkládání rukou bylo vyhrazeno biskupům], kdežto na východě se udrželo ve formě mazání olejem, jenž byl ovšem posvěcen biskupem. Už od dob Tertullianových se věřilo, že dar Ducha sv. je spojen se vzkládáním rukou, k němuž křest byl přípravou.

Vzkříšení, vzkříšení. *Křísit mrtvé [2Kr 4,31-36; Mt 9,25nn; 10,8; 11,5; Mk 5,41; 6,14; L 7,14; J 5,21; 11,17nn; 12,1,9,17; Žd 11,19]. Ve spojení s osobou Ježíšovou bylo kříšení mrtvých znamením mesiášské doby a předjímkou budoucího zmrtvýchvstání [sr. Mt 27,52]. *Smrt. Ve SZ-ě máme vlastně jen dva docela jednoznačné výroky o vzkříšení z mrtvých, nepočítáme-li mezi ně Jb 19,25n v reformačních překladech, jež přesně neodpovídají hebr. textu. Iz 26,19 prohlašuje, že spravedliví mrtví ožijou a jejich mrtvá těla vstanou, aby se mohli podílet na budoucím vysvození Božím. Také Dn 12,3 mluví o procitnutí jedněch k věčnému životu, druhých k pohanění a věčné potupě. V době nz věřili Židé ve vzkříšení z mrtvých až na Saduceje, kteří prohlašovali, že tuto věru nelze opřít o Penta-teuch. Na rozšíření této víry působilo hlavně prohloubení apokalyptického přesvědčení, že Bůh jednou ospravedlní a odmění své věrné, kteří snášeli tak ukrutné utrpení od pohanů, zvláště v době Makkabejců. Poněvadž pak pro Izraelce skutečný život bez těla byl nepředstavitelný, věřilo se — někdy v hrubě fyzickém smyslu — ve vzkříšení těla. Mrtví spravedliví i nespravedliví vstanou z mrtvých, aby se podrobili poslednímu soudu.

1. Vzkříšení Kristovo. NZ stojí na přesvědčení, že Ježíš Kristus vstal z mrtvých, a to „třetího dne“ po ukřižování, t. j. v neděli ráno. [Mt 28,1; Mk 16,1; L 24,1; J 20,1]. Vypravování v evangeliích byla ovšem napsána 30 až 60 let po události. Starší je svědectví Pavlovo v 1K 15. Nejdůležitějším dosvědčením

této události je sama existence církve a její rychlý vzrůst po nepředstavitelném ztroskotání všech nadějí v Ježíšově potupné smrti [sr. Sk 2,23n,32; 3,14n; 4,10]. To, že se prvotní církve shromažďovala od samého počátku k „lámání chleba“, jež by bylo nesnesitelně smutnou památkou, kdyby nebyla za ní jistota Kristova vzkříšení, je dalším dokladem jedinečné skutečnosti, kterou učedníci prožili [L 24,13nn,35]. Bylo to naplnění sz prorocství [„podle písem“ 1K 15,4], jež předpovídalo nejen jeho utrpení a smrt, ale i jeho zmrtvýchvstání jako neodlučitelnou součást Božího spasitelského plánu [L 24,46; Sk 2,25-36]. Podle evangelií Ježíš sám předpověděl nejen svou smrt, ale i své zmrtvýchvstání [Mt 16,21; 17,9,23; 20,19. Mk 8,31; 9,31; 10,34; 14,28; L 9,22]. Ns pisatelé se ovšem nepokoušeli popisovat ani vysvětlovat zmrtvýchvstání Kristovo, jež na základě svého očitého svědectví zvěstovali jako skutečnost. Také jim to bylo něco, co se vymyká lidskému chápání. Evangelisté předpokládají, že Ježíš Kristus vstal v těle [L 24,39-43; J 20,6n,27], jež ovšem mělo mimořádné schopnosti [J 20,26]. Mluví o prázdném hrobě. Židé ovšem rozšířili pomluvu, že učedníci ukradli mrtvé tělo Ježíšovo [Mt 28,13], ale je těžko představitelné ukrytí mrtvého těla, zvláště v době, kdy odpůrci Ježíšovi se snažili popřít zvěst učedníků o Kristově zmrtvýchvstání. NZ zdůrazňuje, že v-i Kristovo bylo činem Božím [Sk 2,24,32; 5,30; 10,40; 13,30,37; Ř 4,24n; 8,11; 10,9; 1K 6,14; 15,15; 2K 4,14; Ga 1,1; Ef 1,20; Ko 2,12; 1Te 1,10; Žd 13,20; 1Pt 1,21 aj.], a to spasitelným činem Božím [Ř 4,25; 8,33n; F 3,9nn], zaručujícím konečné vítězství nad hříchem, smrtí a ďáblem [Ř 6,9; 1K 15,26]. Bůh se přiznal k Ukřižovanému tím, že jej vzkřísil a tak jej oslavil [F 2,9-11]. U J je vzkříšení připisováno vlastní síle Kristově [2,19,21; 10,17n; sr. Ř 6,4,9; 7,4; 8,34; 1K 15,4,12]. I Pavel patrně předpokládá prázdný hrob [1K 15,4, sr. Ř 6,4, kde se mluví o pohřbení], ale podle jeho slov vzkříšené tělo Kristovo bylo zvláštního druhu, tělo duchovní, ne přírodní, pozemské [sr. 1K 15,42nn]. Vzkříšený Kristus se ukázal ovšem jen věřícím [Sk 10,41]. Teprve při druhém příchodu jej uvidí všeliké tělo [Zj 1,7]. Jinými slovy: vzkříšení Kristovo je počátkem eschatologického konečného vítězství Božího [1K 15,20-28], znamením toho, že vykoupení, které přinesl Kristus, zahrnuje nejen „duchovní“ prvky světa, nýbrž celé stvoření po všech jeho stránkách [Ř 8,22n].

Všecky otázky, související s prázdným hrobem a se zjevováním Vzkříšeného učedníkům, s tělem Kristovým a s případnou odlišností vzkříšení a nanebevstoupení jsou obšírně prohořovány ve spise J. B. Součka: Utrpení Páně podle evangelií, 1951. Sr. také Součkův exkurs o Vzkříšení Kristově ve Výkladu 1K, str. 161n.

2. Vzkříšení věřících s Kristem. Naděje na vzkříšení věřících je založena, na skutečnosti Kristova vzkříšení. Kristus totiž je NZ-em pokládán za reprezentanta celého lidstva, v němž byla v zásadě přemožena smrt.

»Jakož v Adamovi všichni umírají, tak i v Kristu všichni budou oživeni« [1K 15,21n v překladu Žilkové]. Kristus je „posledním Adamem“ [1K 15,45], který potřel hlavu hada [Gn 3,15]. A ti, kteříž jsou „v Kristu“, mají podíl na novém lidství posledního Adama [sr. 2K 5,17; 1Pt 1, 3]. Ve svém křtu zemřeli s Kristem [sr. L 12, 50; Mk 10,38n, kde Ježíš označuje svou smrt jako křest, jímž projdou i jeho učedníci], aby spolu s ním vstali, aby se podíleli na jeho životě [R 6,3nn; Ef 2,1,5n; sr. 2K 4,10nn; Ko 2, 12nn]. Neboť křest podle nz názoru je exodem nového Izraele z domu otroctví [sr. 1K 10,1n], je vtělením do těla Kristova, novým zrozením, přechodem z hříchu do spravedlnosti. Pro takto pokřtěného ztratila smrt svou nadvládu. Žije věčným životem přesto, že musí projít ještě tělesnou smrtí, jež však je pouhým spánkem [1Te 4,13nn]. Žije Bohu v Kristu Ježíši [R 6, 11] a Kristus žije v něm [Ga 2,20]. Má už nyní věčný život [J 5,24]. Ovšem, takový křest předpokládá víru; i nový život v Kristu je možný jen u víře [2K 5,7; sr. Ga 2,20]. Jinak i křest je pouhým obřadem. Vzkříšení a ospravedlnění, a tedy víra, jsou dvěma póly jedné události. Vírou byli věřící přeneseni do docela nové situace. Celé toto pojetí je čistě eschatologické: věřící už nyní mají věčný život, ale jen u víře. Přšli ze smrti do života [1J 3,14], protože už nyní mají „závdavek“ Ducha [2K 5,5], jenž je první splátkou konečné spásy [1J 4,13; sr. R 8,11]. A tak smrt pro věřícího je ziskem, protože „být s Kristem“ je něco mnohem lepšího [F 1,21,23] než život na této zemi, i když pro Krista.

3. Všeobecné vzkříšení z mrtvých. Přes jistotu, že se věřící již nyní podílejí na věčném životě, že byli přeneseni ze smrti do života, označuje NZ tvrzení, že „se již stalo vzkříšení“, za blud [2Tm 2,18; sr. R 8,11]; F 3,10n, kde Pavel mluví o budoucím v-i. NZ očekává všeobecné vzkříšení [Mk 12,26; L 20,37; L 15,15-52; 2K 4,14]. Toto očekávání bylo vnitřně připraveno některými eschatologickými výroky SZ-a [Iz 26,19; Dn 12,2; sr. Iz 53,10 a zvl. Ez 37,1-14. a, jak bylo už řečeno, apokalyptickou literaturou, jež se rozvinula ne bez vlivu parsismu [náboženství Zarathustrova]. Ale teprve vzkříšení Ježíše Krista dalo pevný základ této víře. On byl první ze vzkříšených [Sk 26,23; 1K 15,20n; Ko 1,18]; podle J 6, 39n.44.54 slíbil věřícím, že je vzkřísí „v nejposlednější den“. J 5,29 rozeznává vzkříšení k životu a v-i k soudu [sr. R 14,9; 2K 5,10], při čemž podle Zj 20,5n v-i k životu je prvním aktem všeobecného v-i [sr. L 14,14] a počátkem t. zv. „tisíciletého království“. 1K 15,23 jasně dovozuje, že oživení nastane najednou, nýbrž postupně v určitém pořádku: Kristus je první, později ti, kteří jsou Kristovi při jeho příchodu, pak teprve bude konec. Někteří vykladači se kloní k názoru, že tento „konec“ označuje nikoli konec světa, nýbrž zbytek mrtvých. Podle 1Te 4,16a se zdá, že spojení vzkříšených a dosud žijících věřících s Kristem se stane před posledním soudem. Jinak je tomu podle R 2,16;

Vzkříšení-Vzývající [1261]

1K 4,5; 2K 5,10; 2Te 1,9n. Je vidět, že nz představy jsou značně plynulé, a že tedy, nechtějí být chápány jako přesný popis budoucího bytí, nýbrž jako výraz jistoty že Bůh, který se přiznal k Ukřižovanému jeho vzkříšením, má ve své ruce i budoucí život všech věřících i všeho světa.

Vzkříšení Ježíšovo *Vzkřísit.

Vzložití. *Vzkládat.

Vznesen, vznesen být, vznešený. *Vy-výšený.

Vznést, vyzdvihnout [Gn 7,17; Ez 11,1, 24], pozdvihnout [Z 10,12], v. na někoho, stč. = oznámit někomu, dát někomu na rozsouzení [Ex 18,22; Dt 1,17].

Vznítí, znít [1S 4,5; Ž 77,19].

Vztáhnouti, natáhnout [Rt 3,9; Ez 16,8a.j.], napráhnout [Ex 8,16; 1S 14,27a j.], vzpínat, rozprostírat [ruce v modlitbě Ž 68, 32; 143,6]. „Vztáhnout pravidlo“ [Za 1,6] = napnout míru.

Vztáhnouti rámě, ruku, ruce. *Rámě. *Ruka.

Vztekle, vzteklost, vzteklý. Ve smyslu bláznivě jako šilenec ve 2Kr 9,20 [sr. Dt 28,28; Za 12,4; kde jde o totéž hebr. slovo], ve smyslu hněvivě zuřivosti 2Kr 19,27n; Ž 55,4; 138,7; Iz 25,4; 37,28; hněv, běsnění, výbuch Ž 7,7; Jr 48,30. Podle Gešeniova slovníku jde v Ez 21,31 o hloupé lidi. Sr. Ž 94,8; Jr 10,8, kde je užito téhož hebr. výrazu. Tato místa také ukazují, v jakém smyslu mluví Ez 21,31 o hloupých lidech. Ju 13 užívá výrazu v-y v přeneseném smyslu o divokých vodách.

Vztěkaiť se, stč. = vztekat se, bláznit [Iz 37,29].

Vzývající, vzývání, vzývati. Ve stč. má sloveso v. původně smysl slovesa nazývat, jmenovat. Tento význam stojí také v pozadí obratu »vzývat jméno Hospodinovo«, doslovně z hebrejštiny »volat ve jménu Hospodinovu«. Izraelec se liší od ostatních náboženských pospolitostí tím, že při své modlitbě jmenuje, ohlašuje jméno Hospodinovo, dovolává se jeho jména. Také Kral. na některých místech překládají onen zmíněný obrat slovy „ohlašovat jméno Hospodinovo“, na př. Ž 105,1. Sr. Gn 4,26; 13,4; 21,33; 26,25; Ž 79,6; 80,19; 116,4; Iz 64,7; Jr 10,25; Jl 2,32; Sof 3,9; Za 13,ba.a. Původní význam obratu „v-ti jméno Hospodinovo“ je patrný zvláště tam, kde se mluví o tom, že se toto jméno vzývalo nad někým [Dt 28,10; 1Kr 8,43; 2Pa 6,33; 7,14; Iz 63,19; Jr 14,9; Am 9,12; sr. Sk 15,17; Jk 2,7]. Ten, nad nímž je jmenováno jméno Hospodinovo, stává se majetkem Božím, protože se mu Bůh takto zjevuje a dává se mu poznat. Současně se takový člověk staví pod Boží ochranu. Je to obrat převzatý z právní oblasti. Tak na př. ve 2S 12, 28 čteme doslovně: »Abych já se nezmocnil města a nebylo mé jméno jmenováno nad ním«. Dobyté město se stalo majetkem toho, kdo nad ním vyřkl své jméno [Sr. Ž 49,12. Podle Iz 4,1 ve vylištěném Jerusalemě se

[1262] Vždy-Xerxes

sedm žen chopí jednoho muže s prosbou [doslovně z hebrejštiny] : »Toliko ať tvé jméno je vysloveno nad námi«, aby chom měly manžela za majitele a tudíž ochránce. V tom smyslu jest rozumět nářku lidu Božího u Iz 63,19, že ačkoli je Božím majetkem, je s ním jednáno tak, jako by nad ním nikdy nebylo jmenováno Boží jméno, t. j. jako by stál bez ochránce [sr. Jr 25, 29; Dn 9,18]. Podle Dt 28,10 uží pohané, že jméno Hospodinovo vyzýváno jest nad Izraelem, t. j. že Izrael stojí pod Boží ochranou, je lidem svatým, zasvěceným Bohu, a tudíž nedotknutelným [sr. 1Kr 8,43; Jr 14,9].

Časem však se obrat ,v-ti jméno Hospodinovo' stal označením modlitby ve smyslu apelovat na Boha, dovolávat se ho, odvolat se na něho [na př. Ž 14,4; 31,18; 50,15; 80,19; 86,5n; Iz 12,4; 55,6; Jr 3,19; 29,12; Jl 2,32 a j.]. »Studnice vyzývajícího« [Sd 15,19], t. j. Šamsona, který tam vyzýval Hospodina.

NZ navazuje na sz pojetí, když se mluví o vyzvání jména Páně nad pohany [Sk 15,17; sr. Am 9,12], jména Ježíšova nad věřícími

[Jk 2,7]. Snad se tu myslí na křest. Jinak jde o označení modlitby, jež se dovolává Boha nebo Ježíše Krista jako Pána [Sk 2,21, sr. Jl 2; 32 a R 10,13; Sk 9,14.21; 22,16; R 10,12nn-1K 1,2; 2Tm 2,19.22]. Zajímavý je Kral. překlad 1Pt 1,17, kde řecké *epikaleisthai*, jež je někdy tlumočeno výrazem ,v-ti', je překládáno slovesem ,nazývat'. Žilka překládá: »A vyzývali jakožto Otce toho, jenž...« Formula »kteříž vyzývají jméno Pána našeho Jezukrista, [1K 1,2] je nz označením křesťanů, kteří se dovolávají v modlitbě Krista jako mesiášského Spasitele.

Vždy, vždycky, stč. = pořád ještě, stále, každým způsobem, každého času, ustavičně, odedávna, přece. Podle souvislosti a smyslu nutno vybrat některý z těchto významů, na př. v 1 S 15,30 »přece však nyní mne cti před staršími lidu«, v 1Kr 11,22 »však přece mne propust'«, v Ž 62,2 »přece jen k Bohu se má mlčelivě«, v Tt 1,12 »Křtěnší jsou odjakživa lháři«, a pod. Někde Kral. sami slůvko ,vždy' vkládají do textu k většímu zdůraznění myšlenky.

Vždyť, stč. = avšak, přes to však [2S 14-17; Iz 27,6; 63,8].

X

Xerxes, perský král, popisovaný řeckými dějepisci jako člověk vášnivý, neprozíravý, krutý a vrtkavý, syn Daria Hystaspa. Nastoupil na trůn po smrti svého otce r. 486 př. Kr. Jeho matkou byla dcera Kyrova Atossa. R. 484 si znovu podmanil Egyptany, kteří se bouřili proti jeho otci Dariovi. Po čtyřleté přípravě se vypravil s velikým vojskem a loďstvem proti Řecku. U Salaminy r. 480 př. Kr. bylo jeho loďstvo rozprášeno mnohem slabším loďstvem řeckým. X-ovi nezbyvalo než spěšně odtáhnout. Zanechal za sebou pouze pozemní armádu pod vojevůdcovstvím Mardoniovým.

Ten se však r. 479 př. Kr. dal překvapit Řeky v ležení u řeckého města Platají [*Plataea*] a po rozprášení vojska se stala všechna naděje na úspěch invase do Řecka marná. X. byl zavražděn r. 465 jedním ze svých dvořanů, načež nastoupil na trůn jeho syn Artaxerxes Longimanus. Tradiční výklad pokládá X-a za totožného s manželem Esteřiným Asverem [Est 1,2.19; 2,16n]. Snad je totožný i s Asverem z Ezd 4,6, pokud za oběma těmito oddíly stojí historické skutečnosti. Někteří vykladači soudí, že Ezd 4,7-23 je vsuvkou, která patří až za kap. 10, není to však doložitelné.

Y

Yzop, hebr. *'ézôb*, keříkovitá rostlina, známá hlavně v Egyptě a v Palestině [Ex 12,22]. Roste na rumovištích, na zdech a pod., vydává příjemnou vůni a hodí se, svázána v košťátkách, ke kropení krví a vodou při kultickém očišťování [Lv 14,4.6.49nn; Nu 19,6.18; Ž 51, 9; Žd 9,11 n]. Houba, nasáklá octem, byla položena na svazeček y-u a podána umírajícímu Ježíšovi na kříži [J 19,29]. Židé ztotožňují hebr. *'ézôb*, s arabským *sa 'tar* [naše marjánka,

Origanum], jež roste hojně v Palestině. Má chlupaté listy i stvolý. Octu nebo vínu dodává mátové chuti. Poněvadž se y-u, namočeného v krvi velikonočního beránka, užívalo ke kropení veřejí izraelských domů v noci před Vyjitím, soudí J. B. Souček [Utrpení Páně, str. 212n], že J 19,29 chce naznačit, že se křížem Ježíše Krista »děje právě Vyjití, že zde umírá pravý Beránek, že se tu uskutečňuje právě a trvale účinné očištění od hříchu«.

Kvetoucí větévka yzopu.

Z

Za. K obrátům „chodit za někým“, jíti za někým¹ ve spojení s Bohem nebo božstvem [Sd 2,12; 1Kr 18,21; Jr 11,10; 13,10; 16,11], zvláště však s Ježíšem Kristem viz heslo *Následovat.

Zaanan, krajina anebo snad posvátný dub v Z., označující podle jedné krajiny, poblíž které Heber Cinejský měl svůj stan, když se tam uchýlil Zizara [Sd 4,11]. Pak by bylo totožné se *Sananim nedaleko Kádes Neftalimova, sev. od Sáfet a záp. od jezera Meromského [Joz 19, 33]. Jiní se domnívají, že Z. je totožné se *Se-nan [Joz 15,37] někde v rovině Šefela u Středozemního moře.

Zabad. 1. Potomek Efraimův z rodiny Sutelech [1Pa 7,21].

2. Muž z pokolení Judova, z domu Jerachmeelova [1Pa 1,25], syn *Sesanovy dcery a egyptského otroka Jarcha. Je jmenován mezi Davidovými udatnými rytíři [1Pa 11,41].

3. Syn Ammonitky Simaty [2Pa 24,26]. Podle 2Kr 12,21 jeho jméno znělo Jozachar. Je spolu s Jozabadem, synem Moábky Simrity, jmenován jako služebník královský [snad šlo o důstojníky královské stráže] a přední podněcovatel vražedného spiknutí proti králi Joasovi. Byli oba popraveni synem Joasovým Amaziášem, ale podle zákona Mojžíšova [Dt 24,16] jejich děti bylo ušetřeno.

4. Tři muži stejného jména, ale z různých rodin [Zattu, Ezd 10,27; Ghassum, Ezd 10,33; Nébo, Ezd 10,43], kteří na Ezdrášovu výzvu zapudili pohanské manželky. Č.

Zabachtani [Mt 27,46; Mk 15,34]. *Elóí.

Zabbai, syn Bebaiův [Ezd 10,28], jeden z těch, kdo zapudili manželky cizozemky, otec Bárucha, jednoho z pomocníků Nehemiášových při opravě jerusalemské zdi [Neh 3,20]. Č.

Zabbud, syn Bigvaiův, navrátilce ze za jetí babylonského [Ezd 8,14]. Č.

Zabdi. 1. Děd Achaná z rodu Zára z pokolení Judova [Joz 7,1].

2. Benjaminovec, syn Simeův [1Pa 8,19].

3. Davidův správce výnosů vinic a vinných sklepů [1Pa 27,27]. Je nazýván Simfejský, aniž lze lokalizovat jeho rodiště.

4. Syn Azafa v rodokmenu levity Mataniáše [Ezd 11,17], nazývaný v 1Pa 9,15 Zichri. Č.

Zabdiel. 1. Otec Jasobama, důstojníka Davidovy osobní stráže [1Pa 27,2]. 2. Syn Gedolimův, dozorce nad 128 muži, příslušujícími v chrámě [1Pa 11,14]. Č.

Zabití. K Ex 20,13 sr. Gn 9,6 [Ex 21,12] a zvl. Mt 5,21n, kde Ježíš odsuzuje nikoli teprve provedený čin, nýbrž i smýšlení, jež by mohlo vést k zabítí a je v podstatě kořenem vraždy.

Zablesknouti se, zazářit [2K 4,6].

Zabradla, stě. = zábradlí [Dt 22,8, snad také v 1Kr 10,12, nejde-li tu o podpěrky].

Zabřísti, stě. = sejít s brodu, obrazně: sejít na scestí, zaplést se, poklesnout, u Iz 31,6 odpadnout [sr. Oz 9,9].

Zábud, syn Nátanův, jeden z předních rádců Šalomounových [1Kr 4,5]. Č.

Zabulon [= bydliště, osídlení, vyvýšené místo]. 1. Desátý syn Jákobův a šestý syn Lúe [Gn 30,19n], který se svým otcem sestoupil do Egypta [Ex 1,3]. Měl tři syny: Sareda, Elona a Jachelele [Gn 46,14]. V Gn 49,13 je označen jako ten, jenž sídlí na mořském břehu a v přístavu poblíž Sidonu. Avšak přidělené území pokolení Z-ovu bylo odděleno od Středozemního moře přidělem Asserovým a od Moře Galilejského přiděly Izacharovým a Neftalimovým [Joz 19,10nn. 27,34].

2. Pokolení Z-ovo bylo rozděleno na tři čeledi [Nu 26,26n]. Z náčelníků pokolení jsou jmenováni na počátku putování pouští Eliab, syn Helonův [Nu 1,9; 10,16], později Elizafan, syn Farnachův [Nu 34,25]. Zástupcem pokolení při výzvědném průzkumu zaslíbené země byl Gaddehel, syn Sodiův [Nu 13,10]. Při prvním sčítání mělo toto pokolení 57.400 bojovníků [Nu 1,30n], při druhém 60.500 [Nu 26,27]. Z. bylo jedno ze šesti pokolení, stojících na hoře Hébal a pronásějících zločecí proti přestupníkům Zákona. [Dt 27,13, sr. Joz 8, 32nn]. Mojžíš před svým odchodem na horu Nébo, předpovídal Z-ovi šťastný prospěch [Dt 33,18n]. Území, jež mu bylo přiděleno, bylo úrodné, neboť zabíralo nejen část hornaté Galileje, ale i sz cíp roviny Jezreel. Pokolení mělo významnou úlohu v boji se Zizarou. [Sd 4,6-10; 5,14,18] a s Madiánci [Sd 6,35]. „Písaři“ [Karafiát „držící berlu písařovu“], o nichž se zmiňuje Debora, mohou být ti, kteří shromažďovali a sepisovali vojsko [sr. 2Kr 25,19], anebo vojevůdci [berla písařova¹]. Soudce Elon pocházel z tohoto pokolení [Sd 12,12]. Později slyšíme o 50.000 z-ských bojovnících, kteří odešli za Davidem do Hebronu, aby jej prohlásili spolu s jinými pokoleními za krále [1Pa 12,33,40]. Za vlády Davidovy byl správcem kmene Izmaíáš, syn Abdiášův [1Pa 27,19]. Území Z-ovo nesmírně trpělo vojenskými taženými assyrských králů, ale Izaiáš mu prorokoval mimořádné pozhřebání v době mesiášské [Iz 9,1n; Mt 4,12-16]. Někteří příslušníci Z-ova pokolení přišli na pozvání krále Eze-chiáše k slavnosti velikonoční do Jerusalema [2Pa 30,1 On. 18]. Ve vidění Ezechielově má Z. jednu z bran Jerusalema [Ez 48,33]. Zj 7,8 prohlašuje, že z pokolení Z. je mezi pozname-

nanými vyvolenými 12.000 právě tak jako z ostatních pokolení.

Začátek, počátek [Gn 11,6; 2S 21,10]. V Z 119,130 jde o výklad, otevření smyslu. Karafiát: » Výklad slov tvých osvěcuje«. Rovněž Pis 7,12 překládá Karafiát přiléhavěji: »Pohledíme, kvete-li vinný květ, [již-li] se otevřel květ«.

Zadek, [2S 10,4; Iz 20,4]. V Dt 28,27; 1S 5,6,12; 6,4 jde o nežitý na příslušné části těla, zvláště na genitáliích. Karafiát hebr. *šet* ve 2S 10,4; 1Pa 19,4; Iz 20,4 překládá proto výrazem rozkok.

Zadělní, těsto [1K 5,7].

Zadržetí, zadržeti, zadržovati. Z-í soudů [Kaz 5,8] = olupování o možnost soudu, znemožnění soudu. Ve smyslu nepřestávat, nešetřit u Iz 58,1. Poněkud nejasný je král. překlad Iz 63,15. Jde o modlitbu, v níž se věřící dovolávají horlivosti, síly, milosrdenství a slitování Božích, o nichž se domnívá, že Bůh je v sobě zdržel, že sám sobě způsobil násilí, aby se nemusel ukázat milosrdným [sr. Iz 42,14; 64,11]. Je možný také překlad: »Množství milosrdenství tvých a slitování tvých bude vůči mně uzavřeno.«

Z-ti hříchy' u J 20,23 znamená v protikladu k odpuštění ponechání v hříchu. Ř 1,18 překládá Žilka: »Boží hněv s nebe se zřejmě projevuje proti... nespravedlnosti lidí, kteří nespravedlností překážejí pravdě« [Hejčl: »Potlačují pravdu«].

Zafir, zafirový, nč. safir. Drahokam modré barvy, průsvitný až průhledný. Jeho barva je barvou jižního nebe [Ex 24,10; Ez 1,26; 10,1]. Safir je jedna odrůda kysličníku hlinitého; druhou odrůdou je korund, známý smírek, třetí rubín, drahokam zářivě červené barvy. Modrá barva safiru je způsobena příměsí železa a titanu. Tvrdostí je safir hned za démantem. Ve starověku byly safiry získávány z Indie a Etiopie [dnešní Habeše]. Dnes jsou největší naleziště na Ceyloně, v Brazílii a v Austrálii. Safir byl prostřední, druhý kámen druhé řady drahokamů na *náprsníku nejvyššího kněze [Ex 28,18; 39,11]. Byl velmi ceněn již ve starověku [Jb 28,16; Ez 28,13]. Základy zdi nebeského Jerusalema [Zj 21,19, sr. Iz 54,11] tvoří safir jako druhý drahokam. Přesto však, že dnešní název safir je shodný s řec. *sapfeiros*, domnívají se někteří vykladači, že je míněn t. z v. *lapis lazuli*, polodrahokam lazurit, barvy čistě modré, jehož se odedávna používalo k výrobě přirozeného ultramarínu, skvělé modré barvy. Tomu by nasvědčoval i popis římského dějepisce Plinia, který o safiru vykládá: »Třpytí se zlatými skvrnami, je někdy azurové barvy, zřídka purpurové. Nejlepší přichází z Médie. Není nikdy průhledný a nehodí se dobře k rytí, protože je promíšen tvrdými krystalickými částicemi«. Tento popis se dobře hodí na lazurit, zrnitý, obsahující kousky pyritu a průhledný jen na hranách. Ale bibl. podání předpokládá kámen čistý, průsvitný, schopný rytí a drahý. Nejspíše přece jen šlo o pravý safir v řadě ostatních užitých drahokamů. G.

Začátek-Zahnutí [1265]

Zafira [řec. Sapfeiré, buď od *sapfeiros* = safír, anebo z aramejštiny = krásná]. Manželka Ananiáše, jeho spoluvinnice ve lži proti Duchu sv. a spoluúčastnice trestu smrti po napomenutí a odsouzení jejich skutku ap. Petrem [Sk 5,1-11]. Č.

Zahaleč, povaleč [Př 12,11; 28,19; Sd li, 3; sr. Př 24,33n].

Zahálet. Žilka překládá 2K 12,13: »V čem jste byli zkráceni v prospěch jiných církví? Leda tím, že jsem já sám vám nepřípadl na obtíž« [sr. 1K 9,12].

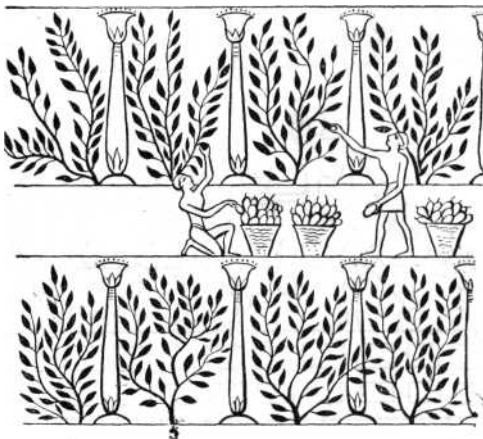
Zahálevý = liný [1Tm 5,13].

Zaham [= hnusný, odporný], syn Roboáma [2Pa 11,19] a jeho manželky Abichail z rodu Izai.

Zahanben, -í, zahanbiti (se), zahanbovat. *Hanba. *Hanění. *Pohanění. *Potupa. *Stydet se. *Utrhat.

Zahladiti, zahlazovati. *Vyhladit. *Hynout. *Vyprázdnit. Ve smyslu učinit neplatným, neúčinným, odsoudit k nečinnosti [řecky *katargein*] v 1K 1,28, kde Pavel poukazuje na to, že Boží vyvolení při uskutečňování spásy pomíjí a vyřazuje z provozu to, co jest a platí v očích Řeků za něco významného [moudrost, vzdělanost, urozenost], a tvoří něco docela nového svou spasitelnou mocí [sr. Ř 4,17]. Podobně vyřadil [Kral. „vyprázdnil“] Bůh z provozu »Zákon příkazů s nařízeními« [Ef 2,15] a jednou zbaví účinnosti i posledního nepřítele, smrt [1K 15,26], jež ovšem spolu se svým vládcem, ďáblem, byla zbavena své osudové moci nad věřícími už smrtí a zmrtvýchvstáním Ježíše Krista [2Tm 1,10; Žd 2,14]. Ve smyslu být odstraněn, vzat [ze země] ve Sk 8,33 [Iz 53,8; 21,36; 22,22].

Zahnutí, často ve smyslu vypovědět do vyhnanství [Dt 30,4; Neh 1,9; Iz 11,12; 27,13;

Ovocná zahrada v Egypte (podle Wilkinsona). Otroci sbírají hrozny (fiky?). Sloupy buď nesou ohradní zeď nebo podpírají zahradní loubi.

[1266] Zahnojiti-Zahynouti

Jr 30,17; Mi 4,6 a j.], zavrhnout, zamítnout [Ž 44,10] a pod.

Zahnojiti (se), stč. = podebrat [se], zhnisat, o ranách [Ž 38,6; Iz 1,6].

Záhon, brázda [Jb 31,38; Ž 65,11; Oz 10,4; 12,11 aj.].

Zahrada. První z., o níž čteme v bibli, je z. Boží, *Eden [*Ráj], kterou Bůh vzdělal pro Adama a Evu [Gn 2,8-3,24]; Ez 28,13; 31, 8n; 36,35; Jl 2,3]. Také o kraji kolem Sodomy a Gomory se praví, že byl jako z. Hospodinova [Gn 13,10]. V Egyptě byly z-y uměle zavodňovány otrockou prací [Dt 11,10] přímo z Nilu vahadly a putnami anebo ze studní pomocí šlapacích kol. I v Palestíně bylo známo umělé zavodňování z-d [Kaz 2,5n; Iz 58,11; Jr 31,12], v nichž byly pěstovány zelenina [1Kr 21,2, sr. L 13,19], různé květiny [Pis 5,1; 6,1n] a ovocné stromy [Jr 29,5,28; Am 9,14]. Královské z-y byly v Jerusalemě [2Kr 25,4, sr. Kaz 2,5; Pis 6,10], v Susan [Est 1,5] a j. Bývaly oploceny nebo obehnány zdí [Pis 4,12; Iz 5, 2,5] a někdy i hlídány [Iz 1,8]. Čteme také o modlářském kultu v z-ách [Iz 1,29; 65,3; 66,17; sr. 2Kr 16,4]. Někdy se v z-ách i pohřbívalo [J 19,41]. *Getsemane.

Zahrdlitá nádoba, zakončená úzkým hrdlem [Jr 19,1].

Zahrnouti, zahrnovati, připojit, spojit [Ž 26,9], odvlékat, zachvacovat [Ž 28,3], zabrat [L 5,6].

Zahřítí (se), nč. zahřát [se], na př. 2Kr 4,34; Jb 31,20; Kaz 4,11 aj.

Záhube. V 1K 10,10 [sr. Nu 14,2nn; 16, 41nn] má Pavel na mysli sz a rabínskou představu o andělu zhoubci [Ex 12,23; 1Pa 21, 12.15], hebr. *mašchit*; šlo původně o zosobnění Božího trestajícího hněvu, pak o anděla, patřícího do řady služebných duchů, zařazeného

konečně mezi anděly satanovy [sr. 1K 5,5; 2K 12,7; Žd 11,28].

Záhubeň, záhuba, zkáza, smrt. V 1Te 5,3 se praví o lidech, kteří nebdí tak, aby mohli kdykoli očekávat příchod Kristův, že na ně znenadání přikvapí záhuba [sr. Mt 24,27; L 12,39n; 17,26n; 2Pt 3,6n]. K 1K 5,5 viz heslo-*Vydán, vydat.

Zahubiti, usmrřit [Gn 37,18; Ž 34,22; 37,32; Mt 2,13; Mk 3,6 a j.], ničít [Jb 5,2 a j.] a pod.

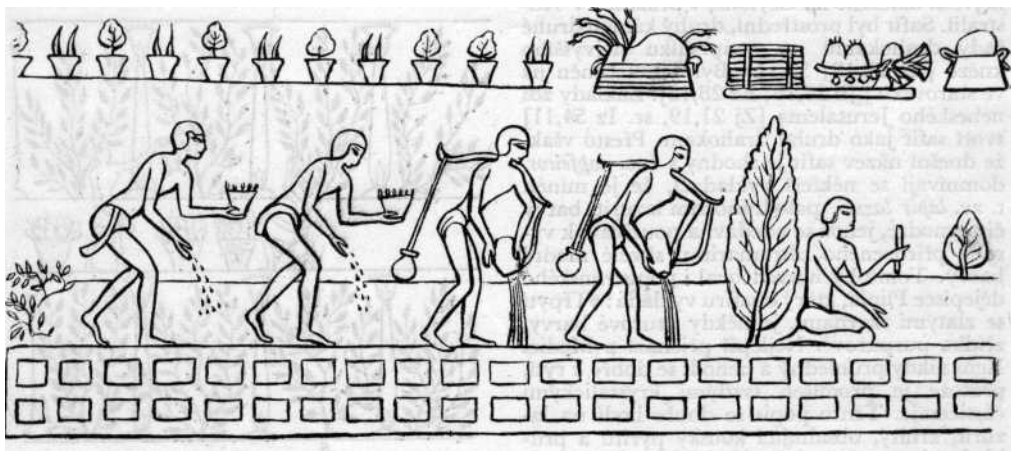
Zahustiti se jako keř = vypouštět ratolesti jako keř [Jb 14,9, sr. 29,19].

Zahvzdnouti. U Iz 5,26 je řeč o Hospodinu, který podoběn včelář lákajícímu jemným pískáním [*Septat] roj *včel k usazení [viz Za 10,8], přivolá daleký bojovný národ, aby byl nástrojem jeho pomsty nad Izraelem. C-

Zahynouti. Zahynutí. *Hynout *Zahu-bení. Ve SZ-ě jde o několik různých výrazů, nejčastěji *'abad*, jež možno překládat slovesy zabloudit [o ovcích, na př. Ez 34,4.16, srov. Ž 119,176], ztratit se [Lv 26,38; Iz 29,14], zaniknout [Ž 1,6; 9,7.19; 112,10; Pl 3,18], být zničen, přijít o život [Jb 4,7; Ž 37,20; 68,3; Iz 41,11; Jr 10,15; Ez 26,17] a pod.

V NZ-ě vedle míst, o nichž bylo pojednáno-v heslech *Hynout, *Zahubení, jsou nejdůležitější ta, v nichž jde o překlad řeckého *apollyein*, -ynai [= zahubit, promrhat, na př.. život Mk 8,35; být ztracen]. L 15,4.6.24.32 navazuje na sz obrazy o zbloudivších ovcích [Ž 119,176; Ez 34,4.16], jež se vzdálily ze svého ovčince, a tak je nemůže čekat nic než zkáza [sr. Mt 10,6; 15,24]. Syn člověka přišel, aby hledal a zachránil to, co se ztratilo, zaběhlo [L 19,10]. Vůli jeho Otce jest, aby neztratil nikoho z těch, které mu dal Otec [J 6,39; 17,12; 18,9].

Nz *apóleia*, překládané obvykle výrazy ,z-utí, ztracení', navazuje na některých mís-

Egyptská zelinářská zahrada (nástěnná malba z hrobu v Thébách). Dole ochranná zeď, uprostřed setí, zalévání a sázení, nahore rostlinky v květináčích a koše se zeleninou, způsob zahradnictví se nezměnil za tisíciletí.

tech na představu o podsvětí a smrti. Jb 26,6; Př 27,20 klade vedle sebe propast [š^e‘ól, *Peklo] a zahynutí [‘^abaddôn], Jb 28,22 z-utí a smrt [sr. Jb 31,12], Ž 88,12 hrob a z-utí. Také Př 15,11 stavi vedle sebe peklo a zatracení

[‘^abaddôn], Zdá se, že u Jb 28,22 jsou z-utí a smrt už zosobněnými, podsvětými bytostmi [*Abaddon, Zj 9,11]. Mluví-li NZ o z-utí, nemyslí na pouhý zánik fyzického života, nýbrž na opak toho, co znamená spása a věčný život, tedy na konečné ztroskotání člověka, jež nějak souvisí s peklem, odsouzením a hněvem Božím. Ježíš praví, že široká cesta vede k z-utí [Mt 7,13], t. j. k nikdy nekončícímu stavu smrti, plnému utrpení. Pavel ve F 1,28 vyzývá věřící k statečnosti, jež pro nepřátele bude objektivně vztyčeným znamením hrozícího zatracení« [J. B. Souček, výklad F, str. 39n]. V tomto smyslu je chápat také F 3,19, kde se mluví o z-utí jako o konci těch, jejichž Bůh je břicho, sláva v hanebnostech a smýšlení přizemní. V tom všem se jeví nepřítelství ke kříži Kristovu. Podle Žd 10,39 vede k z-utí malomyslnost, skrývání, zbabělý ústup, odtahování, ochablost, kdežto víra vede k získání života [sr. Mt 10,39; L 21,19]. Podle 1Tm 6,9 touha po bohatství pohřžuje lidi v z-utí [řecky na tomto místě *olethros* = záhuba] a v zatracení [*apóleia*]. Rychlé z-utí uvádějí na sebe i bludaři podle 2Pt 2,1,3, a ovšem také apokalyptická *šelma ve Zj 17,8,11 jde na z-utí. Ap. Pavel v Ř. 9,22 stavi proti sobě nádoby hněvu, připravené k z-utí, a nádoby milosrdenství, připravené k slávě. Užívá k tomu obrazu Boha jako svrchovaného nebeského hrnčíře. Viz také heslo *Zatracení.

Zachariáš [= Hospodin pamatoval].

1. Čtrnáctý král severní říše izraelské, jímž vyhnula pátá dynastie izraelská, odvozuující svůj původ od Jehua. Byl synem Jeroboama II. a kraloval pouze šest měsíců [744—743 př. Kr]. Byl zabit při povstání Sallumem, synem Jábesovým [2Kr 14,29; 15,10; sr. 10,30].

2. Benjaminovec z rodiny Jehielovy z Gabaonu [1Pa 9,35,37], nazývaný v 1Pa 8,31 Zecher, což jest zkráceninou celého jména.

3. Levita z čeledi Kahatovy, nejstarší syn Meselemiášův, vrtný v době Davidově u stánku úmluvy [1Pa 9,21n; 26,2]. Podle 1Pa 26,14 byl opatrným rádcem.

4. Levita z druhého pořadí při chrámové službě, ustanovený od Davida ke hraní na loutnu při zpěvu vysokém [1Pa 15,18,20; 16,5]. Doprovázel truhlu úmluvy při slavnostním průvodu do Jerusalema.

5. Levita z čeledi Kahatovy, z domu Uzieleva. Byl synem Iziašovým [1Pa 24,25]. Žil za vlády Davidovy.

6. Kněz, který spolu s jinými doprovázel troubením přenášení truhly úmluvy z domu Obedomova do Jerusalema [1Pa 15,24].

7. Levita z čeledi Merariovy, čtvrtý syn Chosův [1Pa 26,10n], vrtný svatyně za doby Davidovy.

8. Otec Iddoa, který byl správcem nad po-

lovici pokolení Manassesova [1Pa 27,21], žijící v době Davidově.

9. Levita, otec Jachaziele z doby Jozafatovy. Pocházel z potomků Asafových [2Pa 20,14].

10. Jeden z knížat judských, které Jozafat určil k vyučování lidu v zákoně Hospodinově [2Pa 17,7].

11. Čtvrtý syn krále Jozafata [2Pa 21,2].

12. Syn velekněze Joiady; žil v době království Joasova v Judstvu. Duch Boží jej ponukl, aby vytkl lidu jeho odpadlictví od Hospodina, jež nastalo po smrti veleknězově. Na rozkaz králův byl však ukamenován v nádvoří chrámovém [2Pa 24,20nn]. Všeobecně se má za to, že se na tohoto Z-e vztahuje výrok Ježíšův u L 11,51. Je nazýván u Mt 23,24 synem Barachiašovým. Je to snad poznámka okrajová, která později vnikla do textu.

13. Někjaký současník krále judského Uziaše [2Pa 26,5]. Praví se o něm, že „rozuměl vidění Božímu“ a radil králi.

14. Kníže z pokolení Rubenova v době assyrského zajetí [1Pa 5,7].

15. Syn Jeberechiašův [Iz 8,2]. Izaiáš si jej vzal za svědka, když napsal záhadný nápis o loupeživém nájezdu Assyřanů, jenž se uskutečnil v době jednoho roku.

16. Otec Abie, matky krále Ezechiáše [2Kr 18,1n].

17. Levita z potomků Azafových. Za panování Ezechiášova měl podíl na vyčištění chrámu od modlářství [2Pa 29,13].

18. Levita z čeledi Kahatovy [2Pa 34,12]. Dohlížel na práci při opravách chrámu za krále Joziáše.

19. Kníže v době panování Joziášova, který je připomínán mezi těmi, kdo věnovali k obětem velikonočním mnoho ze svých stád [2Pa 35,8]. Byl patrně sám knězem.

20. Judovec z rodiny Fáresovy [Neh 11,4], který bydlel v Jerusalemě po návratu ze zajetí.

21. Jiný Judovec z rodiny Silonovy [Neh 11,5].

22. Kněz, pocházející z domu Paschurova a z čeledi Alkiašovy [Neh 11,12].

23. Potomek Fárosův [Ezd 8,3]. Vrátil se z Babylona spolu s Ezdrášem.

24. Syn Bebaiův [Ezd 8,11]. Vrátil se ze zajetí s Ezdrášem.

25. Jeden z předáků lidu, jež vyslal Ezdráš ke knížeti Iddovi v Chasifia, aby zajistil dostatečný počet levitů a Netinejských pro navrátilce z Babylona [Ezd 8,16].

26. Jeden z těch, kteří stáli po boku Ezdrášově, když předčítal Zákon Boží [Neh 8,4]. Snad to byli kněží.

27. Syn Elamův, který zapudil svou pohanskou manželku na popud Ezdrášův [Ezd 10,26].

28. Levita, syn Jonatanův a potomek Azařův. Vedl oddíl hudebníků při posvěcení opravených zdí jerusalemských [Neh 12,35n].

29. Kněz -trubač při posvěcení zdí jerusalemských [Neh 12,41].

[1268] Zachariáš

30. Kněz z čeledi Iddovy za velekněze Jo iakima [Neh 12,16].

31. Otec Jana Křtitele. Byl knězem z třídy Abiášovy [L 1,5], prostřednictvím své manželky Alžběty příbuzným Marie, matky Ježíšovy [L 1,36]. Bydlil někde v hornaté krajině judské [L 1,39n]. Když třída Abiášova byla v Jerusalemě k vykonávání svých kněžských povinností, padl los na Zachariáše, aby položil zápal. Při tom se mu dostalo zjevení, že bude mít syna, který připraví cestu Mesiáši [L 1, 13-17.68-75]. Na žádost o znamení, jež by potvrdilo tuto zvěst, Z. na čas oněměl [v. 18-22.62-64].

Zachariáš (prorocká kniha). - 1. Prorok a jeho doba. Zachariáš, syn Barachiáše, syna Iddo [1,1] pocházel z rodu kněžského. Je o něm zmínka v Ezd 5,1; 6, 14, a je patrně totožný s knězem z čeledi Iddo v Neh 12,16. V uvedených místech v Ezd je uváděn jako syn Iddo, avšak výrazem „syn“ mohl být označen i vnuk nebo další potomek. Působení proroka Z. je přesně datováno: prvé proroctví v osmém měsíci druhého roku vlády krále perského Daria, t. j. na podzim r. 520 př. Kr. [1,1]; svá noční vidění měl 24. Šebatu [jedenáctého měsíce] téhož roku, t. j. začátkem r. 519 př. Kr. [1,7], dále prorokoval 4. dne měsíce Kislef [devátého] ve čtvrtém roce Dariově, t. j. koncem r. 518 př. Kr. [7,1]. Začal tedy působit o dva měsíce později než prorok Ageus, avšak působil o dva roky déle než on [Ag 1,1; 2,10,20]. V této době se úsilí Jerusalemských a Judských soustřeďovalo na stavbu chrámu [1,16; 4,9; 6,12-15]. Světským představitelem společenství židovského byl Zorobábel z rodu Davidova, který byl Peršany ustanoven za místodržícího nebo správce v Jerusalemě. Zdá se však, že byl nějakým způsobem sesazen; ať tomu bylo jakkoli, je jisto, že nesplnil vysoké naděje, které prorok Zachariáš do jeho osoby a působení vkládal.

2. Kniha. Od proroka Z., působícího v VI. stol., pocházejí zřejmě jen kap. 1—8. Další části mají samostatné nadpisy: »Břímě slova Hospodinova...« [9,1], »Břímě slova Hospodinova příčinou Izraele« [12,1]. Výraz »břímě« je sice odvozen od slovesa značícího »zvedat«, avšak je miněno pozvedání hlasu, tedy »výrok«. I staré podání dosvědčuje, že kap. 9—14 nebyly považovány za součást proroctví Z-ova. Mt 27,9 uvádí citát Za 11,12-13 jako »povědění Jeremiáše proroka« [v Kralické bibli z r. 1613 a v jejích pozdějších přetiscích je »Jeremiáše« vypuštěno, ačkoliv všechny staré rukopisy i Kralická šestidílka je mají.] Poměrně brzo byla zjištěna obsahová i dobová odlišnost kap. 9-14 od vlastního proroctví

Z-ova v kap. 1-8. Někteří autoři nazývají kap. 9-14 »Deuterozachariáš«, t. j. »druhý Zachariáš«; není to však vhodné, protože tyto kapitoly jsou složeny z proroctví různého původu a rázu.

3. Obsah knihy.

A. Vlastní proroctví Zachariášovo.

a) 1,1-6 Úvodní napomenutí.

b) 1,7-6,15 Osm nočních vidění [k nim se druží prorocké výroky 1,16-17; 2,6-13; 3,8-10; 4,6-10 a příkaz ke korunovaci velekněze Jozue 6,9—15]: 1. muž na koni [1,7-15]; 2. čtyři rohy a čtyři kováři [1,18-21]; 3. muž s mírou [2,1-5]; 4. kněz Jozue a andělé [3,1-7]; 5. svícen a olivy [4,1-14]; 6. letící kniha [svitek] [5,1-4]; 7. míra efi a tři ženy [5,5-11]; 8. čtyři vozy s různobarevnými koni [6,1—8].

c) kap. 7—8 otázka a odpověď o postu [7,1—14], zaslíbení Judským a pro ostatní národy [8,1-23].

B. První soubor »výroků slova Hospodinova« Kap. 9-11.

9,1-8. Proroctví proti sousedním městům. 9,9-17. Proroctví o příštím králi. 10,1—12. Vítězství lidu Hospodinova; 11,1-17; k tomu ještě 13,7-9: Příklady o pastýřích a ovcích.

C. Druhý soubor »výroků slova Hospodinova« kap. 12—14.

12,1—14. Záchrana Jerusalema, 13,1-6, konec činnosti prorocké. [13,7—9 v. výše]. 14,1—21. Záchrana a posvěcení Jerusalema.

4. Vlastní proroctví Zachariášovo. Začíná obecným úvodem [1,1—6], v němž je požadován návrat k Hospodinu. Jádrem proroctví je však soubor osmi vidění [1,7—6,15], o nichž vypráví Z. v 1. osobě. Není zcela jasno, zda výraz »viděl jsem v noci« [1,8] značí sen či spíše obraz, který se jeví při pohledu na souhvězdí zářící na obloze [Sellin]. V každém případě můžeme spíše počítat se skutečným prožitkem prorokovým než s nějakou úpravou myšlenek podle slohové šablony. Sedm nočních vidění má schéma: úvod, líčení viděného, otázka prorokova, vysvětlení andělovo. Jen čtvrté vidění [3,1—9] se tomuto schématu vymyká, lze proto soudit, že bylo přiráženo dodatečně, což potvrzují i důvody obsahové. Vidění se událo v době [viz odst. 1], kdy dohasínala různá povstání proti perskému králi Dariovi; avšak Judští stále žili v naději na obnovu samostatného státu. Nositelem této naděje byl člen královského rodu davidovského Zorobábel. Proroctví Z-ovo ve svém původním znění bylo patrně zaměřeno k podpoře tohoto úmyslu [4,6—10], avšak po ztroskotání těchto nadějí a odchodu Zorobábelově bylo nutno je upravit. Na místo Zorobábele, jenž měl být pomazaným králem, nastoupil duchovní představitel pospolitosti židovské, velekněz Jozue. Stopy tohoto dvojího pojetí jsou patrné na závěru vidění, kde se mluví o více korunách [věncích], ač pro velekněze Jozue stačí jedna [6,11]. S ohledem na tuto změnu v osobě bylo patrně přidáno i formou odlišné 4. vidění [kap. 3, 1—10]. Tyto změny, a pravděpodobně i jiné, způsobily, že nynější podoba těchto vidění je nejasná a těžko srozumitelná; mnohé těžkosti způ-

sobuje i výklad samotných obrazů, které navazují na starší představy orientálního mytu.

Další část vlastního proroctví Z-ova, [kap. 7-8] je soustředěna kolem otázky o postu [7,3], na niž je odpověď teprve v 8,19. Prorocký důraz na spravedlnost a lásku se projevuje při tomto tematizaci i při dalších doplňcích, jež jsou obohaceny o zaslíbení.

Prorok Z. se jeví jako druh Aggeův, neomezuje se však jen na výzvy ke stavbě chrámu, nýbrž zaměřuje se spíše k znovuzřízení vlády Hospodinovy nad Judskými skrze Pomazaného; shoduje se však s Aggeem v hlášení pokorné poslušnosti vůči Hospodinu. Je horlivým prokem vnitřní obnovy.

5. Přiražené soubory proroctví [kap. 9-14]. Další oddíly knihy Z. se liší nejenom nadpisy bez uvedení jména proroka a data [9,1; 12,1; viz odst. 1], nýbrž i jazykem, slohem, obsahem a zaměřením. Někteří badatelé, zvl. Stade, považovali těchto šest kapitol za soubor v podstatě jednotný, jehož původcem by byl t. zv. »Deuterozachariáš«. Společnými rysy všech těchto proroctví je používání staro bylých výrazů a obrátů z doby před zajištěním babylonským, avšak některé rysy odkazují spíše do doby mnohem pozdější, na př. zmínka o Recích [Javan] jako nepřátelích Judy [9,13]. Při podrobnějším rozboru se však ukazují další rozdíly mezi kap. 9-11 a kap. 12-14, a toto dělení je potvrzováno i nadpisy 9,1 a 12,1.

6. První soubor výroků slova Hospodinova. Kap. 9-11. Zvláště první část 9,1-8 budí dojem, že toto proroctví pochází z doby asi o dvě stě let starší než vlastní proroctví Z-ovo. Jsou zde představovány městské státy syrské, foinické a filistinské ještě jako samostatné. I další oddíl, jenž zaslubuje příchod mírumilovného krále [9,9-10] a Boží ochranu [9,11-17], užívá výrazů, které připomínají dobu dvou království: Juda a Efraim, t. j. království izraelské. Podobně i v kap. 10. se vyskytují výrazy dům Judův a dům Jozefův [v. 6], a mluví se o velmocích Egyptě a Assyrii [v. 10-11]. Podle těchto vnějších znaků by bylo lze vznik těchto proroctví [9,1-10,3] klást do doby před r. 721 př. Kr.; avšak zmínka o Recích [9,13; viz předchozí odst.] a o exilu J 9,11-12] je odkazují do doby značně pozdější. Můžeme uvažovat nejspíše o III. stol. př. Kr., podobně jako u následujícího oddílu 10,3-11,3, kde Assyrie a Egypt značí řecké vládcy těchto oblastí z rodu seleukovského a ptolemaiovského.

Vyprávění o pastýřích [11,4-17; 13,7-9] má zřejmě na mysli nějaké konkrétní události, zvláště zmínka o zahlázení tří pastýřů během jednoho měsíce [11,8] je oporou různých výkladů: její vztahení na tři krále izraelské z VIII. stol. př. Kr. [2Kr 15,10-17] nevyhovuje plně; proto myslí jiní vykladači na nevěrné velekněze ze začátku II. stol. př. Kr. [srov. 2Mak 4—5, 13-14 a j.]. Protože ani toto řešení není uspokojivé, bude nejlépe hledat s Horstem a j. původ těchto výroků v historicky

temné době IV. — III. stol. př. Kr. [*Izrael, odst. 7].

7. Druhý soubor výroků slova Hospodinova. Kap. 12—14. Tento oddíl obsahuje dvojí částečně souběžné zvěstování spásy pro Jerusalema: podle prvního [12,1—13,6] budou nepřátelé ohrožující Jerusalema potěni, a země bude očištěna ode všeho hříchu a nečistoty; i druhé líčení [14,1-21] ukazuje, a to ještě názorněji, vítězství lidu Hospodinova a posvěcení země [oddíl 13,7-9 patří jako závěr ke kap. 11]. Obojí líčení se zdá být ještě mladší než předchozí kapitoly jak slonem, tak obsahem. Velká část badatelů klade jejich vznik teprve do II. stol. př. Kr., avšak jiní soudí, že k uzavěru sbírky prorockých knih došlo již v století předcházejícím. Lze však doufat, že podrobné studium nově nalezených rukopisů z jeskyní v Judské poušti pomůže k lepšímu poznání této doby, a tím i k přesnějšímu časovému určení a výkladu těchto biblických oddílů. Avšak i tato pozdější proroctví se drží na úrovni zvěstí starých velkých proroků, i když se to projevuje způsobem zdánlivě protichůdným: proroci, kteří nepochopili, že Hospodin již přestal dávat dar prorocký, budou potrestáni [13,2—6].

7. Složení a místo knihy Zachariášovy. Na konci souboru t. zv. malých proroků následovala za proroctvím Zachariášovým z let 520—518, jež je obsaženo v Za 1—8, ještě tři kratší bezejmenná proroctví, která byla označena nadpisy *massff* »výrok« [Kral. »břímě«]. Prvé z nich zahrnovalo nyníjší Za 9—11, druhé Za 12—14, a třetí nyníjší knihu *Malachiášovu. Jméno Malachiáš není svým původem jménem vlastním, nýbrž hebrejské *mal'aki* znamená »můj posel [anděl]« a je vzato z Mal 3,1 a do sazeno do nadpisu Mal 1,1. Předchozí dva malé soubory s podobnými nadpisy byly přiřazeny k dřívějšímu proroctví Zachariášovu. Tím způsobem byl ustálen počet knih t. zv. malých proroků na posvátné číslo 12.

[Připojení kap. 9 a násl. k původnímu proroctví Z-ovu se vysvětlovalo dříve též tak, že prý tento oddíl pochází od proroka jménem Zachariáš, syn Jeberechiášův, který byl současníkem Izaiášovým (Iz 8,2). I když je pozoruhodná podobnost i ve jménu otce (sr. Za 1,1), není tento výklad nikterak jistý ani nutný]. N-í citát Mt 27,9 svědčí o tom, že ještě v I. stol. po Kr. nebyl — aspoň v některých kruzích — rozsah knihy Z-ovy ustálen [viz odst. 2]. Kromě tohoto významného citátu je v NZ uváděno z knihy Z. i proroctví o králi přijíždějícím na oslu [Zach 9,9-10; Mt 21,5; J 12,15]. Ve Zj je častěji používáno obrazů z nočních vidění [kap. 1—6] i z líčení slávy Jerusalema.

Sgt.

9. Poselství knihy Zachariášovy. *Aggeovým úkolem bylo naléhavě povzbudit navrátilce z Babylona ke stavbě a opravě chrámu. Z. však se soustředil na zdůraznění Boží nekonečné moci a milosti, jež se projeví v duchovním ozdravení a nápravě lidu. Vyzýval

[1270] Zacházeti-Zachvátiti

skličené obyvatele Jerusalema, aby činili po káni a spolehli se na Boží sliby. Bůh řídí osudy národů. Doposud však má zalíbení ve svém lidu a obnoví své panství v Jerusalemě »ne silou, ani mocí, ale svým Duchem« [Za 4,6]. To je stručné poselství celé knihy i při vši její rozmanitosti. Ukolem Z-ovým bylo prostřednictvím obrazných slov a dramatických symbolů pozdvihnout oči lidu k věčným cílům Božím, jež budou v určený čas uskutečněny. Jeho vidění podávají obraz duchovně obnoveného Jerusalema, v němž budou přebývat čistota, pokoj a šťastný prospěch. Ti, kteří by tomuto Jerusalemu chtěli uškodit, sami budou zničeni. Náboženský obsah kap. 9—14 lze shrnout do těchto vět: Nad zmatky a střetnutími vzájemně se potírajících království vládne Hospodin zástupů, a to tak, že bdi nad vyvoleným lidem a nakonec přivede všechny národy do svého chrámu, aby se mu klaněly [9,1—8. 14—16; 14]. Mesiášský král, kterého pošle Bůh svému lidu, přijde pokojně a zahájí období míru [9,9n; sr. Mt 21,5]. Bude božským Pastýřem. Kdyby však lid dal přednost pastýřům nehodným, sestoupí Boží soud jak na lid, tak na pastýře [10; 11]. To, že Bůh vyvolil Jerusalema a obdaril jej prospěchem, nesmí vést k pyše a sebespokojenosti, nýbrž k ustavičnému pokání a ochetě očisťovat společenský život ode všech mravních a sociálních poskvů [12]. Na konec se stane Jerusalem městem Boží svatosti [14,2 On] a Hospodin králem nade vsí zemí [14,9].

Zacházeti, stč. = nakládat, jednat [Lv 26,21.24; 2S 18,5; Jr 18,23], bojovat s někým [Gn 32,28], zacházet si [Sd 5,6], pěstovat [Jr 31,24], osvědčovat na někoho svou moc [Jb 10,16].

Zacheus [pořečtené hebr. *Zakkai, jež je snad staženinou jména *Zachariáš], bohatý muž, který měl na starosti vybírání dávek a daní v Jerichu a v okolí pro římský stát. Byl to úřad velmi výnosný [*Celný]. Stal se učedníkem Ježíšovým [L 19,1nn].

Záchod. Starověký způsob trestu za neuposlechnutí královského nařízení [Dn 2,5; 3,29] bylo rozboření domu přestupníka, zničení jeho majetku a obrácení místa v hnojiště, mrchoviště, žumpu [sr. Ezd 6,11]. Podobně byl zničen, zneuctěn chrám Bálův v Jerusalemě za krále Jehu, nástupce modlářského Achaba [2Kr 10,27]. G.

Zachovalý. Toto slovo se vyskytuje jedině v Ezd 7,12 a je král. překladem aramejského výrazu *g'emir*, znamenajícího dokonalý, vyhotovený [o dopisu]. Je začátkem obvyklého dlouhého pozdravu, kterým uvádí perský král Artaxerxes dopis Ezdrášovi. Pozdrav je zde zkrácen a v orig. ukončen slovy „a tak dále“ [viz heslo *Cheenetský a Karafiátův překlad!], kterým Kral. neporozuměli. Aramejské slovo však může znamenat snad i dokonalý, t. j. plný pozdrav, asi jako naše P. T. [pleno titulo]. C.

Zachován, zachování, zachovati, zachovávatí. Hebrejštiny má pro tyto výrazy několik různých

slov, jež znamenají přivést do bezpečí, zabezpečit [Gn 32,8; 2S 22,44; Ž 32,7 a j.], vytáhnout odněkud a tudíž vysvobodit [Gn 32,30], upevnit, podepřít [Ž 41,13], uchovat [Ž 89,29], ponechat něco stranou pro někoho [Gn 27,36], zachránit [Gn 19,17; Jb 20,20; Ž 33,16; Jr 51,6 a j.], *ostří-hati, plnit [Ex 12,17; Dt 33,9; Joz 22,5; Dn 7,28 a j.]. Nejčastěji je tak překládáno hebr. sloveso *j-š-* [= zachránit, spasit. *Spasen], jež může znamenat vysvobodit [na př. ve válce, dopomoci k vítězství Dt 20,4; Joz 10,6; Ž 20,7], vytrhnout [Ž 22,22; 59,3], pomoci [Ž 3,8; 86,16] a pod. Izrael byl přesvědčen, že Bohu není nesnadné zachovat „ve mnoze aneb v mále“ [1S 14,6; sr. Iz 59,1]. Pokud toto vysvobození bylo způsobeno Bohem, viděl v nich Izrael předjímku a obraz budoucího, eschatologického vysvobození a spásy [2Kr 19,31; 1Pa 16,35; Iz 4,2; 30,15; 31,5; 37,12.35; 66,19; Ez 6,9; Za 12,7].

V NZ-ě je tak nejčastěji překládáno řecké sloveso *sózēin* [= zachránit, vysvobodit, uchovat, uzdravit, pomoci, spasit], obecně o vysvobození z nebezpečí, ze smrti [na př. Mt 8,25; Mk 3,4; L 6,9; Sk 27,31.43; 28,1; Zd 5,7 a j.] a pod. Jinak však je tento výraz ponechán pro eschatologickou spásu, pro převedení z oblasti smrti do oblasti věčného života [sr. 2Tm 4,18 v překladu Žilkové: »Pán mne zachrání pro své nebeské království«]. V tom smyslu praví Ježíš u Mk 8,35 [sr. Mt 16,25; L 9,24; 17,33; sr. J 12,25], že ten, kdo by chtěl zachovat svou duši, na př. odpadem od Ježíše Krista [sr. Mk 4,17.21], ztratí ji [při posledním soudu, sr. Mt 10,28], kdo však ztratí svůj život pro Krista a pro zvěstování evangelia, ten jej zachová v den vzkříšení a posledního soudu [sr. Žj 2,10; 7,9-17; 20,4].

Řecké *tērein* může znamenat uchovat [J 2,10; 12,7; Ju 13], ostříhat, dávat pečlivý pozor na něco, plnit [Mt 23,3; 28,20; Mk 7,9; J 8,51.55; 15,10; 17,6; Sk 15,5.24, sr. Žj 22,14], udržet v neporušenosti [Ef 4,3; 1Te 5,23; 2Tm 4,7]. Podle Ju 1 jsou věřící v Krista zachovávaní, udržováni pro jeho příchod [sr. 1K 1,8; 1Pt 1,4]. „Z. od zlého“ [J 17,15] = ochránit od zlého, před zlým [sr. Žj. 3,10].

Slovesa *fylassein* [= ostříhat, chránit, uchránit] je užito ve 2Pt 2,5; Ju 24.

Ostatní výskyty slovesa *z-ati*, *z-avati* jsou srozumitelné ze souvislosti.

Zachutnati, stč. = oblíbit si, citit [Gn 8,21; Lv 26,31; 1S 26,19; Mal 3,4].

Zachvátiti, uchvátit 1Te 4,17], strhnout [Ž 69,3; Iz 41,16; Sk 27,15; Žj 12,15 a j.], zasáhnout [Ž 69,25], náhle překvapit [Iz 13,8; Mi 4,9], zahubit [Mt 24,39], zastihnout, přepadnout 1Te 5,4] a pod. Ga 6,1 překládá Hejčl: »Byl-li by někdo v přenáhlení stržen k nějakému poklesku...« [sr. 1K 10,13]. Slo by tu tedy o neuvážený, nepřipravený, nechtěný poklesek. Tento význam slova [= strhnout k něčemu] není však nikterak doložen, kdežto je doložen význam *přistihnout při ně-

čem«. Správnější je tedy překlad: »Jestliže by byl někdo přistizen v nějakém poklesku« [Škrabal]. Jk 1,14 překládá Škrabal: »Každý bývá pokoušen vlastní žádostí, která ho vábí a svádí.« x x

Zajetí. Assyřané jsou snad první ze starověkých národů, kteří zavedli deportace aspoň vedoucích mužů podmaněných říší a království do vzdálených území, aby tak odstranili jakékoli jejich spojení s těmi, kdo byli ponecháni v zemi. Došlo-li přesto k zastavení uložených poplatků a nepomohly-li ani trestní výpravy, sahlo se k deportaci většiny obyvatelstva. Také Babyloňané přijali tento způsob trestu. Jen tak bylo možno udržovat rozsáhlé panství v poddanství. Bible se zmiňuje o dvou hlavních z-ích:

1. Assyřské zajetí [exil] desíti kmenů Izraelských. Od r. 842 př. Kr. byl Jehu poplatníkem assyrského krále Salmanazara. Teprve za Tiglatfalazara a izraelského krále Pekacha došlo k první deportaci obyvatel území Neftalimova [2Kr 15,29]. Snad současně došlo k odvedení kmenů zajordánských [Ruben, Gád a polovice pokolení Manassesova] do vyhnanství v Mesopotamii [1Pa 5,26]. Salmanazar IV. za Oze, krále izraelského, oblehl Samaří, jež bylo dobyto teprve r. 722/1 po třiletém obléhání za nástupce Salmanazarova Sargona II. [2Kr 17,5n.18; 18,13]. Do zajetí bylo odvedeno 27.290 obyvatel, hlavně šlechticů, kněží a vlivnějších občanů. Na jejich místa byli dovedeni obyvatelé syřští z Kut, Ava a Sefarvaim, a obyvatelé syřští z Emat, aby splynuli s pozůstalým obyvatelstvem izraelským [2Kr 17,24]. Pod jejich vlivem vznikla jakási směs jahvismu a pohanství [2Kr 17, 19-41], v níž nutno hledat původ *Samaritánů. Někteří z vyhnanců se snad vrátili, ale většina se přizpůsobila svému prostředí. Aspoň o některých však můžeme mít za to, že zachovávali i dál staré náboženské zvyky a že čas od času navštěvovali Jerusalema [Sk 2,9]. Říše izraelská přestala existovat.

2. Babylonské zajetí se týká v podstatě říše judské. Už král babylonský Senacherib se chlubil v nápisu, že odvedl 200.150 zajatců z Judstva [sr. 2Kr 18,13]. Ale hlavní deportace nastala později a byla předpokládána 150 let [Iz 6,11n; 11,12; 39,6; Mi 4,10]. Prorok Jeremiáš hlásal, že to zabere celých 70 let [Jr 25,1.11n]. R. 605 př. Kr. přitáhl Nabuchodonozor před Jerusalema, vyloupil chrám a odvedl do vyhnanství některé z královských synů [2Pa 36,2-7; Jr 45,1n; Dn 1,1-3]. R. 597 odvedl krále Joachina s jeho matkou a manželkami, s 3000 princů, 7000 předními z lidu a 1000 řemeslníky [2Kr 24,14-16]. R. 586 vypálil chrám jerusalemský, rozbořil Jerusalema a odvedl zbytek význačnějšího obyvatelstva, zanechav v zemi pouze chudinu, rolníky a vinaře, aby země úplně nezpustla [2Kr 25,2-21]. Ale ani to nestačilo. Po pěti letech byla zavedena do Babylona další skupina zajatců [Jr 52,30].

Izraelcům v zajetí bylo dovoleno stavět domy, vydržovat služebnictvo a zaměstnávat

Zajetí-Zajordání [1271]

se obchodem [Jr 29,5nn; Ezd 2,65]. Podle Dn 2,48 a Neh 1,11 nebylo překážek, aby někteří z nich zaujímali význačná státní postavení. Kněží a učitelé pečovali o náboženskou výchovu [Jr 29,1; Ezd 1,5]. Někteří ze zajatců se usadili v Telabibu při řece Ghébar [umělem kanálu u Nippuru, Ez 3,15; 8,1; 20,1n; 24,18]. Vůdci takových kolonií byli 'starší' kdesi kněží se zaměstnávali sbíráním starých písemností. Tak snad vznikla nejedná dnešní kniha sz-í na podkladě starých tradic, jež byly historisovány a upravovány pro bohoslužebné účely. Z národa izraelského se stala židovská náboženská obec, jež ovšem stavěla do popředí prvky a pohnutky nacionální a rituální. V Babylóně vzniklo mnoho synagog, kde modlitby na hradily obětí. Také rabínské školy se mohly v Babylóně plně rozvíjet. R. 539 př. Kr. se zmocnil Babylonie Kyros [bibl. Gýrus], jenž r. 538 dovolil Židům vrátit se do vlasti a vystavět chrám [Ezd 1,1-4]. Vrátilo se kolem 43.000 Židů [Ezd 2,64]. Mnozí však zůstali v Babylóně a vytvořili základ židovstva 'v rozptýlení' [Sk 2,9n], nepočítáme-li rozsáhlou diasporu v Egyptě [viz Bič I., 146nn; 148nn]. N. Historická zkušenost zajetí i vysvobození z něho měla pro sz lid nesmírný význam společenský i myšlenkový. Celý způsob jeho života se tím nesmírně změnil: na místo starého Izraele nastoupilo *židovství, které si bylo zajisté vědomo své bytostné souvislosti s před- exilním Izraelem, ale bylo přece jen lidem jiného typu. x x

Zajíc. Hebr. 'arnébet, o němž se praví v Lv 11,6; Dt 14,7, že »ač přezívá, ale kopyta rozděleného nemá«, a tudíž je kulticky nečistý. Z. ovšem není přezývavec, nýbrž hlodavec; sr. *Králik. Z., hojně se vyskytující v Palestině, t. z. v. *Lepus syriacus*, je o trochu kratší než z. evropský a také slechy má o něco kratší. V Judstvu však a v jordánském údolí žije *Lepus Judeae* hnědožluté barvy s velmi dlouhými slechy. Cestovatelé tvrdí, že tam žijí ještě jiné tři druhy z-ů.

Zajikavý [Iz 32,4; Mk 7,32]. Jde o člověka nejasně, přerývavě a s těžkostí mluvícího, koktavého. C.

Zajin, sedmé písmeno hebr. abecedy, jímž začíná každý verš sedmého oddílu Ž 119,49nn. Číselná hodnota tohoto písmena je 7.

Zajítí [zajdu], odejít, vzdálit se [Ž 139,7; Ez 11,15; Mi 1,11], zapadnout [o slunci, Iz 60,20], zacházet, jednat s kým [Iz 29,14], potratit lesk [o zlatě, Pl 4,1].

Zajítí, stč. zajetí [zajmu], zajmout [Gn 34,29; Dt 21,10; Jb 24,2; Ž 137,3 a.j.].

Zajordání, kraj vých. od Jordánu, obývaný v bibl. době na jihu Moábskými [hebr. *mišor* = rovina, Kral. 'kraj', Dt 3,10]; střední vápencovitá, dobře zavodňovaná, pastvinatá část se nazývala Galád, kde bydlely kmeny Ruben, Gád a z polovice Manasses [1Pa 12,37]; severní Bázan, jež proslula obilnářstvím [sr. Mt 4,24; Mk 3,8].

[1272] Zakkai-Zákon

Zakkai [nejspíše staženina jména Zachariáš], zakladatel rodiny, jež se vrátila z babilonského zajetí se Zorobábelem [Ez 2,9; Neh 7,14].

Základ. 1. Stč. = zástava, záloha, peněžítá záruka. V 1S 17,18 tak Kral. překládají hebr. ^a*rubba*, jež v Př 17,18 tlumočí výrazem „slib“. V 1S 17,18 jde o to, aby David přinesl od bratří nějakou věc, která by otci byla důkazem, že synové ještě žijí a že David dokonale vyřídil své poslání. Kral. v Poznámkách vykládají, že podle některých bohoslovců, žijících v jejich době, měl David vyplatit a vyzvednout to, co bratři dali do zástavy, když se jim nedostávalo prostředků k živobytí za válečného tažení. V Př 17,18 jde o neuváženou, unáhlenou záruku za někoho [sr. Př 6,1; 11,15; 20,16]. V Gn 38,17n.20 je tak přeloženo podobné hebr. slovo *‘erabôn* = záruka, zástava. Hebrejšтина má pro záruku, zástavu ještě několik jiných výrazů. K Dt 24,6.12.17; Jb 22,6; 24,9; Př 20,16; 27,13; Ez 18,7 viz hesla *Lichva, *Půjčit, *Urok.

2. Z-y ve smyslu stavebním a stavitelském, na př. z-y hor [Dt 32,22; Ž 18,8], toho, co bylo založeno [Ž 87,1], z-y země [Ž 82,5; Iz 24,18; 40,21; Jr 31,37], z-y světa [Kral. „okřslku“, 2S 22,16; Ž 18,16], nebes [2S 22,8], zdi [Jr 50,15], oltáře [Ezd 3,3], města [Zd 11,10; Zj 21,14,19], domů [Jb 4,19; L 14,29]. V přeneseném smyslu o dobrém kořenu pře [Jb 19,28 viz Karafiátův a Hrozného překlad], o tom, na čem si člověk zakládá, na čem staví [Jb 22,16], o spravedlnosti a soudu jako z-u trůnu [Ž 89,15; 97,2], a o spravedlivém, na němž se lze spolehnout [Př 10,25.30; sr. Ž 91; 125,1]. Ab 3,13 mluví o sražení hlavy domu [snad je tu míněn štít nebo hřeben střechy] a „obnažení z-u až do hrdla“, t. j. o rozboření domu od střechy až po skálu, na níž byly vzdělány z-y. U Jb 26,3 je tak přeloženo hebr. *ušijjá*, jež Kral. jinde překládají myšlení [Jb 5,12], moudrost [Jb 11,6], rada [Iz 28,29] a pod. Jb 26,3 prý, podle Kral., myslí buď na Boha jakožto na z. nebo ironicky na sebe. Lépe jest však překládati s Hrozným: »Jak jsi poradil moudrému a projevil velkou rozmyslnost«. Podle 1Tm 6,19 věřící, kteří činí dobře, bohatnou v dobrých skutcích, jsou štedří a dobročinní, zaopatřují si dobrý z. pro budoucnost, aby dosáhli pravého života.

Podle Ř 15,20 je Kristus z., na němž je stavěna církev [sr. 1K 3,1 On; 2Tm 2,19; Iz 28,16; 1Pt 2,6], podle Ef 2,20 jsou apoštolové a proroci z-em, Kristus jev tomto z-ě úhelným kamenem [*Kámen]. *Vzdělat.

3. Z. ve smyslu ceny, připravené pro vítěze v 1K 9,24nn [*Odplata, F 3,13n]. Jde tu o vzkříšení z mrtvých.

Zakládati, položit, klást základy [Ez 3, 12; Jb 38,4]. *Základ. »Z-i na čáších« [Lv 19,26] = šetřit časů [2Kr 21,6] = rozeznávat pověrečně příznivé a nepříznivé doby, jak to činili na př. Babylonci, kteří počínali se svými stavbami v „příznivém měsíci“. Vykládají však

dnes mají obecně za to, že tu jde o ohledy na uhrančivě oko nebo o uhrančivý pohled, jak naznačuje i hebr. text. I tato pověra byla na Východě značně rozšířena.

Zakletí, zaklínač, zaklínání, zaklínati. Zaklínači patřili mezi t. zv. „činitele nepravosti“ [Ž 5,6; 6,9; Oz 6,8 a j.], *čarodějníky, kteří předstírali, že jsou media duchů zemřelých [Dt 18,11; 2Kr 21,6; Iz 19,3] a že jsou s to je vyvolávat pomocí zaříkavých formulí. SZ zná několik druhů těchto zaklínačů [Dt 18,10nn, viz Bič II., str. 133], mezi něž patřili i z-ačí hadů, kteří septem pronášenými slovy získávali moc nad plazy [Ž 58,6; Kaz 10,11; Jr 8,17].

V Lv 5,1 jde o kletbu, v Nu 23,23 o věštění, věštbu [nepříznivou], ve Sk 19,13 o vymítání zlých duchů [*Vymítat], v Nu 5,19; Mt 26,63; Mk 5,7 o zapřísahání. Hebrejšтина má pro tyto výrazy několik různých slov, jež Kral. nepřekládají vždy stejně.

Zákon. 1. a) V SZ je české z. zpravidla překladem hebr. *tóra*, jehož původní význam není jasný. Sloveso *j-r-h*, od něhož je nepochybně odvozeno, je doloženo jednak ve významu »házet«, jednak ve významu »poučovat«. Je nasnadě spojovat podst. jméno *tóra* s druhým z těchto významů, zvláště když se v podobném smyslu vyskytuje zejména v knize Př i o naučeních lidských [1,8; 6,23; 13,14 a j.]. Ale Joz 18,6 je *j-r-h* užito o vrhání losu; to by ukazovalo k možnosti, že *tóra* původně znamenalo poučení, jehož se dostalo tazateli u kněze, který zjišťoval vůli Boží losem nebo podobným způsobem. Vskutku jsou v SZ náznaky toho, že slovo nejprve znamenalo většinou odpověď, kterou prostředkovali kněží [Ag 2,12; Jr 2,8; Mal 2,6-7]. Převážně se ho však již užívá ve významu všeobecnějším na označení vůle Boží, jak byla zjevena ve vládařském nároku Hospodinově na Izraele. V tomto obecnějším smyslu se toto slovo střídá s *mišpát* = „soud, pravidlo, právo“ [sr. Ex 21,1] a doplňuje slovy *mišvá* [*příkazání] a *chok, chukká* [*ustanovení]. Všecky tyto výrazy s výjimkou *mišpát* najdeme pospolu na př. Gn 26,5.

b) Ze všech těchto slov je *tóra* nejobecnější, nejlépe se hodí k označení celkového zjevení vůle Boží. Míra obecnosti však ani při něm není všude stejná. Mnohdy se jím označují dílčí řády, upravující jednotlivé otázky bohoslužebného jednání nebo soužití příslušníků Izraele. Tak Ex 12,9 je uveden z. o slavnosti velkonočního beránka, Lv 12,7 z. o rodičkách, Lv 13,54 z. o malomocných, Nu 5,29 »z. velké horlivosti«, t. j. ustanovení, jak postupovati při případech žárlivého podezření muže na manželku, Nu 6,13 z. o nazírejsství, Nu 19,14 z. o postupu při úmrtí ve stanu, Dt 17,18n z. pro krále. Jindy však je zřejmé, že z. označuje úhrn zjevené vůle Boží, sr. Ex 16,4.28; Joz 1,7; Ž 19,8; Př 28,4.7.9; Iz 5,24 aj. Jde přitom někdy spíše o abstraktní pojem Božího zavazujícího zjevení, jindy však — a to je pro pojem z-a typické — o konkrétní vyjádření tohoto zjevení v pevné formulaci, obvyčejné pi-

semně zachycené: sr. »slova z-a tohoto, kteráž psána jsou v knize této« Dt 28,58, sr. dále Ex 24,12; Dt 27,26; 31,9-11.20; Joz 1,8; 8,32; Neh 8,1.18 a j. Rozsah písemného celku označeného tímto slovem nebývá vždy stejný: Ex 24,12 jde po výte z Desatera, v Dt při nejmenším o z. podaný v této 5. knize Mojžišově, v Neh 8,1.18 o celý soubor *Pentateuchu. Je ostatně pravděpodobné, že rozsah písemně zachyceného z-a v průběhu dějin vzrůstal. Je však důležité, že v hlavních spisech sz žádné písemné zachycení nesplývá beze zbytku s pojmem z-a jakožto vlastní vůle Boží. Formulované z-y na důležitých příkladech ukazují, co znamená Boží svrchovanost nad Izraelem, nepředpokládají však, že se tím pro všechny časy vyčerpává celé poznání Boží vůle. Bůh může při svém vedení Izraele novými činy i slovy jasněji ukázat svou vůli, aby nakonec vepsal svůj z. do srdcí [Jr 31,33]. Je proto myslitelná i jistá proměnlivost konkrétních z-ů, jak to vyplývá i z pozorování některých neshod mezi ustanoveními, jež nalézáme v psaném z-ě [sr. Bič I., 301nj]. Vždycky však ukazuje z. na jednu neměnnou skutečnost: celý život Izraele i každého jeho člena stále stojí pod vladařským nárokem Panovníka Hospodina.

c) Souvisí to s tím, že z. svým původem a smyslem patří do *smlouvy Hospodinovy s Izraelem. Výslovně je to řečeno v Ex 24,7, kde Mojžiš pod horou Sinai čte lidu knihu smlouvy, čímž se zřejmě rozumí souborné zjevení Boží vůle čili z., ježž Bůh ukládá Izraeli skrze Mojžiše a jehož podstata je zachycena v Ex 19—23, zejména ovšem v Desateru. Souvislost z-a se smlouvou však není vyslovena jen v tomto místě. Celé zákonodárství je soustředěno kolem Hospodinových skutků, jimiž byl Izrael vysvobozen z poroby egyptské a ustaven v lid zvláštního vlastnictví Božího. Úvod Desatera [Ex 20,2; Dt 5,2.6] velmi zřetelně zařazuje toto jádro z-a do rámce smlouvy jakožto svrchovaného a nepodmíněného skutku Božího milosrdenství, jímž byl Izrael teprve v plném slova smyslu vytvořen. Obě skutečnosti jsou spojeny v postavě Mojžišově, který je zároveň nástrojem vyvedení lidu z Egypta i prostředníkem uložení z-a. Pojem z-a tedy vyjadřuje zavazující stránku Boží milosti, jež je základem bytí Izraele. Na tomto pozadí se pochopí, že se v SZ o z-u nemluví jen jako o uložené povinnosti, nýbrž též jako o výsadě a radosti. Věrný Izraelec má v z-ě libost [Ž 1,2], ano rozkoš [Ž 119,77.174], miluje jej [Ž 119,97 a j.], má jej v svém srdci [Ž 37,31].

d) Obsah z-a je dán právě tím, že z. je uplatněním svrchovanosti Hospodina jako tvůrce Izraele a dárce smlouvy. Z. má proto dvě základní stránky nebo složky, jak jsou dobře patrné v rozdělení Desatera. Vyjadřuje za prvé svrchovanost Hospodinovu, jeho jedinnost, odlišnost od ostatních božstev, posvátnost jeho jména, jeho nárok na celý život Izraele. Tato stránka z-a je rozvedena v podrobném zákonodárství kultickém a rituálním [o konání obětí a jiných bohoslužebných úkonů, o očišťování

od rozličných obřadních i mravních poskvrn, o účtě k svatosti Hospodinově]. Příkladem této stránky zákonodárství je t. z. v. z. svatosti Lv 17—26. Druhou složku z-a tvoří ustanovení

0 soužití Izraele jako vyvoleného, smlouvou ustaveného a zavázaného lidu Božího. Stručně je to vyjádřeno v t. z. v. druhé desce Desatera, rozváděno je to v rozsáhlých a rozmanitých souborech »práv soudných vydaných lidu Izraelskému« [sr. Kral. sumář k Ex 21]. V podrobném zákonodárství bývají ovšem obě stránky těsně spojeny. Vždyť SZ od sebe neodděluje, ano vlastně ani neodlišuje náboženství a mravnost, mravnost a právo, život soukromý, rodinný a pospolitý. Všecky tyto oblasti jsou podrobeny vůli Boží, všech se tedy týká Boží zákon. Proto jsou v zákonných předpisech bez rozdílu obsaženy kultické předpisy, právní [trestní i »občanská«] ustanovení i mravní příkazy. Kultická a právní stránka má přitom aspoň rozsahem značnou převahu.

Svou látkou navazuje se zákonodárství na právní tradice, řády a obyčeje starověkého předního Východu. Proto mnoho sz zákonných předpisů upomíná na ustanovení zákonníka bábelského krále Chamurabbího ze 17. stol. před Kr. i na jiné staroorientální zákonné soubory, které jsou v nové době postupně objeveny. Z toho neplyne, že by SZ byl přímo čerpal z těchto kodexů, nýbrž spolu s nimi přijímal a ovšem i přetvářel společné právní řády a obyčeje. Podrobnější srovnání nelze zde podávat [sr. k tomu Bič I., 300-304]. Stačí připomenout základní rozdíly. Jiné staroorientální zákoníky se dovolávaly božského souhlasu jen v úvodu, ale vlastní zákonná ustanovení podávaly čistě »světsky«, beze zmínky o bozích, kdežto sz zákon začínuje všechny předpisy do výroků Božích nebo se jinak dovolává jména Hospodinova. Tím je výrazně vyjádřeno, že smyslem z-a je uplatňovat svrchovanost Hospodinovu. Obsahově se izraelské právo od jiných staroorientálních zákoníků lišilo zmenšením rozdílu v ochraně života svobodných a otroků, nepožadováním trestu smrti nebo zmrzačení za majetkové přečiny a vůbec menší drastičností a krutostí trestů. Něco z toho je asi důsledkem pokročilejšího dějinného období; základní příčinou rozdílu však je, že svrchovanost Hospodina jako Pána smlouvy vedla k solidaritě Izraelců navzájem, k respektu před lidským životem a k relativizaci majetkových práv. Vždyť celá zaslíbená země zůstává majetkem Pána smlouvy a je jednotlivým Izraelcům jen odvolatelně svěřována [Lv 25,23; sr. Dt 8,7-20]. Izraelci jako údové lidu Hospodinova jsou ve vzájemném poměru bližními [Lv 19,18], ano bratry [Dt 15,2-11; 19,18 a j.], spjatými závazkem lásky. Důsledkem toho jsou předpisy žádající péči o chudé, zejména o sirotky a vdovy, odpouštění dluhů, propouštění izraelských otroků sedmého roku a pod. [Ex 21,2nn; Lv 25,47nn; Dt 10,18; 14,29; 15,1-18]. I zákaz brát úrok od ostatních Izraelců

[1274] Zákón

[Ex 22,25; Lv 25,36nn; Dt 23,20] se staví proti bezohlednému využívání majetkových práv, které bylo jinak v staroorientálních zákonech přijímáno jako samozřejmost.

e) Sz proroci vycházejí ze skutečnosti, že vyvolením Hospodinovým [sr. Am 3,2], jeho smlouvou [Oz 8,1] byl na Izraele vložen závazek čili zákon, ježž může zavrhnout [Iz 5,24, sr. Am 2,4], opustit [Jr 9,13], přestoupit čili neuposlechnout [Oz 8,1; Iz 42,24] jen pod pohrůzkou přísných soudů Božích za toto základní provinění [Iz 5,24; Jr 26,4 a.j.]. V tomto smyslu lze říci, že proroci stojí na základě z-a, připomínají jej, volají k němu [sr. Iz 1,10; 8,20]. To ovšem ještě nutné neznámá, že písemné zachycení z-a v *Pentateuchu je ve svém dnešním celku starší než proroci z posledních století před exilem. Je dobře možné, že některé složky [»prameny«] i ovšem sestavení a konečná úprava »pěti knih Mojžišových« jsou z doby pozdější a stojí již pod vlivem díla před-exilních proroků. Zvláštní sz charakter pojmu z-a i valná část zákonodárné látky je však z doby starší a ve své podstatě jistě pochází ze smlouvy mojžišovské. Proto se také mohou proroci někdy zmiňovat i o přesně formulovaném, ano i o písemně zachyceném z-u [sr. Oz 8,12].

Zásadní kladné stanovisko proroků k z-u však nepřekáželo tomu, aby běžné pojmání z-a nepodrobili ostré kritice. Jdou v ní dvojím hlavním směrem. Na jedné straně odhalují neoprávněnost a neposlušnost povoláných zastánců a nositelů z-a, zejména kněží, kteří se sice z-em obírají, ale ve skutečnosti Hospodina nepoznali [Jr 2,8] a kteří proto svými výklady z. »natahují« čili překrucují [Sf 3,4, sr. Ab 1,4]. V obdobném výroku Jr 8,8 je pak naznačeno, že znalost z-a sama o sobě nestačí. V tom je již obsažen druhý kritický motiv: zákona, zejména jeho kultické stránky, mohou lidé zneužívat k ohlušování vlastního svědomí, k pokusu klamati Hospodina přesností v plnění vnějších předpisů, aby se tím snadněji mohli vymknout jeho vlastní vůli [sr. Iz 1,13-15; Am 5,21-26; 8,4-6]. Je to zřejmě zvrácení pravého poslání z-a, jímž bylo uplatňovat nerozdělitelnou svrchovanost Hospodinovu nade všemi oblastmi života. Proti tomuto zvrácení upozorňují proroci na jádro a těžiště z-a, jímž nejsou oběti a zápaly, konané s úmyslem působit na Boha podle své vůle, nýbrž opravdová vnitřní pokora před Bohem, soud [spravedlnost], milosrdenství, pohotovost pomáhat potřebným a zastat se utištěných [Iz 1,16-17; Jr 7,21-23; Oz 6,6; Mi 6,6-8; sr. *Služba Hospodinu]. Tím proroci jen uplatňují nejvlastnější smysl z-a, činí to však v situaci, kdy složitost a obšířlost formulovaných zákonných ustanovení hrozí zatemnit porozumění pravému smyslu z-a, a proto jejich nové vyzdvížení tohoto jádra působí jako osvobozující zjednodušení i jako radikální ztvoření, namířené proti běžnému pojetí i běžné praxi. Tím proroci připravují a v něčem předjímají kritiku, kterou Ježíš a nz

svědkové vznesou proti pozdější podobě židovského zákonictví [viz odd. 2 a 3].

Tyto prorocké tendence jsou zvláště vyhraněny vysloveny ve výroci, ohlašujících soud a trest Hospodinův spočívající v tom, že dosavadní z., přístupný v kněžském prostředkování, ustane čili zhyne stejně jako rada mudrců a slovo úředních [kultických] proroků [Jr 18,18; sr. Ez 7,26; věcně totéž je miněno ohlášením hladu slyšení slov Hospodinových Am 8,11]. Pravá pomoc, kterou proroci zaslubují, nespočívá v z-u, jak je odevzdán poznání a plnění lidskému, nýbrž v novém činu Boží svrchovanosti, jímž v posledních dnech způsobí, aby ze Siona vyšel z. pro všechny národy [Iz 2,2-4; Mi 4,1-3]. Bude to z., obsažený v nové smlouvě a zavazující nikoli pouhým vnějším příkazem, nýbrž vnitřním puzením a pochopením, protože to bude z. napsaný na srdcích [Jr 31,33]. Toto eschatologizované a zároveň prohloubené pojetí z-a bylo na jedné straně silou, vedoucí k revisi tradičního z-a směrem ke zřetelnějšímu vyzdvížení nepodmíněné Boží svrchovanosti a závazku bratrské pospolitosti Izraelců [to se stalo v t. z v. deuteronomistické úpravě z-a], na druhé straně však kvasem, ukazujícím, že ani nejlépe formulovaný z. sám o sobě nestačí, aby plně zjevil nejvlastnější vůli Boží a uvedl do těsného a nerušeného obcenství s Bohem.

2.a) Znamenalo-li postupné vyvrácení obou království Izraele a následující exil naplnění prorockých pohrůzek trestu za neposlušání nebo za povrchní a neupřímné plnění z-a, byl návrat ze zajetí přijat jako nová, z milosti daná příležitost utvářet obnovený život lidu, ježž nyní již smíme jmenovat židovským, svědomitou poslušností k očištěnému a prohloubenému zákonu. Nezmyslelo ovšem vědomí, že pravým základem existence lidu Božího není z., nýbrž skutky Božího vyvolení a vysvobození Izraele, kdežto plnění z-a toliko udržuje vztah k Bohu takto založený a v tomto smyslu »supervňuje vyvolení«. Tak to vyjadřuje teprve nz pisatel [2Pt 2,10], ale stejná myšlenka je vyslovena už 2Pa 33,7-8. Prakticky se to jevílo usilovnou snahou, aby celý život lidu i každého jednotlivce byl ve všech podrobnostech formován předpisy z-a. Byla v tom mimořádná duchovní soustředěnost a vážnost i zdroj radostné vděčnosti věrných Izraelců. Do této situace třeba zařadit chvalozpěvy radosti ze z-a, jakými jsou Ž 1; 119 a j. Bylo tu však také nemalé duchovní nebezpečí. Velice snadno mohlo dojít, a v postarozákonním židovství do velké míry skutečně došlo, k neblahému přesunutí důrazu. Zákon stále více docházel samostatné váhy a jeho plnění se stávalo samým základem a podmínkou vztahu k Bohu. Tak nepozorovatelně přestával být tvárným nástrojem bezprostřední osobní svrchovanosti Boží a stával se samostatnou veličinou, která se stavěla mezi Boha a člověka a tak zastírala pohled k živé vůli Boží. Podle pozdějšího židovství je z. definitivním a vyčerpávajícím zjevením Božím, poměru k Bohu lze nabýt toliko plněním

z-a. Některé výroky starověkých rabinů o z-u jdou tak daleko, že studiu z-a připisují moc přivodit přítomnost Boží a že si dokonce představují, že i Bůh sám studuje zákon. Tím se vlastně říká, že z-em je plně vázán nejen člověk, nýbrž i Bůh.

b) Problém byl zkomplikován tím, že v poexilním židovství byl z. prakticky ztotožněn s *Pentateuchem. Toto literární dílo však v podstatě zachycovalo zákonodárný odkaz dávných předexilních století, a proto výslovně upravovalo jen otázky, vyplývající z minulých, namnoze již zapadlých a stále více se vzdalujících poměrů. V této situaci se nabízel dvojitý řešení. Bylo možno omezit pojem závazného z-a na to, co je výslovně a jasně řečeno v Pentateuchu. Pro toto řešení se rozhodl směr, který byl v nz době znám pod jménem *saduceů. To však nutně znamenalo, že se celý velký a stále rostoucí soubor otázek vyplývajících ze změn dějinné a společenské situace vymykal z dosahu z-a a byl přenecháván volnému uvážení a rozhodování. Tím bylo do života Izraele proti nejvlastnějšímu záměru z-a uváděno od dělení, ano odtržení věci a otázek náboženských od světských. Konečným důsledkem bylo nutně náboženský formalismus a neoprávněnost. Proto většina židovstva toto řešení zavrhl.

c) Opačnou možností bylo rozšířit pojem z-a tak, aby zahrnoval vedle Pentateuchu také celý tradiční soubor zvykového práva, nábožensko-kultických obyčejů a ustálených mravních zásad. Takový tradiční soubor byl od pradávna zdrojem, z něhož do velké míry čerpalo sz zákonodárství, písemně zachycené Pentateuchem. I po tomto zachycení tento tradiční soubor dále žil a působil. Vyznačoval se značnou ustáleností, přesto však v povaze ústního podání je vždy jistá proměnlivost a schopnost přizpůsobovat se novým úkolům a situacím. Prohlášení tohoto souboru ústního podání [tradice] za součást závazného z-a umožňovalo proto podrobnější formulování tradice velkými rabínskými učiteli z-a, jejichž definice byly uchovávány memorováním v rabínských školách. Nakonec byla i tato ústní tradice písemně zachycena souborem zvaným Mišna, jenž je základem talmudu; stalo se to kolem r. 200 po Kr. — Jaký je poměr tradičního z-a k písemnému [k Pentateuchu]? Odpověď nebyla jednoduší. Některí, na př. rabbi Šammaj z doby Heroda Velikého, se spokojili s tím, že i ústní [tradiční] z. nakonec vychází ze zjevení daného Mojžíšovi na Sinai. To znamená, že tradiční z. je samostatným proudem, jdoucím vedle psa-

ného a v podstatě na něm nezávislým. Jiní však — na př. současník Šammajův rabbi Hillel — usilovali zdůvodnit tradiční z. písemným. Činili to leckdy dosti násilnými výklady různých výroků Pentateuchu, vyjadřovali tím však zásadu, že psaný z. je nadřazen ústnímu podání.

e) Největší nesnáz však byla v tom, že aplikování z-a na nové úkoly se zde dalo vytvářením podrobných speciálních řešení pro všechny případy, které se vyskytly anebo které byly aspoň myslitelné. Podle latinského *casus* = případ se této metodě říká kasuistika. Soubor příkazů a zákazů tak stále rostl, stával se stále nepřehlednějším a neprůhlednějším, základní požadavky poslušnosti svrchovanému Bohu a bratrského soužití Izraele se v této spleti stále více ztrácely. Bylo by nespravedlivé k velikým židovským učitelům z-a nepřipomenout, že si mnozí z nich tento problém uvědomovali a snažili se vystihnout a vyslovit, která jsou hlavní přikázání v z-ě, jež mají být všemi podrobnými předpisy jen uplatňována. Je však v podstatě kasuistické metody, z níž se nedovedli vymanit, že se jim tato snaha mohla dařit jen v omezeném rozsahu. Kasuistika nutně vede k drobení závazku na stále rostoucí spoustu předpisů. Se stejnou nutností vede k tomu, že se z. na jedné straně pro svou obsáhlost a neprůhlednost stává tíživým, na druhé straně však se ani sebe pilnějším důmyslu nikdy nepodaří vskutku předem obsáhnout všechny možné případy. Vzniká tak oblast, která proklouzne i nejhustší síti kasuistických předpisů. I toto farizejské řešení nakonec tedy vyúsťuje v rozdělení života, v emancipaci jisté jeho části od dosahu z-a Božího, i když to není tak zřejmé jako u řešení saducejského. Ale nebezpečí je tu snad ještě zálužnější. Kasuistických úvah bylo vždy znovu a tedy patrně s jistou vnitřní nutností zneužíváno k tomu, aby byla ukazována cesta k obcházení tíživých požadavků z-a. Kasuistické pojetí z-a — a to platí nejen o farizejské, nýbrž na př. i o protireformační kasuistice — je tedy ku podivu zároveň příliš tvrdé i příliš laxní, a míjí se tak s vlastní vůlí Boží, jež je zároveň milosrdná i náročně svrchovaná.

3. a) V LXX je *torá* důsledně překládána řeckým *nomos* = zákon, jež je běžné také v NŽ. V Kralickém NŽ je z. překladem řeckého *nomos* s výjimkou 2K 3,6.14; Ga 4,24; Žd 9,4b.20; 12,24, kde je řeckým podkladem *diathéké* = smlouva. — Slovo z. v NŽ někdy označuje soubor s Písem [1K 14,21], zejména ovšem knihy Mojžíšovy [sr. Mt 12,5; 22,36; L 2,23; 10,26 a.j.]. Někdy se celek sz Písma nazývá »z. a proroci« [Mt 5,17; 7,12; 11,13; J 1,45; Sk 13,15; 24,14; 28,23], jednou ve shodě s židovským rozdělením se kánonu [viz str. 970 n] »z., proroci a žalmy« [L 24,44], Jindy se ovšem při slovu z. myslí spíše na jeho obsah než na písemné zachycení. V tomto smyslu má pojem z. blízko k pojmu *přikázání, ano bývá s ním skoro záměnný [sr. Mt 15,3—6;

[1276] Zákon

22,36-40; Mk 10,6; Ř 7,7-13; 13,8-10; Ef 2,15; Žd 7,5.16; 9,19].

b) Ježíšovo stanovisko k z-u se podle syntaktiků vyznačuje a od běžného pojetí odlišuje svou odvážnou kritičností. Nejen káral nedůslednost a neoprávněnost zákoníků, nejen odmítal závaznost lidských tradičních ustanovení [Mk 7,7—13], nýbrž své »ale já pravím vám« staví dokonce i proti výslovně citovanému výroku z-a Mojžíšova [Mt 5,38-39; sr. i v. 27 až 28]. Jindy slovem »pro tvrdost srdce vašeho« ukazuje, že z. Mojžíšův není plným vystižením nejvlastnější vůle Boží, nýbrž výsledkem jakéhosi ústupku lidské hříšnosti [Mk 10,5]. Je tedy jen předběžným a částečným poukazem na vlastní vůli Boží. Se svrchovaností, jež budila pohoršení, stavěl se Ježíš k přikázáním postním a zejména sobotním [Mk 2,18 — 3,6]. Odůvodňoval to dvojitým podobenstvím o starém a novém rouchu a starých a nových nádobách [Mk 2, 21—22], jehož zřetelným smyslem jest, že v Ježíšovi je radostně [Mk 2,19] přítomno království Boží, čímž je ukončen starý věk, k němuž patří i vnější autorita z-a. Bez obrazu je to řečeno výrokem Mt 11,13 v L 16,16: z. a proroci trvají toliko do Jana Křtitele, potom nastupuje věk království Božího s novým zjevením a novými řády.

Tím však Ježíš z. nepovažoval a neprohlásil za prostě neplatný, mylný, zanedbatelný. Naopak, sám mu byl od počátku *podroben, jak ukazuje L na příbězích jeho dětství [2,22-27. 39]. I později odkazoval tazatele po životě věčném na přikázání z-a [Mk 10,19: L 10,26] a sám se z-a dovolával a volal k jeho zachování [sr. Mt 12,5; 23,23]. Tento kladný vztah k z-u jako k pravému zjevení pravého Boha je nejvýrazněji vyjádřen Mt 5,17—20. Ježíš nepřišel z. zrušit, nýbrž naplnit, t. j. cestou svého života dovést k uskutečnění jeho pravý úmysl a svým výkladem i svými novými přikázáními vyvést na světlo jeho podstatný smysl. Slova v. 18 bývají často chápána jako prohlášení věčnosti z-a, což by bylo v rozporu s Mt 11,13. Ve skutečnosti se však v Mt 5,18 neříká, že z. je věčný, nýbrž že je spjat s nebem a zemí, které podle Mt 24,35 nejsou věčné, nýbrž pomínou. S nimi »pomíne« i z., t. j. ztratí platnost nejvyššího zjevení Božího a cesty spasení. Ne tak, že by byla dokazována jeho myšlenková neuspokojivost, nýbrž na základě toho, že příchodem království Božího nastává nová situace mezi Bohem a lidmi. Tím, že se příchodem Ježíšovým království Boží vlamuje do přítomného *věku, je z. překonáván. Protože však starý věk není ještě beze zbytku likvidován, není ani z. ještě prostě vyřizen, nýbrž zůstává pravdivým, byť předběžným vyjádřením vůle Boží. Dvojitý vztah k z-u je tedy v posledu založen v Ježíšově zvláštním pojetí poměru starého a nového věku, v jeho dvojpólové eschatologii.

Konkrétně vede tento vztah k tomu, co lze nazvat Ježíšovou kladnou kritičností k z-u. Kritika praxe rozvodové Mk 10,1—9 i soubor proti-

kladů proti tradičnímu i psanému z-u Mt 5, 21-48 ukazují, že z. není vyčerpávajícím stanovením, nýbrž spíše jen minimem Božího požadavku a lidského závazku. Vlastním cílem, k němuž ukazují z. i proroci, je plnost a celost lásky k Bohu i bližnímu [Mt 22,36-40; sr. Mt 7,12]. Tomuto cíli jsou podřízena všechna jednotlivá přikázání z-a. Žádné z nich nesmí proto být vymáháno bez zřetele k závazku lásky a milosrdenství. Převzetím prorockého výroku [Oz 6,6, sr. 1S 15,22] je toto hledisko obráceno proti soustředění z-a na kultické a rituální předpisy [Mt 9,13]. Rozhovor Mk 3,1-6 objasňuje, proč tomu tak je: postavení rituálních požadavků — včetně přikázání sobotního -- na první místo zdržuje v daném případě od služby lásky a tedy vede k činění zlého [sr. Mk 7, 7—13]. Na tomto základě provádí Ježíš kritiku zákonické kasuistiky, která příkaz Boží rozdrobila v nepřehlednou zmeť jednotlivých požadavků a tím zároveň otvírala zadní vrátka k obcházení vlastní vůle Boží [sr. Mt 23, zvl. v. 2-4.23-25; sr. Mk 7,9]. V této kasuistice [viz oddíl 2e] je založena podstata pokrytectví, jež Ježíš vytýká farizejským zákoníkům [Mt 6,2. 5.16; 15,7; 22,18; 23,13.15.23.25.27.29; L 12, 1.56; 13,15]. Svou kladnou kritikou z-a Ježíš prohlubuje prorocké stanovisko k z-u, vycházející přitom ze svého mesiášského poslání a mesiášské autority.

c) Ježíšovo stanovisko k z-u bylo po obsahové stránce jasně promyšlené a určité, ale nebylo vyjádřeno v rozvířích a soustavných pojmových definicích, nýbrž v konkrétních stanoviscích k jednotlivým otázkám. To spolupůsobilo k tomu, že v prvotní církvi došlo v otázce z-a k významným rozdílm a rozporům. Na jedné straně někteří od počátku z mesiášského díla vyvozovali »proměnění«, t. j. zrušení zákonů ustanovení Mojžíšových [Sk 6,13—14], na druhé straně někteří farizeové, kteří uvěřili v Ježíšovo mesiášství, vymáhali i od křesťanů pohanského původu, aby zachovávali celý Mojžíšův z. včetně obřizky [Sk 15,5]. O tuto otázku byl probíhán první velký věroučný zápas v křesťanské církvi, v němž svobodu věřícího křesťana od z-a nejpronikavěji pochopil a nejjasněji formuloval Pavel [viz *Ospravedlnění, str. 560-562, *Pavel, str. 601.604-605].

Východiskem Pavlova učení o z-u je přesvědčení, že Kristus je koncem z-a [R 10,4], protože svou smrtí na kříži na sebe, nevinného, vzal prokletí, jimž z. hrozí přestupníkům, a tím toto prokletí odňal od nás hříšných [Ga 3,13]. Proto už nepotřebujeme a tedy ani nemáme hledat spravedlnost cestou z-a [obřizky, skutků], nýbrž toliko tak, že se ve víře odevzdáme milostivému činu Božimu v Kristu. Jinak bychom smrt Kristovu prohlašovali za zbytečnou a pohrdali bychom milostí Boží [Ga 2,21]. Kristus jako cesta spasení stojí ve vylučném protikladu k z-u [Ga 5,4]. Hlavní služba z-a spočívá v tom, aby nás dovedl, ano sevřel a přiměl ke Kristu a k víře v něho [Ga 3, 21-24], takže lze říci, že věřící skrze z. z-u umřel [Ga 2,19]. Z toho jasně plynulo, že po-

han v Krista uvěřivší nesmí na sebe obřízkou brát závazek z-a. Pro Židy od narození obřezané z toho však ještě nutně nevyplynulo, že nesmějí po křtu zachovávat předpisy z-a. Jistě nemají uměle zastírat svou obřezanost! [1K 7,18]. Sám Pavel o sobě říká, že těm, kteří jsou pod z-em, jest jako by byl sám pod z-em [1K 9,20]. V žádném případě však nesmí rozdílná praxe ve vztahu k z-u narušovat jednotu církve z Židů i pohanů, zejména obecnství stolu [Ga 2,11-21].

Poznání, že z. neplatí na věčnost, nýbrž je v Kristu ukončen, doplňuje Pavel výkladem, že z. nebyl dán ani od samého počátku a není tedy plným vyjádřením nejvlastnější vůle Boží. Nebylo ho v období od Adama do Mojžíše [Ř 5,14], byl dán dodatečně, aby odhalil, pojmenoval, ale také skutečně rozmnožil hřích, před tím existující jen ve stavu ne plně vědomém [Ř 5,13]. Tím z. ukázal nutnost milosti Ježíše Krista a připravil její triumf [Ř 5,20—21]. Z. byl tedy sice potřebný, ale má při sobě něco episodického [»po 430 letech« Ga 3,17]. Nemůže proto popřít smlouvu milosti, která byla založena již v zaslíbení daném před obřízkou Abrahamovi [Ř 4,10—11], dávno před z-em Mojžíšovým [Ga 3,14-18]. Tento důraz na prozatímnost z-a vede apoštola až k tomu, aby zdůrazňoval, jak ustanovení z-a má při sobě známky nižšího stupně zjevení: byl dán v ruce prostředníka, skrze anděly [Ga 3,19, sr. Sk 7, 38,53]. Všecko potvrzuje základní thesei apoštolovu: z. má ve spasitelném jednání Božím své oprávněné a nutné místo, nikoli však místo ústřední a definitivní. Není zjevením nejvlastnější milostivé vůle Boží, není cestou života, není pravým prostředníkem spasení, nýbrž je toliko přípravou ke všemu tomu, co je dáno toliko v Ježíši Kristu.

To neznamená, že by z. byl popřením zaslíbení Božích [Ga 3,21] a že by jeho obsah byl zlý a hříšný [Ř 7,7]. Naopak, co z. žádá, je svatě, spravedlivě a dobře [Ř 7,12,16]. Neuspokojivost z-a spočívá v tom, že z. toto dobré požaduje od člověka, který je slabý, ano zaprodaný moci hříchu [Ř 7,14,17-20]. Protože z. nutí k tomu, aby se člověk o naplnění vůle Boží pokoušel svými k tomu zcela nedostatečnými silami, nemůže dosáhnout uskutečnění dobrotého, jež požaduje, naopak, vede člověka jen stále hloub k soustředování na sebe samého a tím do moci hříchu, ano do zoufalství [Ř 7, 15,24]. Proto může být i z. sám nazván »slabým«, ač slabým je vlastně hříšný člověk, odkázaný sám na sebe [Ř 8,3, sr. Ga 3,21]. Domnění, že člověk může z. naplnit a dojít tak spravedlnosti ze skutků, může sice být projevem velké horlivosti [Ř 10,2], ale je přesto objektivně klamem [Ř 10,3] a proto vede i k subjektivní neupřímnosti, k pokrytectví [Ř 2,17—29].

Svatý, dobrý a spravedlivý obsah z-a je naplněn v Ježíši Kristu a v těch, kteří žijí ve víře v něho, jsouce puzeni a vedeni Duchem sv. [Ř 8,4, kde místo »spravedlnost« třeba přeložit »spravedlivý požadavek«; sr. celou kapitolu Ř 8 a dále Ga 5,16.18.22-25]. Vždyť vlastním

obsahem vůle Boží a tedy i cílem a smyslem z-a je Boží milosrdenství, jeho pozvání, abychom nežili sami ze sebe, ani ze své vlastní dokonalosti, nýbrž z jeho odpouštějící milosti. Toto naplnění z-a se uplatňuje životem vzájemné lásky v obecnství lidu Kristova. Proto apoštol v navázání na slova Ježíšova říká, že plností z-a je láska [Ř 13,8-10; Ga 5,13-14].

Z., ani starý Mojžíšův z., není tedy prostě popřen a zavržen, nýbrž na nové úrovni naplněn a tím potvrzen [Ř 3,31]. Proto apoštol může příležitostně argumentovat ze z-a [1K 9,8—9], a dokonce může o z., totiž o příběh Abrahamův, opírat svou základní thesei, že z. není cestou pravé spravedlnosti [Ř 4; Ga 3; 4,21]. V poněkud jiném smyslu mluví apoštol o z-u víry [Ř 3,27], z-u Ducha [Ř 8,2], z-u Kristovu [Ga 6,2]. Sám o sobě říká, že není bez z-a, nýbrž pod z-em Krutovým [1K 9,20]. Vyjadřuje tím, že »svoboda života z víry, v Duchu, v Kristu není libovůlí, nýbrž v sobě zahrnuje vnitřní závaznost a řád.

Zvláštní místo v Pavlových výkladech o z-u zaujímá Ř 2,14—15. Podle obvyklého pojetí tu apoštol chce zahanbit pýchu židovskou poukazem na to, že i pohané, kteří nemají z. Mojžíšův, mnohdy plněním jeho podstatných požadavků překonávají Židy. Jiní však upozorňují, že slovo o z-u napsaném na srdcích mluví vlastně o eschatologickém proroctví Jr 31,33, jehož naplnění nelze spatřovat u pohanů vůbec, nýbrž toliko u těch pohanů, kteří uvěřili v Krista a nyní plní příkazy z-a »od přirození«, t. j. bez vnějšího donucení, jako spontánní projev víry a vedení Duchem.

d) V knize Skutků [13,38] je zaznamenána hlavní Pavlova these o z-u, arci nepolemicky a v podobě zlehka oslabené. Jen ojediněle je uvedeno, že Pavlovo kritické stanovisko k z-u narazilo na odpor kruhů židovských [18, 13]. Při líčení apoštolské porady v Jerusalemě [15] je vyzdvihována smířlivost jednání i konečná dohoda všech [sr. str. 602, 892]. V Pavlových řečech podle Sk se objevuje zvláštní důraz na jeho dřívější věrnost z-u [22,3, sr. 25, 8]. Ze všeho je patrné, že pro pisatele Sk je svoboda od z-a, Pavlem vybojovaná, již hotovou věcí, ano samozřejmostí, takže minulé zápas vidět a líčit ve světle zcela smířlivém.

e) V evangeliu podle Jana je z. chápán předně jako souhrn zjevení Božího skrze Mojžíše. Toto zjevení je pravé, není však konečné, protože plně zjevení milosti a pravdy se stalo teprve v Ježíši Kristu [1,17]. Z. ukazuje na Krista, svědčí o něm [1,45; 7,19, sr. 5,39]. Proto se Ježíš může dovolávat z-a [7,23; 8,17; 10,34; 15,25]. Naproti tomu se nevěfící Židé dovolávají z-a neprávem [7,49; 12,34; 19,7], jak jim to výslovně připomíná Nikodem [7,51]. Čtvrtý evangelista se nijak přímo nevyrovnává s tvrzením, že z. je nezbytnou cestou spasení; pravděpodobně nebylo toto tvrzení v jeho době již vážným pokušením v tom okruhu, pro nějž bylo evangelium určeno.

[1278] Zákoník

f) Epištola Židům si všímá předně té stránky z-a, která upravuje obětní a jinou kněžskou službu [kap. 7-10]. Ježíš Kristus je pravý velekněz, který svou vlastní obětí ukončuje bohoslužbu staré smlouvy [7,26 - 8,7], a proto jeho dílem nastalo také »přenesení« čili »změna« z-a [7,12]. Sz kultický z. nemohl nic dovést k cíli, k plnému uskutečnění čili k dokonalosti [7,19], neboť podával toliko předstínění budoucí spasitelné skutečnosti [10, 1], kdežto v Ježíši Kristu, dokonalém Synu, je splněn odvěký přísedný slib Boží [7,28] a je dokonale, jednou pro vždy zahlazen hřích [7,27; 9,12-26-27; 10,10]. Tímto směrem zaostruje pisatel Žd Pavlovo učení o z-u. Shoduje se s Pavlem i připomínkou, že překonání z-a Kristem neznamena jeho znevážení [10,28]. Analogii k Pavlovu pojmu z-a Ducha [víry a pod.] uvádí Žd prorocký oddíl Jr 31,31-34 o nové smlouvě, v níž budou z-y napsány na srdcích a budou tedy působit ve vnější pohrůžkou, nýbrž vnitřním puzením [8,8-12, zvl. v. 10; 10,16].

g) V epištole Jakubově se předpokládá platnost z-a v pojetí Ježíšově: »královský z.« je shrnut v prikázání lásky [2,8—11]. Jako v jiných směrech, navazuje i v tom Jk těsně na synoptické podání a pojetí. Plnit toto jádro z-a znamená zůstávat v dokonalém z-u svobody [1, 25]; souvislost od v. 21 ukazuje, že věcně jde o zakotvení ve zvěstovaném spasitelném slovu, z něhož plyne život v činné lásce. Výraz z. svobody se objevuje ještě jednou [2,12] jako označení normy, podle níž budeme souzeni. Je to nepochybně opět z. lásky, která není vynucena strachem, nýbrž je svobodným hnutím srdce. Obdobná myšlenka je snad i v pozadí nesnadného výroku 4,11: kdo svěmocně soudí svého bratra, staví se proti svobodě Boží, který může vést každého svého služebníka zvláštní cestou a dávat mu zvláštní pokyny čili zvláštní z. [k věci sr. R 14,4]. Tím vlastně uráží a odsuzuje tento z. svobody Boží i lidské. Právě v pojetí z-a je tedy Jk věcně blízko nejen synoptickým evangeliím, nýbrž i Pavlovi; vždyť jsme ostatně viděli, že právě v učení o z-u je Pavel blízko synoptickému Ježíši. Jakubův známý důraz na osvědčení víry ve skutcích není na mifen proti Pavlovu učení o z-u, jehož platnost naopak předpokládá. Jk přece nemluví o skutcích z-a, nýbrž o osvědčení víry v životě! Míří proti nesprávnému, jen niternému, myšlenkovému a individualistickému pojetí víry, jež se jen neprávem dovolávalo Pavlovské tradice.

h) Výrok 1Tm 1,8-9 shrnuje výsledek Pavlových diskusí o z-u přehlednou formulí, při níž je zřejmé, že celý problém je už považován za vyřešený, skoro samozřejmý.

V ostatních spisech nz - v obecných epištolách mimo Jk, ve Zj, ale ku podivu také v řadě listů Pavlových [2K, Ko, 1Te, 2Te, Fm] se slovo z. vůbec nevyskytuje. Z toho je patrné, že velký rozsah, jež Pavel věnoval otázce z-a v některých svých listech [hlavně R a Ga], byl

vyvolán zvláštní situací, potřebou upevnit jednotu církve z Židů i pohanů proti nebezpečí, jež ji ohrožovalo nesprávným vyřešením otázky z-a. Podstatnou pravdu života z milosti a závazku, který se z toho podává, bylo však možno vyjádřit i bez užívání slova z. Tak na př. 1J řeší tyto otázky pomocí pojmu *prikázání. »Prikázání nové« je založeno ve zjevení pravého světla v Ježíši Kristu [2,8], jeho obsahem je věřit jménu Kristu a milovat bratry [3,23, sr. 4,21, 2J 5]. Protože jsou prikázání založena v díle Kristově a v lásce Boží, je možno říci, že nejsou těžká [5,3]: nejde o jednotlivé tíživé předpisy, nýbrž o to, aby se člověk odevzdal lásce Boží a sám žil v lásce. Na druhé straně je zachovávání prikázání projevem a důkazem našeho poznání Boha a lásky k Bohu [2,3; 5,2]. Tímto způsobem pisatel 1J vyjadřuje totéž, co Pavel svými slovy o naplnění z-a chozením ve svobodě a závazku Ducha. S.

Zákoník, podle stč. pravopisu zákonník. Je to v NZ častý překlad řeckého *grammateus*, jež v LXX bývá překladem hebr. *sofer*.

1. V SZ má *sofer* několikrát význam. 1. Původní označení písaře [opisovače], který podle diktátu zachycoval řeč anebo pořizoval úřední doklady. Tak Báruch byl písařem Jeremiášovým [Jr 32,12; 36,4,32; sr. Ez 9,2]. Na Východě dodnes lze potkat na ulicích veřejné písaře, ochotné k písařským službám. V babylonské mytologii byl písařem bohů Nabû, v egyptské Thot.

2. Královský sekretář byl také označován výrazem *sofer* [2Kr 12,10; Ezd 4,8, Kral. *Kancleř]. Podle 2S 8,15nn; 20,23nn; 1Kr 4,1nn byl písař jedním ze šesti nebo osmi nejvyšších úředníků královských. Při opravě chrámové byli zaměstnáni levité jako písaři [2Pa 34,13].

3. Znalec a opisovač Zákona [Jr 8,8], v pozdější době se toto hebr. slovo stalo ustáleným označením znalců a vykladačů Zákona. Nejprve je tento titul v tomto specialisovaném smyslu doložen o Ezdrášovi [Ezd 7,6,11; Neh 8,1,4,13, 12,26,36]. Kraličti překládají »učitel« nebo »muž zběhlý v zákoně«. Na to navázalo pozdější užití slova z., jak se s ním setkáváme v NZ. N.

II. V NZ je z. několikrát překladem řeckého *nomikos*, odvozeného od *nomos* = zákon [Mt 22,35; L 7,30; 10,25; 11,45.46.52; 14,3], jinde všude *grammateus* od *gramma* = Pismo, tedy: písmaf. Je to označení odborníka v Pismu, jehož jádrem byl podle židovského pojetí zákon Mojžišův. Z-ci byli nositeli a udržovateli soustředění poexilního židovstva na uchovávání, vykládání a aplikování *zákona*, na veškerý život osobní i pospolitý. Našimi pojmy lze říci, že spojovali odbornictví theologické a právní. Vykládali zákon ve shromážděních, v disputacích i v osobních poradách. Pokud palestinské židovstvo mělo správní a soudní autonomii, účastnili se na předním místě jednání místních *rad i nejvyšší rady jerusalemské [synedria] a měli tak důležitou funkci soudcovskou. Proto jsou v NZ často uváděni spolu se

staršími, velekněžími, po př. i vladaři [»kní-
žaty«]: Mk 8,31; 10,33; 11,27; 14,43.53; 15,
1,31; Sk 4,5 a j. Jsou tak vypočítávány nejdůle-
žitější složky, z nichž se skládalo synedron.
Rozhodčí, vlastně tedy soudcovskou funkci
však vykonávali i mimo tyto samosprávné or-
gány a potom po jejich zrušení na základě své
mravní autority [sr. L 12,14: Ježíš odmítá po-
dobnou soudcovskou funkci, kterou na něm
kdosi požadoval, pokládaje ho za jednoho ze z-
ů]. Jiným jejich důležitým úkolem bylo vyučo-
vání mladých lidí ve znalosti zákona; velicí z-ci
měli kolem sebe celé družiny žáků. Za vyučo-
vání někdy přijímali jisté odměny, ale porady
ve výkladu zákona i činnost soudní měli
vykonávat zdarma, takže zákonictví nebylo
životním povoláním v běžném novodobém
smyslu. I největší z-AI si vydělávali na živobytí
prací rukou, obvykle řemeslem. Zákonictví však
bylo funkcí přesně vymezenou a
organisovanou. Za *mistra neboli učitele
zákona byl pokládán jen ten, kdo se zákonu po
dlouhá léta učil, dosáhl předepsaného věku [40
let] a byl i jinými učiteli uznán a k svému
úřadu zřízen modlitbou a vzkládáním rukou,
takže lze mluvit o jakési zákonické ordinaci.
Pro tyto mistry zákona se vžil čestný titul
*rabbi [v překladu *učitel nebo *mistr], jímž byl
často oslovován i Ježíš. Z-ci mohli být různých
názorových směrů; byli také z-ci saducejští.
Proto se v NZ někdy přesně vymezuje, že jde o
z-y strany farizejské [Sk 23,9, sr. Mk 2,16].
Velká většina z-ů totiž patřila právě ke straně
farizejské, pro niž byla příznačná mimořádná
úcta k zákonu [sr. Sk 26,5]. Farizejští z-ci
uchovávali a ovšem i dotvářeli a přetvářeli
tradici, kterou pokládali za neoddělitelnou
součást zákona [viz *Zákon, 2c]. Farizejské
přesvědčení a zákonická funkce byly v praxi do
té míry spojeny, že se v nz spisech brzo ustálilo
pevné spojení »z-ci a farizeové« [Mk 7,5; Mt
5,20; 12,38; 15,1; 23,2. 13-29; L 6,7; 11,53; J
8,31].

Z-ci byli strážci náboženských tradic izrael-
ských a měli podstatný podíl na tom, že se ži-
dovstvo udrželo i v nejtěžších dějinných po-
hromách jako pevně sjednocená a ukázněná
pospolitost. Jejich mysl byla však příliš obra-
cena do minulosti, k uchovávaní odkazu otců,
takže ve svém celku nepochopili a nepřijali
nový krok ve zjevení Božím, jímž bylo království
Boží, vyznačené odpuštěním hříchů, novým
životem, vylitím Ducha, zbořením hradeb mezi
Izraelem a pohany, jehož zvěstovatelem,
noselem i dárce byl Ježíš, pravý, byť skrytý
Mesiáš Izraele. Proto právě mezi z-y, těmito
nejlepšími nositeli tradičního židovství, a Ježíšem
vznikl nejostřejší konflikt. Ježíš z-ům vytýkal
nepokoru [Mt 23,5 n], nesoulad mezi učením
a životní praxí [Mt 23,3; L 11,46 a j.], překru-
cování příkázání Božích [Mk 7,9nn]. Je to
velká výstraha všem theologickým zákoníkům,
kteří snadno upadají v slovní formalismus a
v pokrytectví. Nemíme však zapomínat, že
patrně i Ježíš sám patřil k uznaným učitelům
zákona, byť jiného než farizejského zaměření,
a že jeho největší apoštol Pavel vyrostl jako

horlivý farizejský z., který nesl pečeť zákoníc-
kého myšlení i tehdy, když se se zákonictvím
v nejpodstatnějších bodech rozešel. S.

Zakur. 1. Muž z pokolení Rubenova, otec
Sammue, jednoho z mužů vyslaných Mojžíšem
k shlednutí kananejské země [Nu 13,4]. -

2. Muž z pokolení Simeonova [1Pa 4,26]. -

3. Levita z rodiny Merari, syn Jaaziášův [1Pa
24,27]. — 4. Levita z rodiny Asafovy, předák
chrámových hudebníků za Davida [1Pa 25,2;
Neh 12,35]. - 5. Syn Imrův, pomocník Nehe-
miášův při opravě jerusalemské zdi [Neh 3,2].—
6. Levita, který podepsal Nehemiášovu smlou-
vu [Neh 10,12]. - 7. Levita, otec Chananův,
správce skládů za Nehemiáše [Neh 13,13]. Č.

Zakusiti. *Okusiti.

Zalaf. Otec Chanuna, který pomáhal opra-
vovat jerusalemské zdi za Nehemiáše [Neh
3,31]. Č.

Záležeti na čem, stč. = být na něčem za-
ložen, záviset na čem, spočívat v čem, zakládat
se v čem, skládat se z čeho. V bibli jde často
o vysvětlující vsuvku Kral., na př. Kaz 9,11;
12,13; 1K 4,20; F 3,9; Ko 2,14. Škrabal
překládá 1Te 1,5: »Naše hlásání radostné zvěsti
nebylo jen v slově«. K 2Pt 1,20 viz heslo
*Výklad.

U Mt 22,40 je užito slovesa *kremasthai*
[= být zavěšen], jež v přeneseném smyslu zna-
mená být závislý, viset na čem [jako na hře-
biku, sr. Iz 22,23n]. Ježíš tu praví, že všechny
předpisy Zákona a Proroků jsou závislé na
dvojpříkazu lásky k Bohu a k bližnímu, t. j.
mají svou hodnotu jen potud, pokud této lásce
dodávají prostředky k svému vyjádření. Láska
Boží v člověku a člověka k Bohu je patrná
a uskutečňuje se teprve v lásce k bližnímu.
V tomto Ježíšově slově nejde o logické
odvození všech příkazů Zákona z
dvojpříkazu lásky, nýbrž o vyzdvižení
základního zákona všeho jednání z víry.
Věřící jedná z moci lásky, a nejinak.

Zd 9,10 překládá srozumitelněji a přesněji
Žilka: »Týkají se jen pokrmů a nápojů a roz-
manitého omývání — samá vnější pravidla ur-
čená jen do té doby, než nastane náprava«.

Zalíbítí (se, si). *Líbit se. *Oblíben, oblí-
bení. K výrazu »dobrá vůle« u L 2,14, který
Karafiát překládá »zalíbení«, viz heslo *Vůle.
Slovesa se užívá většinou o Božím milostivém
přijetí vyvoleného lidu [Z 149,4], v němž má
svou rozkoš [sr. Iz 62,4]; ale Bůh se sklání
i k jednotlivcům, protože zahrnuje všechny jejich
hříchy »za svůj hřbet« [Iz 38,17, sr. 2S
24,23], oblibuje jejich práci [Dt 33,11],
jejich oběti [Z 51,21], jsou-li to oběti
spravedlnosti [sr. Mi 6,7n], takže zalíbení
Boží může znamenat totéž co Boží *vyvolení
[Z 68,17, sr. Iz 42,1; Mt 12,18].

V tom smyslu jest rozumět Mt 3,17; 17,5;
Mk 1,11; L 3,20. Jde o Boží konečné
vyvolení Syna k mesiášskému poslání
[sr. Iz 42,1—4; Ko 1,19]. Boží milý Syn
je nositelem Boží vyvolující libosti na
základě své poslušnosti a svého

[1280] **Zalibovati-Zaněcovati**

sebeztožnění s hříšným lidem ve křtu.

Opak zalíbení může znamenat *zavržení [1K 10,5; Žd 10,38; sr. Ab 2,4].

Poněkud jiný význam má sloveso z. se u L 12,32. Tu jde o Boží ochotu, milostivý úřadek dát věřícím království, a to nezávisle na lidských zařízeních, snahách a vlivu [sr. Ga 1,15; 1K 1,21].

Zalibovati se sobě, řecky *authadés* = nestydatý [2Pt 2,10]. *Svémyslně, -ý.

Záloha, stč. = nástraha, úklad [2S 17,9; Ž 59,4; Sk 20,3], obležení, v skrytě položené vojsko [Joz 8,2; Sd 9,25; 2Kr 6,9; Jr 51,12].

Založen, -í, založiti. Ve smyslu položit *základ říše [Ex 9,18], hor [Př 8,25], země a světa [1S 2,8; Ž 24,2; 89,12; 102,26; 104,5; Př 3,19], chrámu [1Kr 5,17; 2Pa 8,16; Ezd 3,6; Iz 44,28; Ag 2,19; Za 8,9], domu [Mt 7,25; L 6,48], hnízda [Nu 24,21] a pod. Za starověku se vkládaly do základů měst mrtvolvy prvorozenců jako ochranné oběti. Snad se na tento zvyk vztahuje Joz 6,26, ale někteří vykladači soudí, že obrat „z-iti v prvorozeném“ znamená, že počátek stavby Jericha bude doprovázen smrtí nejstaršího syna, a její dokončení smrtí nejmladšího [sr. 1Kr 16,34]. Obrat „od z-ení světa“ [Mt 13,35, sr. L 11,50; Žd 4,3; 9,26] je především časovým určením [= od samého začátku světa], ale také vyjádřením věčnosti spasitelné rady Boží [*Ustanovení; Mt 25,34; Zj 13,8; 17,8]. Bůh miloval a před-zvěděl Syna před ustanovením světa [J 17,24; 1Pt 1,20], a tak lze mluvit také o vyvolení věřících v Kristu před ustanovením světa [Ef 1,4]. *Preduložiti. *Vyvolit.

V přeneseném smyslu mluví Pavel o položení základu církve [1K 3,10], o víře, jež má svůj původ, zakládá se nikoli na lidské moudrosti, ale na moci Boží [1K 2,5], o lásce, jež tvoří základ sborové pospolitosti [Ef 3,18].

Založit se, t. j. o sázku, vsadit se. Po směšná slova assyrského vojevůdce Rabsaka při obležení Jerusalema za Ezechiáše [2Kr 10,23] lze lumočiti: „Vsadme se, že nemáš 2.000 jezdců, když ti dám 2.000 koní!“

Zámek [2Pa 17,12; 27,4; Sf 3,6], malá tvrz nebo strážná věž [tak 2Pa 26,10], také vojenská zásobárna, jaké budovali králové Jozafát a Jotam na ochranu země v zalesněné pahorkatině a v poušti judské.

Zaměst, smést, odklidit, u Iz 28,17 odplavit.

Zaměkati, o hroznech, jež počaly zrání měkknout [Nu 13,21].

Zaměstknání, zaměstknati, zaměstknávati, nč. zaměstnání [Kaz 1,13; 2,23], obtěžovat [Mk 5,35; L 8,49; Ga 6,17], unavovat [Iz 43,24; Sk 24,4]. Jb 11,3 překládá přesněji Karafát: »Marně tvé řeči [lidi] k mlčení přivodí«.

Zamilovati koho, co = pojmout lásku ke komu, k čemu, oblíbit si koho, co. Viz hesla *Láska, *Laskav být, *Milován, -í.

Zamítati, odmítat [Ž 27,9; Sk 13,46], zavrhovali [Ž 51,13; 74,1; 88,15; 1Tm 4,4],

zahazovat [Ž 71,9], vyhazovat [Mt 13,48], odhazovat [Žd 10,35] a pod.

Zamluviti se, stč. = zavázat se [2S 7,25], slíbit [1Pa 17,17].

Zamordovati, zavraždit [Sd 20,5; Jr 41,4; Mt 10,28; Sk 2,23; 5,30; Jk 5,6; 1J 3,12 a j.].

Zámoři, zámořský. U Jr 10,9 a Ez 27,12 je toto slovo překladem hebr. místního označení *Tarsis.

Zamotání. U Jb 18,8 jsou míněna oka sítě [Hrozný překládá: pletivo], do nichž se lovná zvířet nebo ptactvo zapletou a chytí. Zde jsou oka sítě obrazem lidských rad a plánů. C

Zamran [= antilopa?], nejstarší syn Ceturty, zplozenec Abrahamův [Gn 25,2; 1Pa 1,32]. Byl zakladatelem kmene. Jméno prý se dochovalo jednak ve jméně města Zabram záp, od Mekky u Rudého moře, jednak ve jméně arabského kmene Zamarani.

Zamri [= antilopi?]. 1. Syn Sály z pokolení Simeonů. Když v *Setím zpupně pojal za ženu Madiánku, jménem Kozbi, zabil jej Fines [Nu 25,14].

2. Syn Záre, vnuk Judův [1Pa 2,6], nazývaný u Joz 7,1.17n *Zabdi.

3. Syn Jehoada, potomka Saulova [1Pa 8,36; 9,42].

4. Jméno jinak neznámého národa, jenž snad odvozoval svůj původ od *Zamrana [Jr 25,25].

5. Pátý král izraelský, snad potomek Saulův [1Pa 8,36]. Vládl pouze sedm dní r. 886 př. Kr. Původně byl velitelem nad polovicí jízdy královského vojska. Zavraždil svého krále Elu, syna Bázova. Ale posádka, obléhající filistinské město Gebbeton, provolala za krále svého vojevůdce Amriho. Dala se ihned na pochod k Terse, kde se Z. opevnil. Tersy bylo dobyto. Z. se uchýlil do svého paláce, který nad hlavou zapálil, aby neupadl do rukou odpůrců. Tak bídně uhořel [1Kr 16,8-20].

Zámutek, nč. zámutek. *Smutek. *Zarmoucení.

Zámysl, stč. = záminka, [Sk 27,30]. Ga 5,13: »Jen si nečiňte ze svobody záminku tělesnosti«. [Překlad Žilkův.]

Původní význam řeckého *aformé* je »základna« [vojenské výpravy], tedy v daném případě cosi jako »odrazový můstek«, bez obrazu řečeno: příležitost k uplatnění. Mt 23,14; Mk 12,40; L 20,47 překládají někteří novější překladatelé, »okázale se dlouho modlí«. Lépe: »navenek [zdánlivě, s předstíráním] se dlouho modlí«.

Zamzomim. Název neznámého, kdysi však mocného kmene, v jehož území vých. Jordánu v době okupace Palestiny Izraelci obývali Ammonitští [Dt 2,20]. Přesné místní určení není možné. Jméno je ammonitského původu. Gesenius je vykládá jako onomatopoický název, napodobující nesrozumitelnou řeč cizozemců = hlučící, mručící. Byli nejspíše totožní se *Zumimskými z Gn 14,5.

Zanečišťovati, znečišťovat, obrazně poskvřnit [Ez 23,38].

Zaněcovati, zanícený, zanítit ve smyslu zapálit, podpálit, rozdělat oheň.

Tak Jr 15,14; 17,4,27; 43,12; 49,27; Ez 39,10; Oz 7,4; Za 12,6; L 22,55. *

Zaneprázdnění, zbytečná práce, námaha [Kaz 1,8; sr. Ž 90,10].

Zanoe. 1. Město v nížině Judské [Joz 15, 34]. Bylo opět osazeno po návratu ze zajetí babylonského [Neh 11,30]. Jeho obyvatelé opravili bránu jeruzalémskou při údolí [Neh 3,13]. Je to dnešní Chirbet Zanú u Betseme. — 2. Město v pahorkatině judské [Joz 15,56; 1Pa 4,18]. G.

Zapájetí, stč. = napájet, zavlažovat [Jb 38,27]. Hrozný překládá: »Aby napojena byla poušť a zpustošená krajina«.

Zápal. Většinou jde o t. zv. obět' zápalnou, jež byla cele strávena ohněm. *Obět', str. 519. U L 1,9nn; Zj 8,3n jde o kadidlovou obět' na kadidlovém oltáři. *Kadění.

Zapálení, stč. = požár [Zj 18,9,18].

Zapečetění, zapečetiti. *Pečet'.

Zapíratí, zapřítí, popíratí [Gn 18,15; Jb 31,28; Př 30,9], zatajiti [Lv 6,3]. V NZ-ě jde vesměs o sloveso *arneisthai*, *aparneisthai*, které Kral. překládají také výrazem odepřítí se, t. j. odřítí se, odmítnutí [Sk 3,13; 7,35; Tt 2,12; Žd 11,24]. Ve smyslu popírat je ho užito Mk 14,68,70; L 8,45; J 1,20; 18,25,27; Sk 4,16; 1J 2,22, dále Tt 1,16, a snad také v 1Tm 5,8. Škrabal překládá 2Tm 3,5: »Budou sice na venek ukazovat zbožnost, ale její síla při nich nebude« [nebude na nich znát]. Převážně však má sloveso *arneisthai* smysl neznát se k někomu, odmítnout jeho nárok. Opakem tu je přiznat se k někomu, vyznat svou víru v někoho, oddanost k někomu. V tom smyslu jde o zapírání Ježíše Krista [Mt 10,33; J 13,38], Pána [2Pt 2,1], Otce i Syna [1J 2,22n], Boha a Pána Jezukrista [Ju 4], víry v něho [Zj 2,13], v jeho jméno [Zj 3,8]. To ovšem předpokládá, že tu dříve věrnost, poslušnost a oddanost byla, takže zapřítí může znamenat »státí se nevěřícím« [2Tm 2,12n]. Skutečně zapírat Ježíše Krista může jen křesťan, který jako Petr se ze strachu před lidmi k němu nezná, svou příslušnost k němu nevyzná [sr. Zj 2,13; 3,8], který se za něho stydí [Mk 8,38], aby před lidmi obstál. Z-i Krista lze ovšem nejen slovy, nýbrž životem, svou neochotou s ním trpět [2Tm 2,10nn] a nedat bližnímu, bratru to, co mu náleží, chovat se jako nevěřící [sr. 1Tm 5,8; 2Tm 3,4n; Tt 1,16; Ju 4]. Z-i Krista lze konečně i falešným učením o něm [2Pt 2,1nn; 1J 2,22]. Výsledkem nemůže být nic jiného, než že se Kristus takového člověka zřekne před svým nebeským Otcem [Mt 10,33; L 9,26; 12,9; 2Tm 2,12; 1J 2,23]. Projevem nezapírání Krista je zapřít sebe sama [Mk 8,34], zřít se sebe sama, ne jen svého hříchu; jde tu o to, vydat se cele v obět' Kristu a statečně ho následovati, ať už vede kamkoli.

Praví-li se v 2Tm 2,13 o Bohu, že se zapřít nemůže, znamená to, že se nemůže změnit ve své podstatě.

Zápis, rukopis, listina, dlužní úpis. V Ko 2,14 jde o Zákon, jehož smazání jako dlužního úpisu proti nám nastalo smrtí Kristovou.

Zaneprázdnění-Záповěď [1281]

Zaplakat, u J 11,35 doslovně »zaslzeti«.

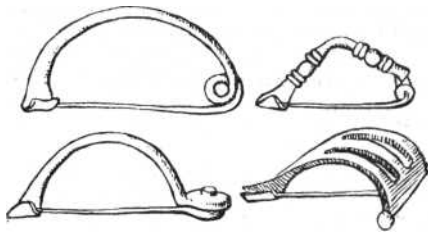
Záplata, stč. = zaplacení [Př 27,26; Iz 55,1; Pl 5,4]. Př 6,35 doslovně: »Nepřijíme příznivě žádné výkupné«, hebr. *kófer*, překládané jinde výrazem výplata [za přecín, zločin, Ex 21,30; Nu 35,31n]. Zde se myslí na úplatek, který nabízí cizoložník uraženému manželovi. U Mt 9,16; Mk 2,21; L 5,36 jde o kus látky na správkou, o latu.

Zapléstí (se), zaplétati (se). U Jb 19,8 ve významu plotem zahradit, zazdít. Na ostatních místech jde o zapletení, zamotání do sítě, v obrazném smyslu do vlastního díla [Ž 9,17], do zla [2Pa 25,19], do lživých a ukvapených slov [Př 6,2; Př 12,13], svárů [Př 20,3], do nepochopených prorockých výroků [Iz 28, 13], do poskvrn světa [2Pt 2,20]. Ga 5,1 překládá Škrabal: »Buďte tedy pevní a neberte na sebe zase jho nevolnictví«.

Zapojiti, stč. = napojit [Ez 31,14]. 1K 12,13 překládá Žilka: »Všichni jsme byli napojeni jedním Duchem«. Sr. 1K 10,4.

Zapomenouti (se), zapominati (se), opak vzpomínání, pamatování [*Pamatovali, *Rozpomenout se]. Člověk je schopen z-ati na Boha [Dt 4,23; Ž 50,52 a a.], na jeho dobrodiní [Ž 103,2 a j.]. Kral. někdy říká z-outi se nad Bohem [Ž 9,18 a j.]. Bůh zapomíná anebo se zdá z-ati na člověka pro jeho neposlušnost a hříšnost [Jr 23,39 a j.]. I věřícímu se často zdá, že se Bůh na něho zapomenul, zvláště když nedovede postřehnout jeho vedení v době utrpení a zkoušek [Ž 13,1 a j.]. Ale to není poslední slovo SZ-a. Podle Iz 49,14n je Bohu nemožné z-outi na věřící právě tak jako matce na dítě [sr. L 12,6].

Zapominatelný = zapomnětlivý [Jk 1,25].

Spony z palestinských archeologických nálezů. Jsou kyperské a syrské výroby.

Zápona, záponka, spona, ozdobný kroužek, řetízek na nohu nebo ruku. *náramek, *ozdoba. V Př 11,22 jde o kroužek, upevněný v nosních dírkách, takže splýval přes ústa. Chtěla-li orientální žena, takto ozdobená, jíst, musela kroužek nadzdvihnout. Totéž hebr. slovo [*nézem*] se vyskytuje na př. v Gn 24,22; 30,47 a je přeloženo výrazem *náušnice. Ve skutečnosti šlo o zlatý kroužek [prstenec] do nosu [sr. Iz 3,21].

Záповěď, zákaz [Jr 36,5].

[1282] Zápřež - Zasaditi

Zápřež. Tak překládají Kral. hebr. výraz *sémed* v 1S 14,14. Znamená pár volů spřažených *jhem [1S 11,7; 1Kr 19,19,21], ale také plochu země, kterou pár volů zoře za den [sr. stč. jutro, jitra, plošnou míru podle výměry zoraného pole od jitra, od rána do večera. U Iz 5,10 je označeno jako dílec]. Slo tedy o určení přesné plochy, kterou zabral Jonata a jeho oděnc Filistinským. LXX však zde má jiné čtení: »A to byla první porážka, v níž zbil... okolo dvaceti mužů šipy a praky a kameny toho pole«. C.

Zapřísáhnouti [sel]. *Přísaha.

Zapřítí. *Zapírat.

Zapsání, zápis [Ezd 2,62; Neh 7,64], pamětní spis [Iz 38,9].

Zapuditi. *Listek rozloučení, zapuzení.

Zapustiti [Iz 5,6], o vinici, která je po nechání ladem, aby zpustla. Doslova zde stojí, že Bůh udělá té vinici konec. C.

Zapýřiti se, zapýřovati se, hanbou se začervenat, zardít [Ž 35,4; 40,15; 70,3; Iz 54,4; Jr 50,12].

Zára. 1. Idumejský potomek Ezauův [Gn 36,13,17; 1Pa 1,37 a snad i 44]. - 2. Syn nevěstky Támar, zplozenec Judův, dvojče Fáre-sovo [Gn 38,30; Mt 1,3], zakladatel čeledi Záreťské [Nu 26,20; Joz 7,1,17]. - 3. Levita z rodiny Gersom [1Pa 6,21,41]. - 4. Syn Simeonův [1Pa 4,24], který v Gn 46,10 sluje Sohar. C.

Zaraha. Jedno z pomezních měst v území pokolení Dan [Joz 19,41]. Před tím je uvedeno v seznamu měst pokolení Judova na rovinách [Joz 15,33]. Z. je vždy jmenováno ve spojení s Estaolem. Bylo bydlištěm Manue, otce Samsonova, rodištěm Samsonovým i místem jeho hrobu [Sd 13,2,25; 16,31], Ze Z. vyšli Danovci, kteří hledali nová sídliště a odnesli z efraimského pahrbku Michovu modlu [Sd 18,2,8,11]. Roboám dal toto město opevnit [2Pa 11,10], Po návratu ze zajetí je obsadilo pokolení Ju-dovo [Neh 11,29], Jde snad o dnešní *Sur-á*.

Č + N.

Zarati, Zaratšti, obyvatelé města Zaraha, jmenovaní spolu s Estaolskými v rodokmenech v 1Pa 2,53; 4,2. Byli potomky Kariatjeharim-ských. Část Z-ských nejspíše kolonisovala místo Menucha [1Pa 2,53]. C.

Záře [Gn 36,33]. *Zára, 1.

Záred. Údolí nebo potok, ústící k Mrtvému moři na hranici mezi Moábskými a Idu-mejskými [Nu 21,12; Dt 2,13n], j. od Arnonu. Snad jde o dnešní údolí Ghésá asi 22 km j. od vadi el-Kerák. Jiní myslí na hlavní přítok Arnonu, vadi es-Sultání.

Záreťská čeləd' [Nu 26,20]. Potomci Žáry, syna Judova a nevěstky Támar [Gn 38,30], V 1Pa 27,11,13 je nazývána čeləd' Zarchej-ských, vlastně Zarahitských. Achán byl z této čeləd' [Joz 7,1]. G.

Zarchejský. *Záreťská čeləd'.

Zarmoucení, zármutek (stč. zármutek), zarmoutiti (se), zarmucovat. Vše podstatné o těchto pojmech bylo řečeno v heslech

*Rmoutiti se, *Smutek. Hebrejščina má pro zármutek nejméně sedm různých výrazů, nejčastěji '-s-b = mit bolest, způsobit bolest [1Kr 1,6; Iz 63,10]. Může jít při tom o bolest tělesnou, ale také duševní, na př. nad nevydařenými dětmi [Př. 10,1]. Př 14,13 vyslovuje názor, že bolest patří k údělu člověka, narozeného z ženy: »Také v smíchu bolí srdce, a cíl veselí jest zármutek«. Souvisí to s pádem člověka v ráji. Ale jednou, v době spásy, i zármutek uteče od vykoupených [Iz 35,10; 51,11]. Bůh zarmucuje pro hříchy člověka [Pl 1,5; 3,32], ale slitovává se podle množství svého milosrdenství. Je tedy zármutek výchovným Božím prostředkem tam, kde jde o jeho lid. Sloveso *r-g-z* [= roztřást se] označuje bolestné hnutí mysli nad ztrátou milovaného člověka nebo nad nějakým neštěstím [2S 18,33], aram. sloveso *b-'š* znamená nelibost [Dn 6,14].

V NZ-ě odpovídá hebr. *rágaz* řeckému *tar-assesethai* = chvít se, být zmaten [Mt 2,3] a *diatarassesethai* = vzrušit se [L 1,29]. Řecké *thlipsis* [= útisk, tíseň] je přeloženo výrazem *z-eni* v R 8,35. Na ostatních místech, uvedených v Kašparově Bibl. konkordanci, jde o překlad sloves *lypein*, *lypeisthai*, *synlypeisthai* [= působit, pociťovat bolest] a přid. jména *perilypos* [= nadmíru zkormoucen, při čemž jde hlavně o bolest duševní, sr. Mk 6,26; 10,22]. O učednících se praví, že měli zármutek nad slovy Ježíšovými o jeho odchodu [J 16,6,20,22], že usnuli zármutkem na hoře Olivové [L 22,25]. Ježíš cítil bolest nad tvrdostí srdce zákoníků a farizeů [Mk 3,5], Pavel nad zavržením Izraele [R 9,2], nad nemocí Epafroditovou [F 2,27] a pod. Bolest, kterou způsobil Pavel korintskému sboru svým přísným dopisem, měla mu ukázat jeho velikou lásku k němu [2K 2,4] a vyvolat pokání [2K 7,9], t. j. zármutek 'podle Boha', ve spásitelném smyslu, jaký mu přikládá Bůh, jestliže totiž tento zármutek vyvolá důsledky, o nichž mluví v 11. Proti tomu apoštol staví zármutek podle světa, t. j. pouhé zoufalství nad následky vin a hříchů, bez kladného obrácení k Bohu a proto i bez nadějného výhledu. Takovýto pouze negativní zármutek vede jen ke smrti. Ale věřící prožívá bolest nejen nad svými hříchy, nýbrž i jako ten, kdo je úzce spojen s Kristem v jeho utrpení na tomto světě [2K 6,7nn] i v jeho osamocení [J 16,20nn, sr. 15,18nn; 1Pt 2,19nn]. Právě proto však se tento zármutek promění jednou v radost při konečném vítězství Kristově [J 16,22].

Věřící se ovšem musí varovat, aby nepůsobil bolest Duchu sv. a neurážel jej [Ef 4,30]. Cím se uráží Duch sv., je naznačeno ve v. 29 a 31 [sr. Iz 63,10].

Zárovenň, stč. = stejně [Ž 49,11; 2Pt 1,1].

Zarský [1Pa 2,54], *Zaraha.

Zarřiti, stč. = zaházet, *zasypat, o studnicích, které Izákovi zničili Filistinští [Gn 26,15,18]. C.

Zasaditi *střelbu [Ez 26,9], umístit do-bývací stroje, velké vrhací praky a bořící berany proti hradbám. C

Zasaditi se, zasazovati se o někoho, o něco = ujímat se někoho, přičiňovat se o něco, postavit se za někoho nebo za něco svým vlivem [Sd 6,31; 1S 2,25; Jb 13,8; Ž 43,1; 94,16; 119,154; 140,13; Pl 3,58; Iz 59,4].

Zaslíbení, zaslibiti. Už nahlédnutí do Kašparovy Bibl. konkordance ukazuje, že tyto výrazy patří převážně do NZ-a. SZ nemá pro ně zvláštního slova. V Gn 18,19; Ex 12,25; Nu 10,29; Dt 9,28; 2S 7,28; 1Kr 5,12 je tak přeložen tvar slovesa *d-b-r* = mluvit, v Dt 19,8 hebr. sloveso *š-b-* = přísáhnouti [sr. Mt 14,7]. Ale všude tam, kde se říká, že nepochybilo slovo Hospodinovo⁴ nebo že Bůh, byl pamětliv na slovo své svatosti⁵, myslí se na z-ení Boží [1Kr 8,56; Ž 105,42, sr. 2S 7,21]. V NZ-ě jde vesměs o překlad slovesa *epangellesthai* [*proepangellesthai*, R. 1,2] a podst. jména *epangelia* [*epangelma*] až na Mt 14,7, kde jde o přísahu. V klasické řečtině se těmito výrazy označovalo učinění *slibu, zvláště vůči božstvům, ale také založení nadace, z níž se měly hradit náklady na uctívání zemřelých hrdinů. V řeckém kultu pak *epangelia* znamenalo často vyhlášení náboženské slavnosti při nastoupení panovníka nebo knížete na trůn nebo při zjevení božstva a pod. Jen jediný případ je doposud znám, kdy *epangelia* znamená slib božstva. Jinak jde vždy o slib člověka. Teprve NZ užil těchto výrazů pro z-ení Boží, jež ovšem zároveň znamenají jeho splnění. S tohoto hlediska se dívají nz pisatelé na výroky Boží ve SZ-ě. Tak Abraham obdržel z-ení, jež se začalo plně uskutečňovat v Egyptě [Sk 7,17]. Jde v podstatě o mesiášská z-ení, jimiž Bůh vyhlášoval a uskutečňoval svůj spasitelný plán [Sk 26,6n], jenž se naplnil teprve v Ježiši Kristu [Sk 13,23], v jeho vzkříšení [Sk 13,32n; sr. R 1,1; Ef 3,6], v seslání Ducha sv. [L 24,49; Sk 1,4; 2,16 nn.33.38n], takže křesťané žijí v době naplnění Božích slibů ze SZ-a. Nz pisatelé viděli z-ení o Kristu zvláště tam, kde se mluví o synu Davidovu nebo o proutku a výstřelku z pařezu Izai [Iz 11,1], o Synu člověka [Dn 7,13], Synu Božím [Ž 2,7], Služebníku Božím [Iz 53]. I když sz proroci v některých z těchto z-i měli na mysli nějakou současnou osobnost [Ž 2; 8; 16; 72], nebo zidealizovaného Izraele [Iz 53?], nebo *Mojžíše, přece jen jde všude o mesiášské typy, v nichž NZ viděl obraz Ježíše Krista a jeho díla. Ježíš sám pokládal za smysl svého života „naplnit prorocké nebo Písmo“ [Mt 26,54.56; L 4,21; 18,31; 24,44; J 13,18], takže on sám je nejdokonalejším výkladem sz-ích z-i.

Zvláště ap. Pavel se zabýval otázkou Božích z-i ve vztahu k Zákonu. Obsahem z-i je mu vše, co je zahrnuto pod pojmy spásy: dědictví světa [R 4,13; Ga 3,18.29], život [Ga 3,21], spravedlnost [Ga 3,21], Duch [Ga 3,14; Ef 1,13], synovství [R. 9,8n]. Proto je možno mluvit o z-eních v množ. čísle [2K 1,20; 7,1; Gal 3,16]. Všecka tato z-i se stala skutečností v Kristu [R 15,8. *Potvrdit]. V něm bylo vysloveno Boží „ano“ [Kral., jest⁶] ke všem z-im

Zasaditi se-Zaslíbení [1283]

[2K 1,19n], v něm jsou věřící poznamenáni, zapečetěni Duchem sv., dávno zaslíbeným [Ef 1,13n; sr. R 8,23; 2K 1,22; 5,5]. Právě Duch sv. je znamením splněného z-i a zárukou dokonalosti, jež teprve přijde. Splnění těchto z-i bylo však vázáno pouze na milostivou Boží moc [R 4,21], nikoli na Zákon [R 4,13]. Naopak: Zákon a z-i se vzájemně vylučují; kdyby někdo chtěl dosáhnout splnění Božích slibů na základě plnění Zákona, dosáhl by pravého opaku. Neboť Zákon vyvolává Boží hněv proti všem, kdo jej nezachovávají. Zákon není s to dát člověku život [Ga 3,21]. Jeho úkol byl pouze přípravný; měl vést člověka k víře v Boží z-ení, jež bylo dáno mnohem dříve než Zákon [Ga 3,22] a také *Zákonem nebylo zrušeno.

Z-ení bylo dáno Abrahamovi a jeho semení [R 4,13.16; 9,4], zatím co pohané neměli na něm dočasně žádné účasti [Ef 2,12]. Ale poněvadž z-ení jsou vázána na víru, nikoli na Zákon, mohou se i pohané stát jejich spoludědici a účastníky v Kristu [Ef 3,6]. Neboť Kristus je podle Ga 3,16nn to simé, jemuž byla dána všechna zaslíbení. A kdo přijetím křtu oblékl Krista [Ga 3,27], kdo je v Kristu [Ga 3,28], kdo mu náleží, je semenem Abrahamovým a tedy dědicem z-ení [Ga 3,29; 4,28]. Vědomí a jistota tohoto dědictví vyvolává ve věřících snahu po očištění od všeliké poskvrny těla i ducha. Ve 2K 7,1 nejde o podmínku pro splnění z-ení, nýbrž o důsledek toho, že byla splněna.

Epistola Žd zvláště mocně přesunuje těžiště z-ení do budoucnosti. Věří s Pavlem, že Bůh dal z-ení Abrahamovi [6,12nn; 7,6], Izákovi a Jakobovi [11,9], Sáře [11,11], otcům víry, prorokům [11,33] a lidu izraelskému [4,1nn]. Byla to z-ení země kananejské [11,9], místa odpočinutí [4,1], potomstva [6,14; 11,11], věčného dědictví [9,15], jež se částečně splnila [6,12.15; 11,33], ale hlavní z-ení v době staré smlouvy nebylo uskutečněno [11,13.39]. Už Abraham žil v zemi zaslíbené jen jako v cizí [11,9n] a podobně i ostatní sz mužové víry [11,13n]. Teprve v Kristu přišel prostředník lepší smlouvy a tudíž i lepších z-ení [8,6; sr. Jr 31, 31n.38; 33,14]. Stará smlouva nebyla s to přinést odpuštění hříchů; nová smlouva, potvrzená smrtí Kristovou, toto odpuštění přinesla [9,15], ale splnění všech z-ení je věcí budoucnosti při druhém příchodu Kristově [10, 36], jenž se ustavičně blíží [10,25.37]. Věřící sice už nyní okusili mocí věku budoucího [6,5], ale u víře upírají zrak do budoucnosti. Neboť podle Ž 95,7nn Bůh některá z-ení pro nevěru Izraelovu vůbec nesplnil [Žd 3,11; 4,6], takže jsou otevřena pro věřící v Krista [Žd 4,1.7nn]. Právě proto je třeba neochabovat [Žd 4,1n; 6,12nn; 10,36], nepohrdat Kristem [Žd 12,25], neboť Boží z-ení je pevné a věrné [Žd 10,23; 11,11] přes všechny výsměchy pochybovačů [2Pt 3,4.9]. Bůh zaslíbil novou zemi a nové nebe [Žd 12,26, sr. Ag 2,7; 2Pt 3,13, sr. Iz 65, 17; 66,22], účast na božské *přirozenosti

[1284] Zasmušile-Zástěra

[2Pt 1,4], na věčném království Ježíše Krista [Jk 2,5; 2Pt 1,11], na přijetí koruny života [Jk 1, 12], na věčném životě [1J 2,25, sr. Tt 1,2], N.

Pojem z-í je tedy zvláště těsně spjat s ústředností a závažností Boží milosti podle nz zvěsti. Už v SZ je skryto evangelium o této milosti, což nz svědkové vyjadřují právě pojmem z-í. Dvojice pojmů: z-í a naplnění patří k hlavním prostředkům, jimiž NZ vystihuje vztah Ježíše Krista ke staré smlouvě [viz Starý Zákon v Novém, str. 984, sl. 2].

Zasmušile, zasmušilý, zasmušili se, smutně, pošmourně, pošmourný, rmoutit se, škaredit se. O hvězdách a nebi ve smyslu zatemnit, zatáhnout se oblakem [Jr 4,28; Ez 32,7n; Mt 16,3]. „Chodit z-e“ [Mal 3,14] = chodit ve smutku, jak se dělávalo při půstu [Ž 35,13n]. K Mt 6,16 viz heslo *Pošmourný, pošmuřovati.

Zasnoubiti. Podle Miklíka [Bibl. Archeologie, str. 246] každý sňatek předcházelo zasnoubení, t. j. smlouva, kterou uzavírali rodiče obou snoubenců a rodní bratři nevěstiny [sr. Gn 21,21; 24,29]. Vyjednávalo se před svědky za předpokladu, že ženich [Sd 14,3] i nevěsta [Gn 24,8] dají svůj souhlas. Dálo se to tak, že kněz nebo otec vložil pravou ruku snoubenky do pravé ruky ženichovy a řekl: »Aj, podle Zákona Mojžíšova vezmi ji a doved' k otci svému« [Tob 7,15]. Na to pravil snoubenec: »Od této chvíle jsi mi zasnoubena podle Zákona Mojžíšova a podle práva lidu izraelského«. Kněz nebo otec naplnil pohár vínem, požehnal je a dal se napít oběma snoubencům. V pozdější době se smlouva spisovala a stvrzovala přísahou nebo zásadní obětí. Smlouva obsahovala především vzájemný souhlas a slib manželství od obou snoubenců, dary, které dostávali jako záruku rodiče a rodní bratři nevěsty [Gn 24,53; 34,12] a cenu, kterou měl zaplatit ženich otci nevěsty [sr. Oz 3,2]. Někdy si mohl tuto cenu odpracovat [Gn 29,18,27] nebo vyrovnat hrdinským skutkem ve válce [Joz 15,16; 1S 17,25]. Zasnoubení dávalo snoubencům všechna práva, ale také manželské povinnosti, i kdyby spolu ani nežili. Proto se ženich nazýval mužem [Mt 1,19] a snoubenka manželkou [Mt 1,20]. Čtěl-li ženich svou nevěstu v této době zapudit, musel jí dát *lístek rozloučení. Kdyby se snoubenka provinila s jiným mužem, byla pokládána za cizoložnici a trestána kamenováním [Dt 22,23]. *Manžel, manželství. *Píseň Šalomounova. *Rodina.

Ve 2K 11,2 praví Pavel, že jednal jako družba nebo přítel ženichův [J 3,29], když věřící v Korintě přivedli ke Kristu. Pavel tu myslí na okamžik jejich obrácení a má na mysli se obrazy u Iz 54,5; Ez 23; Oz 2,19, sr. Ef 5,25nn.

Zástava, záruka [Gn 38,18; Dt 24,6.10; 2Pa 25,24; Jb 24,3 a j. *Základ], zastavení [1Pa 29,15].

Zastávat, stč. = bránit někoho, stranit někomu [Jb 13,7, ale viz Karafiátův překlad:

»Zda-li za Boha silného mluvit (máte) nepravost ?« Hrozný: »Chcete mluvit zvrácenosti k vůli Bohu?«. Hebr. *ch-l-s* v Ž 34,8 znamená vysvobodovat, hebr. *š-f-t* v Ž 82,3; Iz 59,4; Ez 20,4; 22,2; 23,36 znamená soudit, zjednat právo, hebr. *j-t-b* v určitém tvaru u Jr 2,33 prohlašovat za dobré, upravovat si [cestu], řecké *diamachesthai* ve Sk 23,9 dát se do hádky, přit se.

Zastavení. „Na z.“ v 1K 16,7 = mimochodem, při přecházení, na skok.

Zastaviti, zastavovati, ve smyslu dát, vzít do *zástavy [Gn 38,17; Am 2,8], vzít jako rukojmí [2Kr 14,14], ve smyslu přerušiti, zameziti, zarazit, na př. o přívahu s nebe [Gn 8,2], o nebezpečné nemoci [Nu 16,48], o díle, podniku [Ezd 4,21; Neh 4,11; Ez 34,10], o obětech [Dn 8,11] a pod. Ve smyslu vyhýbat se, varovati se v 2Tm 2,16; Tt 3,9.

Zastěhovati (se), stč. = přestěhovat (se), Jr 13,19; 22,12; Pl 1,3; Oz 10,5.

Zastěhování, zastínění, to, co vrhá blahodárný, ochranný stín, na př. oblak, který Hospodin stvoří nad horou Siónem [Iz 4,6], ochranná stěna [Iz 25,4; Ž 121,5]. Škrabal překládá Jk 1,17: »U [Boha] není změny ani zatmění z odvrácení«. Myslí se tu asi na změny, jakým podléhá měsíc, a na zatmění slunce, když se dostane do určité polohy ve vesmíru odvrácení«.]

Zasteňovati, zastíniti, příkryt stínem [Jon 4,6; Mt 17,5; Mk 9,7; L 9,34; Žd 9,5], v přeneseném smyslu chránit [Ž 7,15, doslovně rozprostít stan nad někým]. Nesnadný je překlad Jb 15,11. Jde tu o potěšování, jež Elifaz pokládá za potěšování Boží. Elifaz se ptá, zda Jobovi jsou tato potěšování, pronesená měkce, v tichosti, bezvýznamná a malá. Hrozný překládá: »Zda-li jsou ti málo Boží potěšování, a slova [promluvená] k tobě v tichosti ?« L 1,35 navazuje na Gn 1,2 o tvůrčím Duchu Božím, 'vznášejícím' se nad vodami [sr. Mk 9,7].

Zástěra. Gn 20,16 překládá I. Hirsch: »Hle, dal jsem bratru tvému tisíc stříbrných; hle, to ať slouží ti za závoj očí pro každého, kdo u tebe jest, a vůči všem budeš ospravedlněna«. LXX chápe hebr. *k'sūt 'enajim* [= zastření očí] jako označení smířícího daru. Ale tento výraz lze chápat také ve smyslu závoj k ochraně obličej. Je možné s Kral. překládat také »on [ať] jest tobě z-ou očí«, t. j. Abraham má být ochranným závojem před žádostivými pohledy [tak Ibn Ezra, Kalvin aj.]. Ale je také možný Hirschův překlad, který má za to, že tisíc stříbrných je smířícím darem, jenž má Sára udobřit [Ghryostomus, Gesenius, Delitzsch a j.]. Jiní vidí v obratu »ať ti slouží za závoj očí« prohlášení čistoty proti všem utrhačům, jiní se opět domnívají, že jde o kupní cenu závoje, který ani vdaná žena nikdy nemá odkládat [sr. Gn 24,65], jiní konečně myslí na to, že jde o závoj, který si Sára měla koupit, aby zastířela svou krásu [Vulgáta a j.]. Podobná těžkost je i se závěrem věty. Může jít o napomenutí Sary nebo o její ospravedlnění.

V Ex 34,33-35 jde o závoj, hebr. *masvé*, jímž si Mojžíš zakrýval obličej, když se měl setkat s lidem, a jež snímal jen tenkrát, když stál před Hospodinem anebo mluvil jeho jménem. Zdá se, že tu máme co činit s názorem, že i odlesk slávy Boží na tváři Mojžíšově bymohl působit smrtelně na diváka anebo zesláva Boží by mohla být profanována zvědavými pohledy lidu. Jiní mají za to, že je to obdoba kultových masek, znázorňujících božstvo. Pohanský kněz si tuto masku přikládal, aby se stal nositelem božských sil a mohl ve jménu božstva pronášet věštecké výroky. Ale nic takového nynější text Ex 34 nenaznačuje. Jde spíše o symbolické vyjádření jednak odstupu mezi Bohem a člověkem, jednak svatě ochoty Boží zvěstovat svou vůli.

Ap. Pavel ve 2K 3,7-18 používá vypravování z Ex 34,33nn k znázornění nadřazenosti apoštolské zvěsti nad zvěstí SZ-a. Jde o alegorický výklad. Pavel ve v. 13 má za to, že si Mojžíš kladl zástěru na obličej, aby lid nepozoroval poněkudli mizení odlesku Boží slávy s jeho tváře [»aby izraelští lidé nemohli hledět na konec pomíjející záře«, překlad Zilkův]. Pavel v tom viděl obraz pomíjivosti sz služby, jež přesto byla slavná [v. 7]. čím slavnější však je na služba Duchu, jež je nepomíjející [v. 8-11]! Ale ve v. 14nn užívá Pavel jiné alegorie [sr. Iz 25,7]. Myslí na zatvrzelost Izraelovu v době putování po poušti; tuto zatvrzelost přirovnává k z-ře na srdci. Je to zatvrzelost, jež se dodnes uplatňuje i při čtení SZ-a, neboť jen v Kristu je z. odňata. Předpokládá to ovšem obrácení ke Kristu [v. 16], jež jednou nastane i u Izraele [sr. Ř. 10,2nn; 11,25nn; 2K 4,3]. Podle v. 18 není pro věřící třeba žádné z-y; naopak, na své odhalené tváři zrcadlí slávu Páně [tak jako Mojžíš] a bývají proměňováni v touz podobu, jakou má on. Zde je vyjádřena přímota a bezprostřednost nz zjevení v Kristu Ježíši, jež nepotřebuje žádné ochranné z-y jako ve SZ-ě.

V 1Pt 2,16 má z. význam záminka, pláстик [zloby].

Zastínění. *Zastiňování.

Zastírání, zastíratí, clona; příkrývati, pokrývat [Ž 105,39; Ex 25,20; 27,21; 1Pa.28,18; Ž 147,8], v přeneseném smyslu: chránit [Ž 5,12]. Mezi znamením smutku vypočítává Ez 24,17 také z-i brady, doslovně úst [sr. Lv 13,45; Mi 3,7]. 1K 11,15 překládá Žilka: »Dlouhé vlasy jsou jí dány místo závoje«, t. j. jsou jí závojem, daným samou přírodou.

Zastkvítí se, (nč. zaskvítí), zazářiti [Dt 33,2; Ž 50,2; Mt 17,2; Sk 12,7 a j.].

Zastonati, stč. zasténati, zalkati, vzdychnouti. Užité řecké sloveso *embrimásthai* vyskytuje se pětkrát v NZ-ě a je přeloženo: tuze zapovědět [Mt 9,30], přísně zapovědět [Mk 1,43], zpouzeti se [Mk 14,5] a zastonat [J 11,33.38]. Ve všech případech vyjadřuje nevoli, rozhořčení a přisnost. Doslova znamená vrčet, supět, funět, frkat, přeneseně pak být rozhořčen, rozhněván, rozzloben. Nikdy však, ani v klasické řečtině nebo v LXX, neznamená

zármutek nebo dojetí. Žilka překládá toto místo: »Ježíš rozhorlil se v duchu« nad pokryteckým nářkem a pochybovačnou nevěrou Židů [J 11,37.41].

Zastoupiti, postavit se do cesty, zabrat [Sd 7,24], zaručit se za někoho [Ž 119,122].

Zastřeliti, prostřelit šípem [Ex 19,13].

Zastřeni, zastřítí. Ve smyslu závěs, záclo, opona [Ex 26,36; 27,16; 40,33]. »Z-i sobotní« ve 2Kr 16,18 je snad krytá galerie v chrámě, v níž se v sobotu shromažďoval král se svými dvořany k bohoslužbám. U Iz 4,5 jde o ochranu před zářem slunce [hebr. *chuppá* = baldachýn, ochranné přístřeší]. Předtím se mluví o oblaku, jenž bude *zastěňovati všecku nádheru božského sídla. Jiného hebr. výrazu [*másák* = závoj] je užito u Iz 22,8. Závoj nevěsty, do něhož byl zahalen Juda, bude násilím stržen, takže Juda bude mít volný výhled. Ale místo k Bohu [Iz 17,7] bude hledět ke zbrojnici »lesního domu« [1Kr 7,2nn; 10,17]. Jiní vykladači rozumí z-ím krajinu kolem Jerusalema, jež je mu zároveň ochranou. Jiný význam má z-i u Iz 25,7. Jde tu o závoj, který zastírá vyhlídku na Boží zjevení. Snad se tím myslí na předsudky a nepochopení, jež brání lidu správně rozumět Božímu slovu [sr. 2Kr 3,15].

Zastřítí ve smyslu rozproštění u Jb 19,8, ve smyslu obklopiti v Ž 5,13. *Zastírání, zastíratí.

Zástup, stč. = shluk, hlouček, četa, dav, šik, pluk, vojsko. Tohoto označení se užívá, ať jde o pluky vojska nebo o davy lidí nebo o hejno Božích tvorů [na př. křepelek, Ž 68,11, sr. Ex 16,13; Nu 11,31]. Bůh je často označován jako Hospodin z-ů. Myslívalo se při tom na z-y izraelského vojska [1S 17,45; Iz 31,4], ale jde tu spíš o nebeské z-y, o všecko, co Bůh stvořil a co vykonává jeho vůli. *Vojsko. Karafiát překládá Pis 6,12: »Co užíte na Sulamitské? Jako plesání vojenské« a odkazuje na Jr 31,13. Příslušné hebr. slovo *mach^anajim* je překládáno výrazem vojsko [Gn 32,2]; jinde se myslí na nebeské z-y, ale byl vysloven i názor, že tu jde o zvláštní druh tance, jímž vynikali obyvatelé města Mahanaim [Gn 32,2; Joz 13,26.30 a j.]. Podobně chápe Pis 6,12 také Luther ve svém překladu. Jiní myslí na t. zv. mečový tanec nevěsty [*Piseň Salomounova], jiní na andělský tanec.

NZ velmi jasně vyzdvihuje význam davů v životě a působení Ježíšově. I když nelze vždy přesně určit, k jakým sociálním vrstvám tyto davy náležely, přece jen některé narážky ukazují, že šlo většinou o drobné, sociálně nízko postavené zástupce židovské veřejnosti ať v Galileji [J 6,2.5.22.24], ať v Judstvu, kde zvláště v době svátků bylo mnoho poutníků z celého židovstva [J 5,1.13; 11,55]. Ježíš zval k sobě »pracující a obtížené« [Mt 11,28] na rozdíl od těch, kteří patřili k nábožensky, politicky i hospodářsky vedoucím vrstvám [J 7,31n]. Měl nad nimi lítost, protože byli jako ovce, nemající pastýře [Mt 9,36; Mk 6,34]. Podle J 7,49 uvě-

[1286] Zástupce-Zátoka

řili v Ježíše nikoli knížata a farizeové, nýbrž toliko „z. ten, kterýž nezná zákona“. Šlo tedy převážně o t. zv. *lid země, který se cítil neodolatelně přitahován k Ježíšovi [Mt 13,2; Mk 3,20; 5,27; L 5,1; 7,9; 8,40]. Někdy Ježíš sám svolal z., chtěl-li mu dát nějaké mimořádné poučení [Mt 15,10; Mk 7,14; 8,34], ale hlavně působila jeho lékařská moc [Mk 2,4n; 3,9n. 30n; L 6,19] a ovšem nadějná zvěst o království Božím [L 9,11]. Mnohé pak lákala zvědavost [J 12,9]. Z-y rozuměly Ježíšovi častokrát víc než pokrevní příbuzní [Mk 3,31nn], okoušely v jeho činech přítomnost Boží [»divili se«, Mt 7,28; 9,8], připravily mu slavný vjezd do Jerusalema [Mt 21,8n; J 12,12nn] a viděly v něm proroka [Mt 21,10m; L 7,16; J 7,40], takže vládnoucí kruhy lidu se neodvážily proti němu vystoupit [Mk 11,18, sr. L 19,48; Mk 12,12] a prohlašovaly jej za svědce z-u [J 7,12, sr. Sk 24,12.18]. Ovšem přichylnost z-ů k Ježíšovi byla často povrchní, důvody byly nacionalistické [J 6,15], takže Ježíš jednoduše unikl z-ům, anebo je propouštěl [Mt 13,36], aby se mohl věnovat svým učedníkům [sr. Mt 14,22n; Mk 4,36; 6,45]. Mnohá uzdravování se uskutečnila výslovně v soukromí mimo z-y [Mk 7,33], ano, Ježíš sám po uzdravení nemocného „pooděšel od z-u“ [J 5,13]. Jeho metoda nebyla davová, ale osobní, jeho zvěst vyžadovala osobního rozhodnutí nebo zamítnutí. Bylo by také nesprávné se domnívat, že poměr z-ů k Ježíšovi byl za všech období jeho života jednotně příznivý. »Ze z-u mnozí uvěřili v něho« [J 7,31], někteří kvůli němu odcházeli, t. j. přestali důvěřovat kněžím [J 12,11], mnozí však pochybovali [J 7,12.41nn], někteří se ho dokonce chtěli zmocnit [J 7,44], a nakonec se dali snadno poštvat proti němu [Mk 15,8.11, sr. Mt 27,20; L 23,48; sr. Sk 21,30.34n].

Podobné stanovisko měl z. k prvním věrozvěstům Kristovým a apoštolům, ač je o tom velmi málo zpráv [Sk 8,6; 13,45]. Mezi pohan-skými z-y došlo někdy i k modlářskému uctívání apoštolů [Sk 14,11.13n.18], ale také k snadnému odvrácení od nich [Sk 14,19; 17, 13, sr. 19,26; 21,27] a dokonce i k vyloženému nepřátelství [Sk 19,32n.35].

O ozbrojený z. jde u Mt 14,43, o shromáždění kmenů ve Zj 17,15 [sr. Dn 3,4], o označení velkého počtu u L 5,29; 6,17; Sk 1,15; 6,7; 11,24.26.

Zástupce, ten, kdo někoho zastupuje, v jeho prospěch vystupuje, za někoho se zástupně přimlouvá. Hebr. *p-g-* v kausativním tvaru u Iz 53,12 znamená útočit na někoho [modlitbami]. Luther překládá: »Za přestupníky se modlí«. Sr. L 23,34; Ř 8,34; Žd 7,25.

Zastydět se. *Stydět se.

Zasvěcovati se, zasvětití, ozářit [Ž 97,4], dát svítit [Ž 67,2; 119,135; Dn 9,17], svítit [Ž 118,27], zazářit [2K 4,4], zastkvít se [Ef 5,14].

Zasvitávat, svítat na den [IS 29,10], doslovně v Gn 19,15; 32,26; Joz 6,15 a Sd 19,25 o vycházení jitřenky.

Zasypati studnice bylo skutkem nejvyššího nepřátelství podobné jako pokácení palmového stromoví. Znamenalo znemožnění života a pobytu v poušti. Tak učinili Filistiňští Izákovi [Gn 26,15]. V čas války byly prameny a studny zničeny zasypáváním. Ve 2Pa 32,3n. 30 se vypráví o králi Ezechiášovi, že na radu princů zasypal studně a potok vně za hradbami Jerusalema [snad kdesi v údolí Hinno nebo Cedron, dnes již neurčitelné, protože už neexistují prameny a potok], aby jich Assyřští nemohli užít.

Zašijkovati, stč. bít v šíji, pohlavkovat [sr. 26,67; 1K 4,11; 1Pt 2,20. *Pohlavkování], políčkovat [2K 12,7]. Recké *kolgfizein*, jehož je na všech uvedených místech užito, znamená udeřit pěstí, boxovat. Ap. Pavel uvádí toto zašijkování ve vztah k „andělu satanovi“, jemuž bylo dovoleno, aby působil tělesné bolesti u toho, jenž byl obdařen viděními u vytržení ducha [sr. 2K 12,1nn]. Z dějin náboženství i lékařství je známo, že stavy vytržení mívají za následek bolesti, slabosti i všelijaká onemocnění [sr. Sk 9,9.18; Gn 32,31; Ga 4,13nn]. Zdá se, že u Pavla šlo o nějakou nemoc s bodavými pocity [„osten v těle“]. Někteří vykladači myslí na epilepsii, jež někdy působí dočasně oslepnutí; jiní se domnívají, že šlo o těžkou hysterii, jež bývá provázena halucinacemi, bolestmi a únavou; jiní myslí na těžkou oční migrénu nebo malárii.

Záškodnice, u Mi 5,1 doslovně „dcera záškodného, loupeživého houfu“. Kral. v Poznámkách vyslovují domněnku, že jde o označení Assyřanů a Babyloňanů, kteří jsou sarkasticky pobízení k bitvě. Lid Boží se nebojí; ví, co tyto útočníky potká. Odkazují při tom na 2Kr 19, 21. Novější vykladači však myslí, že tu jde o oslovení Jerusalema jako u Mi 4,8—11. Prorok tu prý vyzývá Jerusalema, aby shromáždil své vojsko, jež se až dosud vydávalo jen na loupeživé výpravy [sr. Mi 2,8; 3,2; Jr 7,11]. Jiní myslí na mimořádný počet vojáků a uprchlíků v obleženém městě. »Oblehli nás« [nikoli: „oblehni nás“], t. j. nepřítel.

Zatmění se. Zatmění slunce a měsíce patřilo od pradávna k příznakům Božího soudu [Jl 2,10; Am 5,18; Iz 13,10; Mt 24,29; L 23, 45; Zj 8,12; 9,2]. Podle rabínských výkladů bylo zatmění slunce nepříznivým znamením pro všechny, zatmění měsíce jen pro nepřátele Izraelců. Iz 9,19 v král. překladu mluví o zatmění země. Je tak přeloženo hebr. *‘-t-m*, jež se vyskytuje pouze jednou ve SZ-ě, a to na tomto místě. Neví se dobře, co tento výraz znamená. Vykladači jej spojují s podobnými výrazy arabskými a myslí na vypálení, zuhelnatění země žarem.

Zátoka. Hebr. výraz znamená jazyk, t. j. záliv podoby jazyka na j. Solného [Mrtvého] moře [Joz 15,2.5; 18,19], který tvořil j. hranici území Judova pokolení. U Iz 11,15 je řeč o z-e [jazyku] Egyptského moře, t. j. o dnešním Suezském zálivu, který spolu s řekou Nilem bude vysušen. Jde tu o představu zničení říše Egyptské, nepřátelské Bohu a Izraeli. Č.

Zatracení, zatracovati, zatratiti, zkáza, odsouzení, zahubit, vyhubit. *Hynout. *Za-hubit. *Zahynout. Ve SZ-ě souznačný výraz pro peklo, smrt, na př. Př 15,11 nebo Ž 55,24 Jáma z-ení, zkázy. V souvislosti s tím se mluví o z-ení v NZ-ě: J 17,12 [o Jidášovi], Sk 8,20 [o penězích, jež vedou do z-ení, sr. 1Tm 6,9], 2Te 2,3 [o Antikristu, určeném k záhubě], 2Pt 2,1 [o zhubných kacířstích], 2Pt 3,16 [o falešném výkladu Pisma, jenž vede k záhubě]. Přímou o záhubě v pekle [gehenně] mluví Mt 10,28 a 23,15, kde král. výraz „syn z-ení“ = syn gehenny, pekla.

Slovesem z-ovati, z-ti jsou ve SZ-ě překládána slovesa *-b-d* [= zahubit, zničit, Lv 23, 30; Ž 5,7; 9,5], *š-č-t* [= zničit, zpusťošit, Dt 9,26], *š-m-d* [= zahladit, Ž 145,20] a *š-d-d* [= vyhladit, Př 11,3]. V NZ jde o sloveso *apollyein* = zahubit. Podle L 9,56 nepřišel Syn člověka zatracovat, ale zachraňovat lidské duše [sr. J 10,10]. Bůh ovšem jako soudce může spasit i z-ti [Jk 4,12; sr. Mt 10,28; 21, 41; Mk 12,9]. Je příznačné, že d'abelníci vycitili v Ježíši Kristu božského soudce [Mk 1,24]. U L 6,9 jde o protiklad zachránit: zahubit život.

Zattu. Hlava rodu, který se vrátil se Zorobábelem ze zajetí babylonského [Ezd 2,8; Neh 7,13]. Cetní muži z tohoto rodu zapudili své pohanské manželky na Ezdrášovu výzvu [Ezd 10,27]. C.

Zatvrdilost, zatvrdilý, zatvrditi, zatvrzovati (se). Ve SZ-ě je tak překládáno nejméně 9 různých hebr. kořenů, nejčastěji *ch-z-k* = sešněrovat; učinit pevným, zesílit se [Ex 4,21; 10,27; 11,10; 14,4.8.17; Joz 11,20; Ž 64,6; Ez 2,4] a *k-š-h* — být tvrdý, učinit tvrdým [Gn 49,7; Ex 7,3; 13,15; Dt 2,31; 10,16; 31,27; 2Kr 17,14; 2Pa 30,8; 36,13; Neh 9,16n.29; Jb 9,4; 39,16; Ž 95,8; Př 28,14; 29,1; Iz 48,4; 63,17; Jr 7,26; 17,23; 19,15; Ez 3,7]. Zajímavý výraz je i hebr. *š-m-n* = učinit tučným, ztučňet [Iz 6,10, sr. Mt 13,15]. U Jb 19,3 je tak přeložen ojedinělý kořen *h-k-r* = hanobit, utlačovat; u Ez 4,3.7 jde o překlad hebr. *k-v-n* — postavit [tvář] proti někomu.

VNZ-ě jde o výrazy *pórin*, *pórosis*, jež jsou odvozeny od slova znamenajícího sopečnou vyvýštinu, která je lehká a pórovitá, ale velmi tvrdá, pak každou zatvrdlinu, v lékařství zatvrdlý nádor kostní, také rosol, klišovatinu, jež slouží ke srůstu zlomenin. Sloveso znamená učinit tvrdým, v přeneseném smyslu otupit, učinit necitelným. Kral. řecké *pórin* překládají také výrazy zhrubnout [Mk 6,52], ztupit [2K 3,14], oslepit [Mk 8,17]. Dále je tak překládán výraz *sklérynein* = vysušit k neohebnosti, *sklérotés* — zatvrdlost, *skléros* = suchý, zatvrdlý. Jde tu původně o medicínské výrazy. Jako ve SZ-ě jsou i v NZ-ě tyto výrazy spojovány se šijí [sklérotrachélos = tvrdošíjný, Ex 33,3.5; 34,9; Dt 9,6; Sk 7,51; dále Dt 10,16; 2Kr 17,14; Jr 7,26a.j. Viz citáty uvedené v prvním odstavci u hebr. kořene *k-š-h!*] a se srdcem. *Srdce. *Tvrdoš. *Tvrdošíjně, -ý.

Bible mluví o zatvrzení člověka, zvláště

jeho srdce, jako o duchovním a mravním dění, jež končí úplnou neschopností slyšet Boží hlas a přijímat jeho pokyny. Člověk se sám může zatvrdit nejen proti nuznému [Dt 15,7], ale zvláště proti Bohu neposlušností a nevěrou [2Kr 17,14; 2Pa 30,8; Jb 9,4; Ž 95,8; sr. Žd 3,8.15; 4,7; Iz 48,4; Jr 7,26; 17,23; Ez 2,4; 3,7]; může se utvrdit ve zlém [Ž 64,6] přes všechno kárání, ba právě kvůli němu [Ex 8,15; Př 29,1]. Avšak také Bůh zatvrzuje srdce nevěřících a neposlušných, ať už jde o nepřátele jeho lidu, jako na př. faraóna [Ex 4,21; 7,3; 10,27; 11,10; 14,4.8.17], Seona [Dt 2,30], palestinského krále [Joz 11,20], nebo dokonce o Izraele [Iz 6,10; 63,17]. Je to způsob jeho trestu za neposlušnost a zpupnost. Vypadá to někdy tak, jako by Bůh sám podporoval své odpůrce v jejich počínání proti sobě, když jim předtím dal zvěstovat svou vůli [sr. R 1,24.26]. Kdo se vzepře vůli Boží, uvaluje na sebe Boží hněv, který se projevuje v zatvrzení, ve zhrubnutí srdce [sr. Sk 28,27] a ve ztupení smyslu [sr. 2K 3,14]. Obsahově sem patří hebr. výraz *š'rirút* = tvrdost, umíněnost] srdce [Dt 29,19 Kral. „podle žádosti srdce svého“, Karafiát „podle převrácenosti srdce“, Ž 81,13 Kral. „žádost srdce“, Karafiát „převrácenost srdce“, jež označuje to srdce, které se zaměstnává jen samo sebou, svými zdáními a žádostmi. Sem patří částečně i to, co je hebr. vyjádřeno výrazem *tardémá* [= hluboký spánek, obluzení, apatie] u Iz 29,10 [Kral. „duch chropotu“, Žilka v R. 11,8 „duch omámení“]. Všecky tyto výrazy označují výsledek Božího soudu nad člověkem, jenž se k němu obrátil zády. Sebe-zatvrzení vůči Bohu vede k zatvrzení od Boha. Člověk je za své zatvrzení odpovědný, ale zároveň propadá Božímu soudu v pokračujícím sebezatvrzení. Hřích se stává hříšniku Božím trestem [sr. Joz 11,20; 1S 2,25; 1Kr 12,15]. Odtud si vysvětlíme napomenutí, aby člověk nezatvrzoval své srdce [Ž 95,8, sr. Žd 3,8.15; 4,7], a kázání proroků, kteří mluvili přesto, že je nikdo neposlechné [Jr 7,26n; 18,11n], leda by Bůh sám stvořil nové srdce [Ez 11,19; 36,26n; Jr 31,33; 32,39, sr. Ez 18,31; Mk 10,27].

V NZ-ě jde jednak o citáty ze SZ-a [J 12,40 z Iz 6,10; Sk 7,51 z Ez 32,8; 33,3; Neh 9,16n], při čemž u J 12,40 je za původce zatvrzení označen Bůh, jednak o Pavlovo zužitkování sz míst o zatvrzení faraónově a Izraelově v R 9—11. Částečná zatvrdilost se přihodila Izraele-ovi [Ř 11,25], t. j. Izrael svévolně zvolil falešnou cestu spravedlnosti ze skutků [Ř 9,30nn; 10,2n] a tak byl Bohem zatvrzen [Ř 11,7nn]. Ale toto zatvrzení Izraele není Božím posledním slovem, jestliže nezůstane v nevěře Ř 11, 23]. Byl zavřen jen do té doby, než vejde veškeré pohanstvo [Ř 11,25]. Bude to sice Boží čin, dojde-li spásy celý Izrael, srovnatelný pouze se vzkříšením z mrtvých Ř 11,15] a s naroubováním vyloμένων ratolestí [Ř 11,17—24], ale odpovědnost nese Izrael sám. Proto Pavel už

[1288] Závan-Záviděti

nyní usiluje o jeho záchranu [Ř 11,14] a napomíná věřící křesťany, aby si vzali z Izraele odstrašující příklad a neoctli se pro pýchu, nedověru, nevědomost také na cestě zavržení a nebyli vyťati [Ř 11,29-22, sr. Ef 4,17n; Žd 3,8. 13.15; 4,7]. Neboť i srdce učedníků Kristových může zhrubnout [Mk 6,52 v Žilkově překladu: »Jejich srdce bylo zatvrzelé«], oslepnout [Mk 8,17 podle jiného čtení v Žilkově překladu »Máte zatvrzelé srdce«]. Vždyť i Jidáš zatvrdil své srdce a podlehl vnučením ďábovým [L 22, 3; J 13,2] ! Zatvrzení a nevěra v Ježíše Krista jako mesiášského Spasitele jsou v NZ-ě téměř souznačné pojmy [sr. Mt 13,15; Sk 19,9; 28, 24-28]. Při tom však zůstává i v NZ-ě v platnosti přesvědčení, že Bůh se smilovává, nad kým chce, a zatvrzuje, koho chce [R. 9,18]. V tomto výroku ovšem nejde o předurčení ke spase nebo k zatracení, nýbrž spíše o vyjádření svrchovanosti Boží vůle při užití člověka k Božím cílům. Jeho vůle se uskutečňuje nezávisle na chtění a činění člověka. Zatvrzení faraónovo jej neučinilo o nic bezbožnějšího než už byl. Ani nevěrou nelze zmařit Boží věrnost [R 3,3]. *Vyvolení. *Zatracení. *Zavrci.

Závan, syn Eserův, kníže *Horejských [Gn 36,27; 1Pa 1,42].

Zavázati, zavazovati. Ve smyslu dát náhubek v Dt 25,4, ve smyslu svázat u Jb 26,8; 38,31; Iz 8,16; ve smyslu zastřít u Jb 40,8 [v hebr. textu v. 13].

Závaží. V nejstarší době sloužily za z. malé kameny, jež byly nošeny v koženém sáčku [Dt 25,13], později slyšíme o z. oloveném a cinovém [Za 4,10; 5,7]. V Gezeru bylo nalezeno bronzové z. s nápisem »královo« [sr. 2S 14,26, kde Kral. mluví o z. obecném; hebr. text však o z. králově]. Normální z., podle něhož se vyráběla nová z., bylo uloženo ve svatyni [lot svatyně, Ez 30,13]. Dozor nad správností z. měli levitě [1Pa 23,29]. Podrobnější popis z. viz v hesle *Váha, váhy.

Praví-li se ve 2Kr 21,13, že Bůh vztáhne na Jerusalem šňůru samaršskou a z. domu Acha-bova, chce se tím říci, že Bůh učiní Jerusalemu totéž, co učinil Samaří a Davidovým nástupcům, totéž, co nástupcům Achabovým. Bůh není přijímačem osob. Má jednu míru, jedno z. pro všechny [sr. Iz 28,17]. Př 16,11 překládá přesněji Karafiát: »Váha a vážky spravedlivé [jsou] Hospodinovy, [a] všechna z. [v] pytlíku [sr. Lv 19,36] jeho nařízení«. Chce se říci, že váhy i z. podléhají Boží kontrole a Božímu nařízení [sr. Dt 25,13; Př 11,1; 20,10.23]. »Z. marnosti« u Iz 34,11 znamená z. nicoty, prázdnoty [hebr. *bóhú*, sr. Gn 1,2 »země byla... pustá«, jež neslouží k budování, ale k zpuštění, ovšem podle spravedlnosti [sr. Iz 28,17; Am 7,8nn].

Závdavek, zástava [hebr. *‘erábôn*, Gn 38, 17nn; řecky *arrabôn*], první splátka, jež je zárukou dalších ze smlouvené částky. Podle 2K 1,22; 5,5; Ef 1,14 dostali věřící Ducha sv. jakožto z., t. j. jako první splátku Boží spásy,

celého dědictví, jehož se jim jednou v plnosti dostane [sr. L 12,32].

Zavěšiti, zavěšovati [Ez 15,3; 27,10n; Jb 26,7; Ž 137,2]. Ž 137,3 překládá přesněji Zeman [i Karafiát]: »Ti, kteří nás odvedli zajaté, žádali tam po nás slova písně, a ti, kteří nás sužovali [Karafiát: zloupili], radost: »Zapívejte nám z písně Siónské!« [Ž-iti oči' [1Kr 20,38] = zastřít oči [snad maskou].

Záviděti, závist, závistivý. Ve SZ-ě jde většinou o tvary kořene *k-n-*; jenž původně znamená být napuštěn tmavočerveně, černě. V přeneseném smyslu jde o taková hnutí mysli, jež se projevují začervenáním, zrudnutím v obličeji, ať už jde o lačnou závist, nezřízený zájem [Gn 26,14; Ž 37,1; Př 3,31; 23,17 a.j.], sžíravou žárlivost [Gn 30,1; Př 14,30; 27,4 a.j.], nebo o spravedlivé rozhorlení [*Horlivost]. Kaz 4,4 může znamenat, že úspěšné dílo vede jen k závisti druhých anebo že úspěšné dílo má původ jen v sokovství, soupeření s druhými. Kaz 9,6 pokládá milování, nenávisť a závist za obvyklé známky lidské životnosti. Se smrtí zmizí i tyto známky. Iz 26,11 jest lépe překládat s Lutherem: »Když však užří horlivost

0 tvůj lid, zahanbení budou«. Ide tu o horlivost Boží [sr. Iz 9,6; 37,32], ne o lidskou závist.

V NZ-ě jde o výrazy *zélós*, *zélún*, *parazélún*, jež všechny označují horlivé úsilí ať v dobrém nebo ve špatném smyslu, nadšení pro něco, závodění, žárlivost. Ap. Pavel má za to, že spása, která přešla k pohanům, vzbudí u Židů spasitelnou žárlivost [R 11,11.14, sr. 10,19]. Na ostatních místech, kde Kral. uvedená slova překládají výrazy závist, závidět, jde o jednu ze zavrženíhodných vlastností, jež druhým nepomáhají, ale škodí. Žilka myslí v R 13,13 na hádku, ve 2K 12,20 a Ga 5,20 na žárlivost, jež jsou protikladem toho, co NZ nazývá ovocem Ducha sv. Je to »moudrost« zemská a ďábelská [sr. Jk 3,14.16; Sk 5,17; 17,5]. Praví-li se v 1K 13,4, že láska nezávidí, myslí se na neovladatelnou žárlivost; u Jk 4,2 jde o nepřejčnou touhu po majetku bližního.

Recké *fiŋonos* označuje jednoznačně zavrženíhodnou vlastnost člověka, jenž není ovládan Božím duchem: žárlivou nepřítelostí [Mt 27, 18; Ř 1,29; 1Tm 6,4; Tt 3,3; 1Pt 2,1]. Dokonce i Krista lze zvěstovat podle F 1,15 ze závisti, z jevnivosti a z osobní zaujatosti při pohledu na úspěchy, slavné jméno a snad i mučednickou korunu jiných kazatelů! Nesnadný je překlad i výklad Jk 4,5. Škrabal překládá: »Ci si myslíte, že nadarmo praví Písmo: »Žárlivě touží po duchu, kterému dal přebývat v nás?« a v poznámkách vykládá: »Bůh stvořil lidského ducha a dal mu přebývat v těle. Miluje křesťanského ducha, neboť jej posvětil. V této lásce je na něj žárlivý a nestrpí, aby se mu stával nevěrným přátelstvem s lidmi, kteří svým hříšným životem projevují nepřítelství proti Bohu... Ve SZ-ě je často vyjádřen vztah Boha k vyvolenému národu obrazem zasnoubení; odtud výraz žárlivost Boží. Tuto myšlenku vyjadřují slova v. 5, uvedená jako Písmo sv. [Gn 2,7 a známá pravda v Písmu sv. o Boží žárlivost]

vosti]« Jiní myslí také na Kaz 12,7; Iz 42,5; jini se domnívají, že jde o citát z nějakého dnes ztraceného židovského nebo pražesťanského spisu. Je ovšem záhadné, proč Jk užívá výrazu *fiḥonos*, který má hanlivý příděch, a nikoli výrazu *zélótes* [= horlivost v dobrém slova smyslu]. Jiní mění poněkud text a čtou: »Po Bohu touží duch« [sr. 242,2]. Ale to se nehodí dobře do souvislosti.

Zavíjetí (se), zavinoutí, zahalovat se závojem [1K 11,6n.13], pláštěm [1Kr 19,13], rouškou [Nu 4,20].

Zavilý [Dt 32,5], stč. = zatočený, stočený, přeneseně urputný, svěřlavý. G. Sicher překládá: »Rod zvrácený a znetvořený«.

Zaviníti, stč. = provinit se [proti komu], zhřešit [Lv 5,19; Nu 5,7; Ab 1,11].

Zavinutí, stč. = něco zavinutého, obal; mluvit bez z. = bez obalu, přímo. Hebr. slovo, jež Kral. v Nu 12,8 tak překládají [*chidá*], znamená hádanku [Kral. *pohádka v Sd 14, 12—19; 1Kr 10,1; Ez 17,2]. Bůh nemluví k Mojžíšovi v hádankách, ani ve viděních jako k jiným prorokům, nýbrž přímo, bez obalu.

Zavírat (se). Vedle obvyklého smyslu O zavírání dveří, bran [Iz 60,11; Ez 46,2; Zj 21,25], člověka do vazby [Jb 11,10; 12,14], věci do cedrových skříněk [Ez 27,24] a pod. Také ve smyslu obsahovat, zahrnovat, shrnout [se]. Tak všechny Boží příkazy, všechnen Zákon, se shrnují, jsou naplněny v příkazu lásky k bližnímu [Ř 13,9; Ga 5,14].

Závist. *Závidět.

Závistivý, v Př 23,6; 28,22 doslovně z hebrejštiny, zlého oka¹.

Zavítí se v rouchu = zakrýt se závojem [Gn 38,14].

Zavítí [1K 11,13]. *Zavíjet se.

Závod. Ap. Pavel v 1K 9,24nn navazuje na přípravu závodníka k veřejným hrám starověkého Řecka, z nichž nejproslulejší byly olympijské [v Olympii na Peloponnesu], pythijské [v Delfách], nemejské [v Argu na Peloponnesu] a isthmické [na úžině korintské]. Závodilo se v jízdě na vozech, na koních, v běhu, ve vrhání diskem, kopím, v boxu a v řecko-římském zápasu. Závodníci museli projít dlouhou dobou přísných cvičení, spojených s těžkou sebekázní. Odměnou jim byl sice jen věnec [z divoké olivy v Olympii, z pinie na Isthmu, z vavřínu v Delfách a z petržele v Neměji], ale úcta, která byla vítězům prokazována po celém Řecku, byla nesmírná. Podle 2 Mak 4,12nn zavedl velekněz Jázon podobné hry v Jerusalemě, které se těšily velké oblibě i u kněží, takže prý zanedbávali i služby chrámové, jen aby se jich mohli zúčastnit jako diváci. Také Herodes Veliký zřídil v Jerusalemě, Jerichu a v Gesareji divadla, amfiteatry a koňská závodiště, kde byly konány každého čtvrtého roku velké slavnosti. Snad i Neh 3,16 „domem silných“ označuje nějaká cvičiště. Narážky na řecké hry máme i v Ga 2,2; 5,7; F 2,16; 3,14; 2Tm 2,5. Oblakem svědků² v Žd 12,1n se snad myslí na diváky běžeckého závodu. Naráží se zde na to, že běžci odkládají vše, co by je mohlo v běhu

Zavíjet (se)-Zavrci [1289]

zatěžovat, zvláště dlouhý, splývavý šat, do něhož by se mohli při běhu zaplést. K běhu bylo zapotřebí mimořádné vytrvalosti [Kral. „trpělivosti“] a upřeného pohledu k cíli, kde seděl rozhodčí soudce s připraveným věncem pro vítěze.

Zavoditi, zavožovati, svádět s pravé cesty, zavádět [Př 28,10]. V Z 36,12 lépe vystihuje originál výraz zahánět. Zeman překládá: »Ať mne neučiní tulákem« [sr. Mi 2,9; Jb 15,23]. V Př 29,8 je správnějším překladem král. poznámka: »Rozdmychují jako oheň«. Karafiát: »Muži posměvači rozněcují město« [sr. Př 26,21]. C.

Zavolati, voláním přivolat. *Povolán, povolání, povolati. *Volat.

Závora, vše, co slouží k uzavření něčeho, na př. jha [Lv 26,13]. Nejčastěji o otesaném hranatém nebo kulatém dřevu, kterým se zastřikovala vrata [Sd 16,3; Jb 38,10; Ž 147,13; Jr 49,31; 51,30; Neh 3,13]. Někdy šlo o železné z-y [Ž 107,16; Iz 45,2]. U Ez 30,18 jde spíš o jho než o z-y. LXX a Vulgáta čtou žezlo egyptské, někteří vykladači myslí na podpěry, opěrné hole [sr. Jr 43,8nn; 48,17]. Jon 3,7 je srozumitelný jen tenkrát, víme-li, že vsunutí stč. „zalehnout“ v král. textu znamená zacpat, zavřít se. Prorok si nařiká, že země je pro něho uzavřena z-mi, takže jeho návrat je vyloučen. Z. jakoby zaklapla za ním.

Zavozovati. *Zavoditi.

Závrativý, ten, kdo má závrať, Duch z.‘ [Iz 19,14] = duch, který působí závratě.

Zavrci, zavrhnouti, zavržen, -í, -ý. Tak je ve SZ-ě překládáno nejméně 15 různých hebr. kořenů, nejčastěji *š-l-k* = hodit, odhodit, zahodit [1Kr 14,9; Neh 9,26; Ž 2,3; 50,17; Iz 2,20; 38,17; Ez 20,7n; 23,35 a j.], *m-’-s* = pohrdat, mít odpor [Lv 26,15; 1S 15,23; Ž 118,22; Iz 7,15n; 31,7] a *z-n-ch* = zapáchat; zapudit jako něco odporného [2Pa 11,14; Ž 60,3.12; 89,39; 108,12; Pl 2,7].

1. Důležité jsou tyto výrazy tam, kde se mluví o zavržení Božím. U Jr 6,30 se praví, že Hospodin zavrhl [hebr. *m-’-s*] svůj lid. Ze souvislosti je patrné, že jde o obraz ze zlatnického života. Bůh zkoušel lid tak, jako zlatník zkouší drahé kovy ohněm, aby oddělil stříbro a zlato od olova a jiných příměsí. Poněvadž se Izrael ukázal jako „stříbro falešné“, Bůh jej s odporem zamítl, odhodil [sr. Iz 1,22]. Odtud je třeba chápat ostatní místa SZ-a, kde se v českém překladu mluví o zavržení. Bůh zavrhl Saula, protože tento král předtím pohrdl rozkazy Božími [1S 15,23; 16,1]; zamítl Eliáš, protože neshledal jeho srdce v pořádku [1S 16,7]. Bůh od své tváře odstraní [hebr. *s-v-r*] Judu pro modlářství Manassesovo tak, jako dříve odstranil Izraele [2Kr 23,27, sr. Jr 7,15.29]. Opustí-li Šalomoun Hospodina, bude na věky zapuzen jako něco odporného [hebr. *z-n-ch*, 1Pa 28,9]. Bůh opustil své dědictví a vzdal se ho [hebr. *n-t-š*], protože se mu vzepřelo [Jr 12,7n, sr. 23,39]. Bůh opustí, vydá

[1290] **Zavržený-Zavřítí (se)**

na pospas [hebr. *n-t-n*] Sedechiáše a ostatní, protože mu byli jako zlé fíky, jež nelze jíst pro trpkost [Jr 24,8]. Pohrdl [hebr. *m-'s*] králem i kněžími, svým oltářem i svatyní v prchlivosti svého hněvu [Pl 2,6n]. Žalmistům se zdá, že si Bůh zprotivil [hebr. *z-n-ck*] svůj lid [Ž 60,3; 89,39; 108,12], že i jednotlivce zapudil, odřízl [hebr. *g-r-z*] od svých očí [Ž 31,23]. Podle Ez 22,16 se praví o vyvoleném lidu, že bude zneřváčen [hebr. *ch-l-l*] před očima pohanů, aby poznal, že Bůh je Hospodinem.

Tato výrazová rozmanitost vybízí k opatrnosti, abychom v českém výrazu zavržení neviděli vždy hned naprosté zatracení. Ani tehdy, kdy Bůh zavrhuje, nezapomíná na svou smlouvu s Izraelem [Lv 26,44; Pl 5,2 1n]. Jeho zavržení nemusí být jeho posledním slovem a nemusí být všeobecné. Proto se odvažují proroci dotírat na Hospodina otázkami po zavržení lidu Božího [Jr 14,19]. Stejně Pavel, když se ptá: »Zdaliž Bůh zavrhl lid svůj?« [Ř 11,1n]. Je tu užito řeckého slovesa *apótheisthai* [= odstřítí, odehnat, zamítat]. Izrael je Boží lid, Boží dědictví, a proto jej Bůh nemůže zavrhnout s konečnou platností [sr. 1S 12,22; Ž 94, 14]. Zavržení Izraelovo [řecky *apobolé* = odhození, odmítnutí] mělo spasitelný význam, protože evangelium zasáhlo svou smírcí zvěstí pohany [Ř 11,15], ale Pavel hned připomíná, že Židé budou znovu přijati, což se ovšem bude podobat vzkříšení z mrtvých.

Docela jiný význam má řecké *anathema einai*, které Kral. v Ř 9,3 překládá »být zavržen«. Odpovídá sz-mu *chérem* = to, co je zasvěceno Bohu a určeno ke zničení; to, co je proklaté [Dt 7,26; 13,17; Za 14,11]. Sr. hesla *Klatba, *Prokletý. Pavel v Ř 9,3 praví, že by žádal být sám odloučen, vyloučen ze spasitelného obecenství Kristova a propadnout Božímu soudu, jen aby Izrael byl zachráněn [sr. Ex 32,32].

V reformační dogmatice se mluví o zavržení jako o protikladu *vyvolení [viz také heslo *Zatvrdit]. Je to logický důsledek pojmu vyvolení. Zavržení v tomto smyslu znamená především to, že Bůh při své spasitelné vyvolující činnosti některé lidi přejde. Reformátoři tu chtějí v soulasu s Písmem vyzdvihnout svrchovaný majestát Boží, který z lidstva, propadlého pro Adamův pád Božímu hněvu [Ef 2,3], některé lidi vybírá, jiné ponechává v jejich zaviněném stavu. Všecka křesťanská vyznání z doby reformační mluví o zavržení těch, kteří v Krista neuvěřili. Rozdíl mezi křesťanskými církvemi je pouze v tom, že některé odmítají tvrzení, že se zavržení může vztahovat i na křesťanskou církev. Římsko-katolická církev odmítla toto tvrzení na koncilu trident-ském, lutherská církev r. 1580 v t. zv. Formulí svornosti. Jen stoupenci směru Kalvínova stojí v důsledku učení o předurčení [*Preduložití] na myšlence zavržení určitých lidí bez ohledu na příslušnost církevní se strany Boží, při čemž však plnou vinu nechávají na straně zatvrze-

lého člověka. Avšak novější výklad Pisma nutí k opatrnosti při dělení příliš snadných a svůdných logických závěrů v tomto bodě, i když svrchovanost Božího majestátu není nikterak popírána.

2. Na ostatních místech NZ-a jde o výraz *athetein* [= prohlásit za neplatné, zrušit, zničit] v 1K 1,19, kde jde o zmaření rozumu rozumných při zvěsti evangelia, a *paraiteisthai* [= odmítnout] v 1Tm 4,7, kde jde o odmítnutí, varování se světských a babských povídaček, báji, mytů. Řecké *apodokimazein* [= ve zkoušce zavrhnout, shledat bezcenným] a *adokimos* [= ten, kdo neobstál ve zkoušce] předpokládají někoho, kdo provádí zkoušku, zkoumání a rozhodne se k zamítnutí. Ježíš u L 17,25 vztahuje na sebe výrok Ž 118,22n, kde je užito výrazu *m-'s* [viz výše!]. Syn člověka musí být pohrdnut vyvolením národem tak jako některý kámen je pohrdnut stavitelem, ačkoli se dobře hodil za *kámen úhelný, snad klenák [sr. Mt 21,42; Mk 8,31; L 9,22; 1Pt 2,4.7. *Potupa, potupen]. Ale Boží úsudek o tomto kameni je rozhodující. Ve 2K 13,5nn jde nikoli o zavržení, nýbrž o osvědčení ve zkoušce »leďa, že jste se snad neosvědčili...« »doutám, že poznáte, že my neosvědčení nejsme...« »i když bychom se ukázali neosvědčenými« v překladu Žilkovů. Někteří totiž ze sboru v Korintě tvrdili, že se Pavel neosvědčil. Pavel odpovídá, že mu na tom celkem málo záleží, zdá-li se jim neosvědčený, ale že mu všechno záleží na tom, aby se oni osvědčili v konání dobrého, t. j. v poslušnosti evangelia a v lásce [2K 2,9]. Pak už snadno poznají, zda se i Pavel osvědčil či nikoli. Myšlenku osvědčení vyjadřuje Žd 6,8 jiným způsobem. Přirovnává věřící k půdě, která je bohatě svažována deštěm. Přináší-li užitek, ukazuje, že má podíl na Božím pozhelnání. Jestliže však plodí trní a hloží [sr. Gn 3,18], musí být považována za neosvědčenou. Propadá Božímu soudu a kletbě a končí vypálením jako kdysi Sodoma a Gomora.

Zavržený. *Zavrci, zavrhnout.

Zavřítí (se), uzavřít [o dveřích Kaz 12,4; Mt 25,10; L 11,7; J 20,19; Sk 21,30; Zj 3,8 a j., o bráně Neh 7,3; 13,19; Ez 44,2; 46,12; o nebi Dt 11,17; 1Kr 8,35; L 4,25; Zj 6,14; o prameňech propasti Gn 8,2 a pod.], v přeneseném smyslu o znemožnění plodnosti [Kral. »zavřít život Gn 16,2; 20,18], o uzavření bran života [Jb 3,10], o zamezení porodu [Iz 66,9 chce říci, že Bůh dokončí své osvobodovací dílo, které tak slibně začalo návratem části izraelských vyhnanců do Jerusalema. Tento návrat je přirovnáván k bolestem rodičky — sr. Iz 37,3 — pracující k porodu. Bůh, který tento návrat způsobil, neuzavře své dílo nedokončené]. Ve 2S 20,3 jde snad o 10 ženin z Davidova hárému, jež byly ponechány v královském domě v době králova vyhnanství, aby hlídaly, a jež si přivlastnily odpůrci Davidovi. Král po svém návratu je dal zavřít a odsoudil ke vdovství. Z. ve smyslu ustanovit, usnést se u Iz 19,17. Heger překládá: »Z úradku, který proti němu

pojak». Z. ve smyslu ukrýt, zajistit u Dn 8,26; 12,4,9. ‚Z. střeva před někým‘ [1J 3,17] = zavřít syé nitro, srdce před někým.

V Ř 11,32 praví Pavel, že Bůh zavřel židovskou ‚církve‘ v nevěře jako ve vězení, aby se jednou mohl nad ní jako nad uzavřeným celkem opět smilovat. Podobně se praví v Ga 3,22n o všech, že je Písmo uzavřelo pod hřích, t. j. Písmo všechny usvědčilo z hřichu; hřích byl prohlášen za vládce a věznitele až do té doby, kdy Kristus zahájí novou dobu spásy, jež se bude vyznačovat vírou. Hejčl překládá: »Písmo uzavřelo všechno pod hřích, aby se toho zaslíbení dostalo vírou v Ježíše Krista těm, kdo věří. Dříve však než přišla víra, byli jsme pod zákonem jako uzavření a střezení pro viru, která měla být zjevena«, t. j. pro nový řád spásy v Kristu Ježíši.

Zavřítý, stč. = uzavřený, o tom, co lze uzavřít. O městech, jež mohla být uzavřena jako pevnost [1S 23,7; 1Kr 4,13.60], doslovně z hebrejštiny: »Město, které má brány a závory«.

Záza, Judovec z čeledi Ezronovy a z rodiny Jerachmeelovy [1Pa 2,33], syn Jonatanův.Č.

Zázrak, zázračně, -ý. U Jb 31,3 jde o hebr. výraz *neker* [= nešťastný osud, neštěstí], na ostatních místech o výrazy *mofet*, *of* o nichž viz bližší údaje v hesle *Znamení] a *pélé* [= něco, co vzbuzuje úžas, podiv, uleknutí; div, Z 88,11]. V NZ-ě jde o výrazy *sèmeion* a *teras*, o nichž je vše podstatně řečeno v hesle *Znamení. Ryze český termín z. označuje to, co nemůže být vysvětleno samozřejmými příčinami, jež leží před zrakem. Podle Frintova Náboženského názvosloví patří výraz z. ke slovesu ‚zazít‘ a znamenal původně tolik, co ‚vidění‘ [ve smyslu sz: vidění proroka]. Zdá se, že český termín souvisí i se slovem zřec = vidoucí, kněz, který přináší žertvy [oběti]. Staročesky [t. j. před Kralickou biblí] mělo slovo z. též význam předtuchy, znamení, předpovědi, věštby [*praesagium*]. Zde si všimneme pouze zásadního křesťanského stanoviska k z-ům, odvozeného z toho, co podává Písmo sv.

1. Definice z-u. Podle Písma je z-em vše, co nějak odkazuje na Boha, ukazuje k němu a dává okoušet jeho bezprostřední blízkost, takže nese na sobě rys nápadnosti, mimořádnosti, neočekávanosti a naléhavosti. Z-em tedy může být i to, co lze vysvětlit přirozeným způsobem, avšak v dané situaci upozorňuje věřícího člověka na bezprostřední blízkost a jednání Boží. Proto bývá se z-em spojen údiv, ano zděšení těch, kteří se stali jeho svědky. Novodobá věda měla proti z-ům několik námitek. V z-cích chápaných v souhlase s orthodoxní dogmatikou jako mimořádných zásazích Božích do přírodního řádu viděla porušení zákona kauzality [příčinnosti], podle něhož vše na světě stojí ve velkém příčinném řetězu, což umožňuje poznání a záměrné jednání. Věda se snaží pochopit a stanovit zákony příčinné souvislosti. Daří se jí to zvláště v t. zv. neživé přírodě, kde lze mluvit o mechanismu všeho

Zavřítý-Zázrak [1291]

dění, které se opakuje docela pravidelně, dostaví-li se tytéž příčiny. V přírodě organické vedle zákona kauzality působí podle vědeckého pojetí i zákon účelnosti. Ale také na poli psychicko-dějinného života je předpokládána pravidelnost dění [proto mají význam statistiky], avšak pátrá se hlavně po pohnutkách, motivech události, které posunují všechno dění kupředu. Krátce řečeno: v t. zv. neživé přírodě se setkáváme s mechanickou kauzalitou; v oživené přírodě platí organická, účelová a vývojová kauzalita; v dějinně psychickém životě platí kauzalita pohnutí. Přesto však chybí člověku dokonalý pohled na souvislost celé skutečnosti. Neboť nám přístupný svět je jen nepatrným jejím úsekem. Zvláště v poslední době učinila věda nesmírné množství objevů, ale právě tyto objevy nutí k opatrnosti při vykládání možnosti přítoku nových, dosud neznámých sil do dosavadní světové zásoby, jež byly dosud z nějaké příčiny vázány. Novodobá theologie, pokud mluví o z-cích, nemyslí na porušení přírodních zákonů, nýbrž na takové Boží řízení přírodních zákonů, že na konec dojde na uskutečnění Božích spasitelných plánů. Bůh jako Pán přírody a dějin zasahuje spasitelným způsobem do běhu událostí, aniž porušuje zákony, jež sám dal. Křesťan ví, že vše, co ho může v příštím okamžiku potkat, nemá co činit hlavně s mrtvou hmotou, ani s přírodními zákony nebo s lidmi, nýbrž se samotným Bohem. Křesťanové víře z-y nemohou činit obtíže, pokud je přesvědčen, že přírodní zákony pocházejí od Boha, že tedy všechno dění ve světě od oběhu a drah planet až po kmitání elektronů je v rozhodujících okamžicích v Božích rukou. Přírodní zákony jsou pouze prostředkem k uskutečnění Božích plánů. Není vyloučeno, že Bůh od samého počátku vložil do tohoto světa síly, které v určitých dobách za určitých podmínek vstupují v činnost, aby jeho svatá vůle byla uskutečněna.

2. Vyvedení z Egypta a vzkříšení Ježíšovo. Největší z. ve SZ-ě prožil Izrael při vyvedení z Egypta a přechodu přes Rudé moře. Bez této události, jež zanechala v myslích Izraelců nevyvratitelnou jistotu o spasitelném působení Božím, by nebylo Izraele, nebylo by jehovismu ani SZ-I-a. Tentýž význam má v NZ-ě vzkříšení Ježíše Krista. Bez prázdného hrobu Ježíšova by nebylo křesťanství, ani církve, ani NZ-a. Boží jednání u Rudého moře se stalo předmětem celé židovské literatury, bohoslužby i naděje do budoucnosti. Jednání Boží při vzkříšení Kristově se stalo hlavním předmětem křesťanské literatury, křesťanské bohoslužby i křesťanské naděje. V těchto dvou událostech byla zjevena Boží moc jako spasitelná moc v dějinách. Kdyby nebylo události při Rudém moři, nebylo by také z-ů, o nichž vypravuje SZ. Kdyby nebylo vzkříšení Ježíše Krista, nebylo by nz-ch z-ů; snad bychom se ani nedoslechli o jméně Ježíše z Nazareta. Vzkříšení Ježíšovo bylo *znamením toho, čím Ježíš Kristus je.

[1292] **Zažehat-Zbavití (se)**

Víme-li však, že Ježíš je „ten svatý Boží“, nebudeme mít pochybnosti o tom, že měl moc činit divy a z-y, o nichž vypravuje NZ.

3. Z-y v NZ-ě. Pro Ježíše byly z-y důkazem toho, že od proroků až po Jana Křtitele předpovídané mesiášské království [království Boží] už přišlo [Mt 12,22-32]. Proto Kafarnaum, Betsaida, Korozaim propadnou přísnejšímu soudu než Sodoma a Gomora. Právě z-y Ježíšovy činily nevěru v jeho mesiášství u jmenovaných galilejských měst neomluvitelnou [Mt 11,20nn], zrovna tak jako víra setníková, že v Ježíši Kristu přišel na svět nový, vyšší „nadpřirozený“ řád, činil neomluvitelnou nevěru zákoníků a farizeů [Mt 8,5nn]. Ovšem, i pro Ježíše byl z. vázán na určité zákony. Tam, kde nebylo víry v jeho mesiášský nárok, nemohl činit z-y ani on [Mt 13,58; Mk 6,5]. I když nová síla, která přišla s královstvím Božím do světa, byla fyzicky neomezena, přece ani Ježíš ji nevyužíval neomezeně [Mt 26,53]. Z-čné síly nesmí být zneužito k ulehčení Boží kázně [Mt 4,1-7; sr. Dt 8,3; 6,16; Ex 17,7 vždy „v celé souvislosti!“, anebo k přesvědčení pochybovačů [Mt 9,30; - 16,31]. Z-čných sil může býti použito pouze pro účely a potřeby království Božího [Mk 3,1nn], kde jde o potření moci zla [satana]. Ježíšovy z-y nebojují proti přírodním zákonům, jež ovšem v době biblické, jak už bylo řečeno, nebyly známy tak jako dnes. Nz z-y se obracely proti docela jinému odpůrci, proti démonickým silám, které se vzeprely proti Bohu a podle Ježíšova přesvědčení pronikají svět. Ježíšova schopnost konat z-y je výsledkem jeho vítězství nad satanem [Mt 4]. U Mt 12,28 praví Ježíš: »Pakli já Duchem Božím ďáblý vymítám, přišlo jest mezi vás království Boží«. Z-y Ježíšovy na nemocných nejsou tedy a nechtějí být průlomem do zákonů přírody, ale „svázáním silného“ [Mk 3,27], vítězstvím nad silami vůle, jež stály podle Ježíšova přesvědčení za utrpením člověka, vítězstvím nad „duchem nemoci“ [L 13,11]. Ježíš je hluboce zkmoučen nad tím, jak slabá byla víra učedníků v boji s démonickými silami [Mk 9,19nn]. Jest příznačné, že Ježíš sám v některých případech užíval obvyklých léčebních prostředků současné doby [Mk 7,32nn; 8,22-25; J 9,6n; Mk 6,13]. Proto podle L 13,14nn mohli farizeové pokládat Ježíšovo uzdravování za práci [porušení soboty]. Jen v těch případech, kdy bylo potřebí mimořádně ukázat přítomnost Božího království, uchýloval se, abychom tak řekli, k rezervám Božích sil, otevřených jeho příchodem na svět. Podle J 11,41-44 je z. odpovědí na modlitbu [sr. Mk 7,34; - 15,16]. Modlitba a s ní spojená poslušnost mají kořeny ovšem ve víře; evangelia nás nenechávají na pochybách o tom, že jde v posledku o víru v Boží spasitelnou moc a v moc Ježíše Krista.

Ježíš nepřisuzoval schopnost činit z-y jen sobě, nýbrž všem, kdo se stali údy Božího království, t. j. všem, kdo v něho uvěřili [Mt 17,14nn; Mk 11,23n; 16,16nn]. Tuto schopnost

však nikterak nepovažoval za největší a nejpodivuhodnější v království Božím [L 10,20], a také o víře, jež vznikla na základě z-ů, nesoudil příliš vysoko [J 4,48], jestliže nevedla k pokání [Mt 11,20n; L 10,13]. Apoštolově konali z-y jako on [Sk 2,43; 5,12.16; 6,8; 8,13; 16,18; 20,10 a j.]. I Pavel potvrzuje to, co se o z-cích vypravuje ve Sk [1K 12,10.28; 2K 12,12].

4. Ostatní z-y v Písmu. Máme-li na mysli to, co jsme řekli o z-cích Ježíšových, můžeme snadno posoudit všechna vypravování o z-cích v Písmu sv. Ve SZ-ě jde zvláště o dobu vysvobození lidu z Egypta [viz výše!] a pak o dobu Eliášovu a Elizeovu. Šlo při tom o osvědčení přítomnosti Boží uprostřed Izraelců, kteří měli být vychováni za „lid zvláštní“. Některé biblické z-y jsou ovšem mnohým vypravováním poněkud skresleny, takže nelze přesně říci, o jakou událost šlo, ale to, co bylo řečeno o podmínkách z-ů, stačí úplně k tomu, abychom získali bezpečné kritické měřítko.

To, že dnes se nedějí z-y [nedějí?] jako za dob biblických, nedokazuje jejich nepravdivost a neskutečnost, ani to, že z-y byly mimořádnou výsadou prvotní církve [*peculiare privilegium ecclesiae primitivae*], jak se snaží dokazovat někteří theologové minulých dob, nýbrž spíše to, že jsme příliš vzdáleni prvotnímu křesťanství a že v našem křesťanství je něco nedokonalého.

Zažehati, zažehám, zapalovat [Jb 41,9].

Zažéci (se), nč. by bylo zažící, ale toto sloveso vyhnulo. Zažhu, zažžeš o svíci [L 15,8], o ohni [Ž 78,21], hněvu [vzplanout hněvem, Jb 19,11; Za 10,3], závisti [Sk 17,5].

Zažhnouti, zažhnu, zapálit [Mal 4,1], Jb 32,5; Oz 8,5.

Zažhnutí hněvu [2K 7,11] = rozhorlení, nevole.

Zažítí, zažiji, stč. zaživu = jídlo strávit, požit, užít. Jb 20,18 překládá J. Hrozný: »Čeho nabyl, zvrátí, aniž to pozře, ze zaměněného majetku těšit se nebude«.

Zbavití (se), připravit [se] o něco, odnít, odloučit [se], na př. Gn 42,36; 43,14; ve smyslu osirotit [Nu 24,11; Jb 16,7; Jon 2,9 a j. Ž 35,12 překládá Zeman: »Zlým odplácejí se mi za dobré. Má duše je osiřelá«.

U Mt 6,13 je tak přeloženo sloveso *ryesthai* = vytrhnout, vysvobodit, vyprostit, zároveň pak chránit před něčím, opatrovat. Jde tu o vysvobození, vytržení z přítomného i budoucího zlého. Věřící ví, že jako dítě Boží musí procházet mnohým zlem [Sk 14,22; 1Te 1,6; 2Te 1,7; Zj 2,10; 7,14; sr. J 16,33; 17,15], a ví, že za tímto zlem stojí satan. Prosí proto nejen za ochranu před tímto zlym, který jej může svést k hříchu a tak připravit o spásu, nýbrž za vytržení z moci tohoto zlého vůbec [sr. 2Tm 4,18]. Věřící ovšem ví, že konečně vytržení z moci zlého a vyslyšení této prosby přinese teprve druhý příchod Kristův [sr. Žd 9,28; Zj 7,14].

V Jb 5,4 je tak přeloženo řecké sloveso *katargeisthai* = být vyňat z oblasti, v níž ně-

kdo nebo něco působí, odloučiti od někoho. Žilka překládá: »Pro vás je konec s Kristem«.

Zběhlý. Hebr. výraz *máhír*, jehož překladem v Ezd 7,6 je z., se vyskytuje celkem čtyřikrát ve SZ-ě. V Ž 45,1 je přeložen slovem hbitý, v Př 22,29 snažný v díle, u Iz 16,5 ten, který by Pospíchal. Protože Kral. přeložili hebr. podst. jméno *sófer* [= *pisař], u něhož je přívlastek zběhlý, slovem člověk [v Ezd 7,21; Neh 8,1.4.13; 12,36 je překládají výrazem „učitel“] s setřeli tím s Ezdrášova označení podstatnou charakteristiku, že byl pohotový, obratný, zkušený vykladač Božího zákona, typický představitel a v jistém smyslu i zakladatel pozdější třídy *zákoníků. C.

Zběř, stč. = sebranka, cháska, rota, vždy v hanlivém smyslu. Ve SZ-ě je tak přeložen téměř po každé jiný hebr. výraz. Tak v Ž 74,19 jde vlastně o divokou zvěř všeho druhu [doslovně: něco živoucího], jež je tu symbolem nepřátelských, protibožských mocí. Tentýž výraz u Iz 57,10 překládá Karafiát a j. výrazem „posila“: »Nalezla jsi posilu ruky své«. Izrael je tu přirovnáván k nevěstce, jež ze samého strachu a vilstosti hledá až do únavy přízeň modlářských králů [sr. Iz 30,2nn.7], místo aby hledala Hospodina. U Iz 57,13 se myslí na shromáždění, pantheon model, u Jr 9,2 na sváteční shromáždění.

U Mk 15,16 jde o četú vojska, ve Zj 2,9; 3,9 o synagogu satanovu, jeho shromáždění, sebranku.

Zbičování, zbičovat. *Bič. *Důtky. *Trest.

Zbijeti = usmrcovat. V Ž 59,12 prosí žalmista za pomalý zánik nepřitele [nikoli za jeho rychlou smrt], aby zůstal co nejtrvalejší dojem z Božího soudu [sr. Ž 58,6nn].

Zbílený. Aby se Žid uchránil rituální nečistoty, jež by nastala, kdyby nevědomky vstoupil na *hrob nebo se ho dotkl, Židé každoročně 15. dne měsíce Adar bílili vápnem nebo označovali křídou povrch hrobů a jejich obrysy. Zlomyslnou praktikou Samaritánů k nepřátelským Židům bylo odstraňovat bílý nátěr hrobů, aby se Židé nevědomky rituálně poskvřili. Zvyk bílení hrobů trvá v Orientě dodnes. Ježíš připodobnil vnější spravedlnost farizeů, která postrádala vnitřní čistoty ducha, k hrobům na bílený po povrchu [Mt 23,27], uvnitř však skrývajícím pozůstatky mrtvolý a nečistoty. Tím je řečeno nejen, že farizeové jsou něco jiného než se zdají, nýbrž i to, že se jich lidé jako nečistých mají varovat. Podobného obrazu užívá Pavel vůči nejvyššímu knězi Ananiášovi [Sk 23,3], který se zdál být strážcem Zákona a spravedlnosti, ale nebyl. Nazývá jej stěnou z-ou, jež jen stěží zakrývá svou špinu a porušenost umělým nátěrem. G.

Zbírka, nč. *sbírka.

Zbíti, pobít [na př. Gn 34,30], poranit [na př. Pis 5,7; Zj 13,3 a j.], zabít [na př. Gn 49,6; Mt 22,4; L 13,4].

Zbiti, zabít [2S 8,2; Za 11,4.7]. „Z. zahnojené“ u Iz 1,6 v hebr. „čerstvé udeření“, čerstvá modřina, u Iz 30,26 rána, jizva po ráně.

Zběhlý-Zbřidnouti [1293]

Zbláznění, zblázniti se [Iz 19,13; Jr 50,36; 51,7; Za 12,4]. *Blázen, 2.

Zbloudit, zabloudit [Iz 35,8; 53,6; Mt 18,12], pobloudit, upadnout v blud [Iz 63,17; 2Pt 2,15].

Zbohacovati, zbohatiti, zbohatnouti. *Bohatství.

Zboř, nč. = *sbor.

Zboží, stč. = statek, majetek, jmění, bohatství [Gn 12,5; 14,11n; Dt 8,17n; Ž 49,7; 73,12; 119,14; Iz 61,6; Mt 13,22; L 8,14; 1Tm 6,17; Žd 10,34; Jk 5,2 aj.].

Zbraň. *Zbroj.

Zhrániti, zbraňovati, zabrániti [1S 3,13; L 11,52 a j.], zakázat, zapovídat [Ex 36,6; Nu 9,7; 1Tm 4,3], odepřít [Gn 23,6; Jb 22,7], odnímat [Jb 38,15], bránit komu v čem [Mt 3,14]. Zbraňovat se = dát se odstrašit [Gn 33,10], znehodnocovat [Jb 15,4].

Zbrocený [Ž 68,24], postříkaný, pomazaný krví. *Úbrocený. C.

Zbroj, stč. = ozbrojení, vojenská výstroj, vojenské nářadí, zbraň. Ve SZ-ě k obranným zbraním náležely *štit a *pavéza [2S 1,21; 8,7; Jr 46,3], *lebka [přilbice, nč. přilbice, Ez 23,24; 27,10], *panciř [1S 17,38; Jr 46,4], *pás [1S 18,4; 2S 20,8; 2Kr 3,21], *plechovice [náholnice, 1S 17,6] a ovšem i vojenské sandály [*obuv. Iz 9,5 v překladu Hegerovč: »Každý vojínův sandál— hebr. *sé'on* — se stane potravou ohně, a oblek, zbrocený krví, si plamen uloupí«]. Utočnými zbraněmi byly *meč [Sd 7,18], *kopí [Sd 5,8; 1S 17,7.45; 18,11], lučště [2S 1,22], *šipy a *prak [1S 17,40; sr. 2Pa 26,14]. Obecný název pro všechny druhy zbraní je hebr. *ké'li*, které Kral. překládají různě [na př. nástroje Jr 21,4, zbroj Ez 32,27, nádoby 1S 10,22, při čemž jde o nějaké nádoby vatyně, sr. 1Kr 10,16n; 14,26nn] a *něšek* [2Kr 10,2; Ez 39,9n]. Válečná z. byla za nejstarších dob uchovávána ve svatyních, později ve zvláštních zbrojnicích [2Kr 20,13; Pis. 4,4]. Podle básnických představ sz-ch i Bůh je oděn ve válečnou z. [Iz 59,17], když vykonává své soudy [Ž 35,1nn; sr. 7,13n; Iz 34,6; Ez 21,8nn; Ab 3,9nn; Zj 1,16; 2,12.16; 19,11-21]. Boží pravda je přirovnávána ke štítu a pavěze, jež ochraňují věrné [Ž 91,4]. Ale také Boží nepřítelé mají své nástroje, jež jsou přirovnávány k jednotlivým zbraním [Ž 57,5].

V NZ-ě se mluví obecně o z-i těch, kteří šli zajímat Ježíše [J 18,3], jinak v přeneseném smyslu o *oděni [Ř 6,13; 13,12; 2K 6,7; 10,2; Ef 6,10nn] Božího bojovníka proti satanským mocím.

Zbrojný = vyzbrojený, ozbrojenec [Joz 6,7; Ž 78,9; Př 6,11; Iz 15,4]. Z-á komora [Iz 22,8] = zbrojnice, arsenál [sr. 1Kr 7,2nn; 10,17].

Zbřidnouti [Ž 119,70], stč. od přídavného jména břídký, jež Jungmann vykládá jako krmený, tučný, mastný, přílišné tučnosti. Kral. poznámkuje: »Ztučnělo srdce jejich a jako tukem nějakým se zalilo a zarostlo.« C.

[1294] Zbuditi-Zdrželivost

Zbuditi, vydráždit někoho, aby vstal [Gn 49,9; Jb 41,1], probudit, vzbudit [Za 4,1; Mt 8,25; Sk 12,7].

Zbujněti, divoce poskakovat [Jr 50,11], oddat se zhyrálemu životu [Jk 5,5; Zj 18,7].

Zcizoložiti. *Cizoložství.

Zdání, stč. = mínění, názor [Iz 5,21]; to, co člověk ví [Jb 32,6.10; 34,33], myšlenky, výmysl, náklonnost [Jr 3,17; 7,24; 11,8; 18,12]. Z. noční [Iz 29,7] = sen.

Zdárnost, zdárný, stč. = zdařilost, ušlechtilost, dobrota; dobrý, ušlechtilý, dokonalý. Kral. tak překládají po každé jiný hebr. výraz. Tak v Ž 39,12 *chámúd* = to, co je nejžádoucnější [u Jb 20,20 totéž slovo překládají výrazem „nejrozkošnější věci“, u Iz 44,9 „milostné“, t. j. modly], v Ž 90,10 jde o výraz *róhab* = pýcha; to, nač je člověk pyšný; u Iz 30,23 jde o hebr. *šámén* = tuk [tučný chléb, sr. Gn 49,20]. V Ž 127,4 se mluví o dítkách, zplozených v mládí, takže mohou být ještě ochranou otce.

Zdařilý, stč. = dokonalý, ušlechtilý, doslovně z hebrejštiny: tučný [Gn 41,7].

Zdátí se, míti za to, připadat, myslit [Gn 19,14; Lv 14,35; Pf 12,15; 16,2; Ez 16,20; Mt 17,25; 18,12; 22,42; 1K 3,18 a j.], mít sen [Gn 40,9; 41,5; Sd 7,13; Iz 29,8 a j.], být pokládán, uznáván za něco [Ga 2,6; 6,3]. Zdá se mi to cosi nového být [1Pt 4,4] = překvapuje mne, pozastavuji se nad tím.

Zdechnouti [Sk 5,5.10], stč. = vzdychnout, vydechnout, hlavně naposled, vypustili duši, umřít. Sloveso mělo přihranlivý význam teprve druhotně. Nejen o dobytku, ale normálně o lidech se řeklo: »Zdechl náhlou smrtí« [Hus v Postile].

Zdělati, stč. = udělat, zhotovit [Joz 8,2; 2Pa 27,4; Jb 16,8; Ez 41,20 a j.].

Zdělovati se [R 12,13], dělit se, podílet se, dávat díl. G.

Zděsiti (se). *Děsit [se].

Zděšený, strnulý děsem, omámený [Ezd 9,3n; sr. Dn 4,16; 8,27], zlomený, ochromený hrůzou [Jr 46,5].

Zdmýchnouti [Mal 1,13], stč. = sfouknout, zafunět. Kral. vykládají: »Tak hubené a vyzáblé oběti obětujete, že by je jako nějaké perli zdmýchnouti [sfouknout] mohl«. V hebr. textu však jde o pohrdání obětmi Hospodinu, které je vyjádřeno pohrdavým fouknutím, za funěním, č.

Zdobývati, zmocnit se, dobýt [2Kr 18, 13; 2Pa 32,1; Iz 36,1].

Zdráv, zdravě, zdraví, zdravý. V pozdravech a osloveních [1S 25,6; Mt 26,49; 27, 29; 28,9; L 1,28], při čemž ve SZ-ě jde o přání života a pokoje [Gn 43,27, kde výraz „zdráv“ je překladem hebr. *šálom* = pokoj], v NZ-ě o přání Boží milosti [*chaire-charis*]. »Zdravě smýšlející« u Jb 36,4 = muž dokonalých vědomostí. Hebr. *túšijjá* [Kral. »zdravý soud«, Jb 6,13; 30, 22, »z-é naučení«. Pf 3,21] lze překládat také pomoc [»Pomoc je mi vyrvána«] nebo plány

Jb 30,22: »K rozplynutí přivodíš mé plány«.] »Z-é srdce«, »z-ý jazyk« [Pf 14,30; 15,4] = = klidné, mírné srdce; klidná, mírná řeč [sr. Kaz 10,4, kde tentýž hebr. výraz *marpé* je přeložen slovem »krotkost«]. »Z-é učení« [řeči, slovo] = blahodárné, spásitelné, spásenosné, učení [Luther, 1Tm 1,10; 6,3; 2Tm 1,13; 4,3; Tt 1,9; 2,1.8] na rozdíl od učení, plynoucího z onemocnění, ploblazení víry, z odvrácení od pravdy [Tt 1,13n; 2,2; sr. 1Tm 6,5].

Výraz z-i může znamenat dobrý stav tělesného i duševního ústrojí [Pf 3,8 v překladu Karafiátov: »[Toť] bude zdraví nervům tvým«; Iz 38,16; 58,8; Jr 30,17; Mal 4,2; Mt 12,13; Sk 3,16] nebo léčebný prostředek [Zj 22,2], ale také zdar, pokoj [»ve z-i« Gn 33,18 = šťastně, ve zdaru, Joz 10,21 = v dobrém stavu, neporušen], štěstí [Jb 30,15], bezpečnost [Sk 23,24]. »K zachování vašeho z-i« ve Sk 27,34 = pro vaši záchranu.

Mt 9,12 praví Ježíš doslovně podle řeckého textu: »Nepotřebuji silní lékaře, ale nemocní«. Ježíš tu popisuje sebe jako lékaře, který přišel zvát hříšníky, trpící, nemocné a životní ztroskotance do obecnosti s sebou a tím do obecnosti s Bohem a tak jim dávat novou možnost plného života. Neboť v obecnosti s ním totiž lidé začínají chápat, že kořenem jejich bídý tělesné, mravní i duchovní je jejich odloučenost od zdroje života, Boha, a že tedy Ježíš jako Kristus je jejich spasitelem. Ti silní však nevědí, co s Ježíšem, protože o své nemoci a slabosti nemají potuchy.

Zdrážďení, zdráždit, podráždění, podrážditi, rozezliti [Dt 32,16; 1Kr 21,22; Sk 14,2]. *Drážďení, dráždit.

Zdrobiti (se), rozdrobit [se], na př. Dt 9, 21; Joz 9,5.12; 2Pa 15,16.

Zdrobna kráčetí [Iz 3,16] = cupkat, dělat malé, taneční krůčky.

Zdrželivost, zdrželivý, schopnost ovládat sebe sama; sama sebe mající v moci. V 1K 9,25nn připomíná Pavel sebekázeň závodníků a přirovnává k ní svou vlastní sebekázeň, jež se zdržuje všeho, co by mu mohlo překážeti v dosažení cíle a škoditi těm, kterým káže. Jde o totéž, co Kral. v Ga 5,22 překládají výrazem »středmostí«. V 1K 7,9 se myslí na pohlavní z-ost [sr. v. 5]. V řecké filosofické etice měla z-ost základní význam. Byla prohlašována za jednu ze základních ctností. Zvláště stoikové [*Stoici mudrcové] zdůrazňovali nutnost, aby člověk ničím nebyl ovládan, ale sám vše ovládal, zejména nízké žádosti, jež ho chtějí připravit o pravou svobodu. Filon, Essejští a gnostikové prohlašovali nutnost z-osti vůči každé žádosti: jídlu, pití, pohlavnímu styku a pod.; bylo to tedy to, čemu říkáme askese. V NZ-ě však askese jako cesta k dokonalosti nemá významu. Jednak proto, že biblický člověk věřil v Boha jako stvořitele světa se všemi jeho dary [1Tm 4,3nn], jednak proto, že rozhodujícím činitelem v životě věřícího jsou Boží přikázání, a konečně a hlavně proto, že spása byla dána v Kristu a nelze ji dosáhnout nějakým sebetržněním a asketickými skutky. Jen v někte-

rych pozdějších spisech nz-ch můžeme pozorovat vliv řeckého ideálu [Tt 1,8; 2Pt 1,6 a snad i ve Sk 24,25], vyjádřeného slovem *enkrateia*. Věřící se ovšem zdržuje všeho, co je poskvrněno modlami, zvláště masa ze zvířat obětovaných modlům [Sk 15,20], dále smilstva [1Te 4,3] a „tělesných žádostí“ [1Pt 2,11], mezi něž nutno počítat nejen pohlavní neukázněnost, nýbrž i hrabivost, ctižádostivost, závist, zkrátka skutky těla [Ga 5,19nn].

Zdržeti (se), zdržovati (se), zadržet, vzít zpět [na př. hněv, Jb 9,13; Ž 85,4; Př 19,11; zlost, Jb 20,13; pád Iz 3,6; hlas od pláče Jr 31,16; rty Ž 40,10], bránit, držet na uzdě [Gn 20,6; 1S 25,39; 2S 18,16; Jb 7,11; Př 10, 19; 17,27], šetřit [Př 13,24], ušetřit [nohu, aby bosá nebyla Jr 2,25, t. j. neběhej sem a tam, abys zbytečně netrhala obuv a nemusela nakonec být bosá a jít do zajetí], chránit [Ž 19,14], podepřít, podírat [Ž 3,6; 37,17; 94, 18; 119,116; 145,14], posilovat [Ž 104,15], ostříhat [Ž 34,14], pevně držet [Ž 16,5; 17,5; 63,9], nést, udržovat [Žd 1,3], stahovat zpět, odtažovat [na př. ruku, Ž 74,11; Ez 18,17], stát zpráva [Jb 8,15 v překladu Hrozného: »Opře-li se o svůj dům, neobstojí, uchopí-li se ho, nezůstane stát«], vzdalovat [Př 25,17] a pod. Poněkud nesrozumitelné je v král. překladu napomenutí v Př 24,11. Srozumitelněji: »Vytrhuj ty, kteří jsou vlečení na smrt, a ty, kteří vrávorají k popravě — kéž bys je zadržel!« LXX překládá: »Vytrhni ty, kteří jsou odváděni na smrt, a vykupuj ty, kteří jsou určení k popravě; nešetři [pomocí]«. Sr. Jb 29,12; Ž 82,3n.

Zdřímát, nč. = zdřímnout [Ž 132,4; Př 6,4.10], upadnouti v podřímování [Mt 25,5].

Zdutí, zdutý, nč. vzdutí, rozbouření a vystoupení vod, příboj [L 8,24]; rvavý [Ž 124,5], U Jr 12,5; 49,19; 50,44 nejde o vzdutí, ale asi o pýchu [sr. Za 11,3] Jordánu, t. j. podle některých badatelů o houštiny, jež bujejí na jeho březích a byly kdysi útočištěm palestinských lvů.

Zěb [= vlk], kníže madiánský, jmenovaný zároveň s *Gorébem, kteří vtrhli na území Izraelovo, ale při přechodu přes Jordán byli chyceni [Sd 7,25; 8,3; Ž 83,12] a zabiti.

Zebadiáš [= Hospodin daroval]. 1. Benjaminovec ze synů Beriových [1Pa 8,15].

2. Benjaminovec ze synů Elpálových [1Pa 8,17].

3. Benjaminovec ze synů Jerochamových z Gedor, jeden z těch, kdo zůstali věrni Davidovi na jeho útěku před Saulem [1Pa 12,7].

4. Třetí syn Meseleimáše z Ghorejských, jeden z vrátných chrámu [1Pa 26,2].

5. Syn Azaele, bratra Joábova, jeden z Davidových významných válečníků [1Pa 27,7].

6. Levita, kterého král Jozafat spolu s jinými poslal vyučovat zákonu Hospodinovu po judských městech [2Pa 17,8].

7. Syn Izmaelův, přední muž v pokolení Judově za kralování Jozafata [snad totožný s 6], Byl ustanoven spolu s nejvyšším knězem Amariášem správcem nad levity, kněžími a kní-

Zdržení (se) -Zefora [1295]

žaty, kteří měli projednávat rozepře náboženské i civilní povahy. Oba jmenovaní tvořili nejspíše jakousi nejvyšší rozhodčí instanci, Amariáš ve věcech náboženských, Z. ve věcech královských, t. j. státních [2Pa 19,11].

8. Syn Michaele z rodiny Sefatiášovy. Vrátil se s celým rodem [80 mužů] z Babylona [Ezd 8,8].

9. Kněz ze synů Immer, který zapudil svou pohanskou manželku [Ezd 10,20].

Zebah [= obět] a Salmun, králové madiánské, vůdcové vojenské výpravy proti Izraelcům. Padli do rukou Gedeonových [Sd 8, 4-28; Ž 83,11].

Zebedeus [pořečtené Zebadiáš], rybář galilejský, který zaměstnával dělníky [Mk 1,19n], manžel *Salome, otec Jakuba a Jana [Mt 4,2 1n]. Jeho synové se stali důvěrníky Ježíšovými a apoštoly [Mk 5,37; 9,2; 13,3; 14,33].

Zebina. Jeden ze synů Nébových v seznamu těch, kteří po návratu z Babylona zapudili své pohanské manželky [Ezd 10,43].

Zeboim, město, jež zabrali Benjaminovci po návratu ze zajetí [Neh 11,34], snad někde na jih hornatiny, hraničící na rovinu Sáranskou sev. od Lyddy. *Seboim.

Zebuda, dcera Pedaiova z Ruma, manželka krále Joziáše a matka krále Joakima [2Kr 23, 36].

Zebul. Úředník, vlastně dozorce, správce, kterého ustanovil Abimelech nad městem Sichem. Jeho jednání s Gálem, vůdcem Kana-nejců povstávších proti Abimelechovi, vedlo k úplné porážce Sichemských a ke zničení jejich města Abimelechem [Sd 9,28-45].

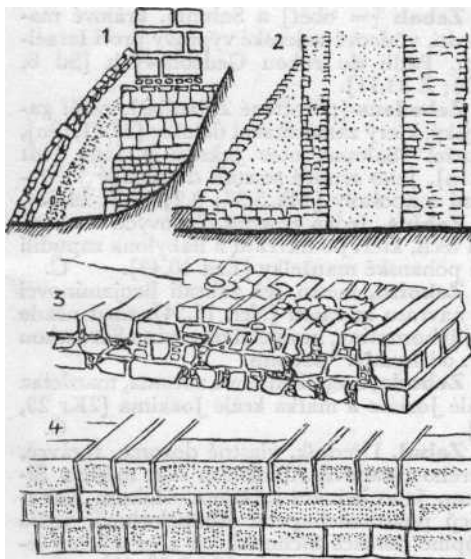
Zednický, zedník. K. zednickému umění patřilo nejen stavění zdí, nýbrž i připravování a opracovávání, po případné řezání kamene k stavitelským účelům [1Kr 7,9]. Zvl. Egypťané vynikali ve stavitelství, což předpokládalo i zkušené z-y. O Izraelcích čteme, že byli v Egyptě zaměstnáni jako výrobci cihel [Ex 1,14, sr. Ž 81,7], a podle Ex 1,11 snad také stavěli města Fíton a Ramesses, ale zdá se, že za Davida a Šalomouna se ještě neodvažovali na větší stavby a najímali fénické z-y [2S 5,11; 1Pa 22,2; 2Pa 24,12]. Teprve později slyšíme o tom, že Izraelci stavěli zdi, vodovody a mosty [sr. 2Pa 33,14]. K z-ému řemeslu patřilo také obmítání zdí, aby netrpěly deštěm a nepohodou [Ez 13,11].

Zed'. V Gn 49,6 nejde o z., nýbrž o býka. Karafiát překládá: »Svévolně žilý podřezali volům«. Sicher: »V svévoli ochromili býka«. Na ostatních místech jde o zdi domů, ulic, hlavně však o pevnostní hradby. Z. je často obrazem ochrany a bezpečnosti [1S 25,16; Iz 26,1; Za 2,5; Zj 21,12], ale i překážek [Ž 18,30]. Nepřátelé v Ž 62,4 jsou přirovnáváni k nakloněné zdi [sr. Iz 30,13], jež nejen sama se hroutí, ale i jiné zabíjí [sr. 1Kr 20,30].

Zefora [= pták, snad vrabec], dcera Ra-guele, knížete a kněze madiánského, manželka Mojžíšova a matka dvou synů, Gerona a Elie-

[1296] Zefron-Zemdlít

zera [Ex 2,2 1n]. Bránila se patrně, neznámo proč, obřízce svého druhého syna; ale při stěhování do Egypta, když byl ohrožen život jejího manžela pro nedodržení obřízky jako znamení smlouvy, povolila [Ex 4,18—26]. Z vypravování není jasné, zda Z. a její synové byli v Egyptě. Snad teprve po tom, když se Mojiš s osvozeným lidem přiblížil k hoře Sinai, opět se k němu připojila [Ex 18,1nn].

Způsoby stavby starověkých zdí. 1. Zdi paláce v Taanachu. Na kamenném základě, širokém 2 m, stojí cihlová zeď. Venkovní strana je zesílena navážkou obloženou kameny, aby zeď nebyla snadno podkopána. 2. Dvojitá cihlová zeď z Jericha vyplněná hlinou a zesílená. 3. Kamenná zeď s nárožními kvádry z Jerusalema (asi z doby Šalomounovy). 4. Kvádrová zeď z Achabova paláce v Samarii. Podle Gallinga.

Zefron, nějaké místo na pomezí zaslíbené země [Nu 34,9], snad dnešní Za'feráné jv. od Restanu.

Zecher. Syn Jehiele, zakladatele Gabaonu, a jeho manželky Maachy [1Pa 8,31]. V 1Pa 9,37 je nazýván Zachariáš.

Zechri [= parnětlivý], levita z čeledi Kahat, z rodiny Izarovy [Ex 6,21]. *Zichri

Zechtít se, stč. = zachtít se [2S 23,15; 1Pa 11,17].

Zelek, jeden z Davidových rytířů původu ammonitského [2S 23,37; 1Pa 11,39].

Zelefoni [= stín hledící na mne]. Sestra synů Etamových, jmenovaná v rodokmenech synů Judy [1Pa 4,3]. V hebrejštině má jméno určitý člen a je tedy spíše jménem rodiny než jednotlivce.

Zelfa, služebnice Lía, dcery Lábanovy,

manželky Jákobovy [Gn 29,24; 30,9-13]. Jako ženina Jákobova se stala matkou synů Gád a Asser [Gn 35,26; 37,2; 46,18].

Zelí, stč. = zelenina, zeliny, *byliny [Př 15,17]. Podle Ř 14,2 byli v římském sboru věřící, patrně původu židovského, kteří byli přesvědčení vegetariáni, t. j. považovali požívání masa za znečišťující a proto se uráželi nad „silnýrni“, kteří jedli všechno. Snad tu působil také vliv pohanských mystických společností, jež zavrhovaly požívání masa [sr. Ř 14,14; 1K 8 a 10].

Zelina, stč. = rostlina [2Kr 4,39; 19,26; Jb 39,8]. U Jb 30,4 jde o lebedu křovitou [*Atriplex halimus*], rostoucí na pobřeží v Sýrii, Arabii a Řecku. Její listy mají chuť nakyslou. Květy jsou velmi drobné, barvy fialové.

Zelótes [L 6,15; Šk 1,13], přívržek, který dal Lukáš apoštolu Šimonovi na rozlišení od Šimona Petra. Mk 3,18 a Mt 10,4 ho jmenují Šimonem *Kananitským [aram. *kanná'á*, *kannaj* == horlivec, řecky *zelótés*; anebo aram. *kánánaj* = z Kány]. Byl snad kdysi členem sekty zelotů, která existovala vedle farizeů a Essenů a navazovala na lidové hnutí odporu, započaté r. 6 po Kr. jakýmsi Judou z Galileje [sr. Šk 5,34nn] a bývalým farizeem Zadukem [Šádochem] proti římské vládě za sčítání lidu, jež bylo nařízeno za Quirinia [bibl. *Cyrenia]. Zdá se však, že už otec Judův Hizkiaš byl náčelníkem vlastenecké sekty, kterou Josephus Flavius označuje výrazem 'loupežná rota', což je vysvětlitelné z přátelství Flaviova k Římanům. Farizeové pokládali za prototyp zelotství Finesa, syna Eleazarova [Nu 25,5nn]. Snad také Židé, kteří se zapřísáhli, že zabijí Pavla, patřili k z-ům [Šk 23,12nn]. Někteří vykladači vztahují i Mt 11,12 na revoluční úsilí z-ů. Přirozeně, že z-i odmítali placení daní římskému státu [sr. Mk 12,13-17]. I když mezi učedníky Ježíšovými snad někteří sympatizovali se z-óty a jejich metodami [sr. Mk 3,17; L 9,54], museli se brzy přesvědčit, že Ježíšovo přikázání lásky i k nepřítelům [Mt 5,43n] a výzva k trpělivosti [Mt 5,38nn] jsou v podstatě proti z-ismu. *Horlivost. Z-ótům přičítá Josephus Flavius vinu na pádu židovského státu. Očekávali jako farizeové příchod království Mesiášova, ale na rozdíl od nich nechtěli čekat na jeho uskutečnění. Ozbrojeným odporem, při němž se spolehali na záračné zasažení Boží, chtěli uspišit splnění izraelských nadějí. Po vyvrácení Jerusalema za Tita [r. 70-73 po Kr.] se dostaly hloučky z-ů z Palestiny do Egypta a po nově porážce a následujícím zničení tamní svatyně ustoupily dále na západ. Snad se tehdy dostala jedna jejich skupina až do Borionu při Velké Syrtě [Bič II., 56].

Zelzach. Místo jmenované jedině v 1S 10,2 jako hranice pokolení Benjaminova. Bylo u hrobu Ráchelina. Je zaznamenáno jako první zastávka Saulova při jeho zpětném návratu domů, když byl Samuelem pomazán za krále. Nelze přesně říci, kde leželo.

Zemdlít, zemdlivati, podlomit, osla-

bit, zeslábnout, znavit [se] [Ž 31,11; 38,9; 68,10] a pod. *Mdleti, mdlit. Hospodin ovšem neustává ani z-ívá [Iz 40,28], ale občerstvuje zemdeného proti silnému [Ž 68,10; Am 5,9], pyšné však zbavuje síly [Jb 12,21; Iz 24,4]. Abraham je veleben proto, že neochabl ve víře [R 4,19], žalmisté často přiznávají zemdenost [Ž 6,3; 142,7; sr. Jb 16,7; 23,16], ale vyznávají, že Bůh jejich zemdenou duši občerstvuje [Ž 23,3; 68,10]. Věřící se má varovat všeho, co by mohlo učinit slabým, zemdlit spoluvěřícího [R 14,21, sr. Jb 4,4; Žd 12,12]. Ve Sk 15,24 má sloveso z. význam rozdušit, pomást.

Země, označení lidmi obydleného světa na rozdíl od nebe [Gn 1,1,28; 10,25; 18,18; 22,18; Mt 24,30] a moře [Gn 1,10], podle básnických představ sz-ch upevněná na sloupech [IS 2,8; Jb 9,6; Ž 75,4], na moři a řekách [Ž 24,2; 136,6, sr. Ex 20,4]. Podle Ž 102,25; 104,5-9; Př 3,13; 8,29; Iz 48,13 má z. základy, které jí vybudoval a rozměřil Bůh. Jindy se myslí z-i prst, zemina [Gn 11,3; 27,28; Ex 20,24; Ž 104,13; Dn 12,2] anebo určitá část obydleného světa [Gn 11,1; Mt 9,26,31; Mk 15,33 a j.] bez označení [Gn 12,1] anebo s označením jména [Mt 2,6; 4,15 a j.]. Často se v bibli mluví o zaslíbené z-i, i když přívlastek zaslíbený bývá všelijak opsán [Gn 28,13n; Joz 1,6; Ž 37,9,11; Iz 60,21; Žd 11,9]. Někdy má z. význam světa jakožto jeviště lidských dějin [Mt 5,13n; Mk 2,10; L 5,24; 12,49,51; 18,8; 21,25; J 17,4].

„Nebe a z.“ [a moře] je staroorientálním označením *světa [Gn 1,1]. Bůh stvořil nebe i z-i i moře [Ex 20,11; Ž 146,6; Sk 4,24; 14,15; Žj 10,6; 14,7], ale podle Mk 13,31 nebe a z. pominou [sr. Mt 5,18; L 16,17; Žd 1,10n; 2Pt 3,7,10; Žj 21,1]. Bůh stvoří nové nebe a novou z-i [Iz 65,17; 66,22; 2Pt 3,13; Žj 21,1]. Neboť z. je stvořená, s nímž Bůh může nakládat podle své svrchované vůle [Za 4,14; Mt 11,25; L 10,21; Sk 17,24]; je Božím majetkem [Lv 25,23; 1K 10,26; Ž 24,1, sr. 50,12]. Bůh stvořil vše skrze Krista a pro Krista [Ko 1,16], jemuž byla dána svrchovaná moc na nebi i na z-i [Mt 28,18, sr. Dn 7,14]. Podle Iz 66,1 nebe jest stolicí Boží, z. podnoží jeho noh [sr. Mt 5,33nn; Sk 7,49].

Poněkud jiný význam mají výrazy nebe a z. tam, kde z. stojí v protikladu proti nebi jako něco nižšího a nedokonalějšího; něco, co podléhá hříchu [Gn 3,17; Mt 6,19n; Mk 2,10; Žj 17,5] a smrti [1K 15,47]. A přece nebe i z. spolu souvisí: na z-i se má uskutečňovat vůle Boží jako na nebi [Mt 6,10; sr. L 2,14] a rozhodnutí Kristových učedníků, učiněná na z-i, mají platnost i v nebi [Mt 16,19; 18,18]; jejich modlitby na z-i jsou vyslýchány na nebi [Mt 18,19]. Mnohá pak zařízení na z-i jsou podobnostvím nebeských věcí, předobrazů [Žd 8,1,4n; 12,25].

Kristus je vykupitelem proto, že není ze z., ale s hůry [J 3,31; 1K 15,47]. On sestoupil do „nižších oblastí z.“ [Ef 4,9n, sr. F 2,7n] a proto také vystoupil vysoko nade všechna nebesa, vyvýšen ze z. [J 12,32]. Bůh mu dal jméno nad

každé jméno, aby v jeho jménu klekalo každé koleno, i těch, kteří jsou na nebi, i těch, kteří jsou na z-i, i těch, kteří jsou pod zemí [F 2,10], t. j. všech duchovních bytostí ať božských nebo jiných [1K 8,5, sr. Žj 5,13], Ježíš Kristus přišel, aby odpouštěl hříchy na z-i [Mk 2,10]. Ti, kteří v něho uvěřili, jsou, vy koupení ze z.“ [Žj 14,3] a jsou na z-i už jen „hosté a příchozí“ [Žd 11,13, sr. Lv 25,23; 1Pa 29,15; Ž 39,13; 119,19; F 3,20], kteří pečují o svrchní věci, ne o zemské [F 3,19], a umrtvují své zemské údy [Ko 3,2,5] a varují se zemské moudrosti [Jk 3,15]. Nyní sice přebývají v zemském stánku [2K 5,1], ale jsou jisti, že je jim připraven věčný příbytek v nebesích. Nyní mají porušitelné zemské tělo, ale jsou jisti, že je jim připraveno neporušitelné nebeské tělo [1K 15,40nn]. *Nebe, nebesa. *Peklo. *Svět. *Přisahať skrze z-i“, viz *Přisaha.

Zeměplaz, stč. — vše, co se plazí po zemi »jako hadi, draci, červi, ještěrky« [Jungmann]. Ve SZ-ě jde o překlad dvou hebr. výrazů: *rêmes* [Gn 1,24nn; 6,7,20; 7,14,23; 8,17,19; 1Kr 4,33; Ž 148,10; Ez 8,10; 38,20; Oz 2,18; Ab 1,14] a *šéres* [Lv 21,20n; Dt 14,19], jež označují vše, co se plazí po zemi nebo hemží ve vodě [Ž 104,25, kde Kral. hebr. *rêmes* překládají výrazem „hmyzové“]. V téměř smyslu mluví o z-ích Sk 10,12; 11,6; Ř 1,23; Jk 3,7 [řecky *herpeton*], ač se patrně myslí převážně na hady.

Zemětřesení. 1. Bible popisuje prudká z., při nichž se hory trásly a pahrbky se zdály pohybovat [Jr 4,24, sr. Ž 18,8], země se otvírala a zavírala [Nu 16,31nn; Za 14,4n] a domy se hroutily. Za dnů krále Uziáše a Jeroboáma II. bylo takové z., že se stalo kalendářním rozhrančením [Am 1,1; Za 14,5]. Jiné z. bylo zaznamenáno v sedmém roce panování Herodesa Velikého, v němž zahynulo podle Josepha Flavia 10.000 lidí. Z. ve Starém i v NZ-ě bývají uváděna jako znamení Božího hněvu nebo Boží přítomnosti [Ex 19,18; 1Kr 19,11; Ž 18,8; 68,9; 77,17n; Iz 29,6]. Z. provázené zatměním ohlašovalo smrt Ježíšovu [Mt 27,45,51nn] i jeho zmrtvýchvstání [Mt 28,2]. Také k druhému příchodu Kristovu je předpovídáno z. [Mt 24,7; Mk 13,8; L 21,11, sr. Žj 6,12; 8,5; 11,13; 16,18]. Pavel a Silas prožili z. ve Filipách v Makedonii [Sk 16,26]. N.

2. Z. právě pro svůj ničivý účinek je však v Písmu často jen obrazem soudního konání Božího. Tak na př. v Am 1,1 naprosto nemusilo jít o přírodní úkaz. Hebr. výraz *ra'aš* totiž ve většině svých výskytů vyložené označuje jiné chvění nebo třesení, tím spíše pak příslušné sloveso *r-š*. Toho je užito na př. o veřejích vrat chrámových Am 9,1, což připomíná známou kultovou scénu z Iz 6,4. A právě na tento oddíl poukazuje i Am 1,1 narážkou na krále Uziáše. Dnes víme bezpečně, že Iz 6,1nn je obraz z novoroční, nastolovací slavnosti Hospodina-Krále. Hospodin se ujímá vlády, začíná nejen nový rok, nýbrž přímo nový věk. Nejde

[1298] Zemira-Zhouba

tedy o mezník v dějinách Izraele, nýbrž v životě lidu vyvoleného. Přesně týmž směrem ukazují i verše Am 1,2 a 9,1 nn, jež v původním textu vykazují více styčných bodů, než je patrné z Kral. překladu. Ostatně i Za 14,5 znovu připomíná, že Hospodin se blíží v soudu, aby zahladil hřích a pro svoje věrné vytvořil nové předpoklady životní. A právě to je i posledním smyslem vyprávění nz o z. a zatmění slunce při ukřižování Páně i jeho druhém příchodu [Mt 27n a 24]. Starý věk zanikne, vše je učiněno nové [sr. 2K 5,17]. Co se stalo skutečností v Ježíši Kristu, předobrazila a připomínala rozličným způsobem už sz bohoslužba. Sem tedy je nutno zařadit i oddíly jako 2S 22,8; Ž 18,8 a mn. j. B.

Zemira, jeden ze synů Bechera, syna Benjaminova [1Pa 7,8]. G.

Zemřítii. *Smrt. *Smrtný, *Umírající.

Zemský. *Země.

Zénas. Jméno je staženinou s řec. *Zenodóros* [=Diův dar] podobně jako Apollos z Apollodóros [= Apollův dar]. O Z-ovi není nic určitějšího známo než to, co čteme Tt 3,14. Byl to křesťan, pomocník Pavlův, učitel, hlasatel evangelia, kterého Pavel s Apollem poroučí péči Titové a krétských křesťanů. Snad byl původem Žid, čemuž by nasvědčovalo označení „učení v zákoně“. Pak by byl Z. jedním z židovských zákoníků, kteří uvěřili v Krista. Někteří vykladači se však domnívají, že jeho jméno ukazuje na řecký původ a že byl římským právníkem, než se stal křesťanem. Pozdější církevní tradice jej označuje jako jednoho ze 70 učedníků Ježíšových, potomního biskupa v Diospolis v Palestině. Č.

Zepnouti se, zpínat se, zpjal se, stč. = vzepnout se, vzpínat se, vyrůst [Dn 8,10].

Zepřít se, nč. = vzepřít se, odírat, postavit se proti někomu [Jk 4,7].

Zerach [= východ slunce]. 1. Z potomků Z-ových [*Zára, Gn 38,30; Záre Joz 7,1; Neh 11,24] se navrátilo ze zajetí babylonského podle 1Pa 9,6 celkem 690 osob. - 2. Egyptský faraón, který přitáhl s velkým mouřeninským vojskem proti Azovi, králi judskému. Byl však na hlavu poražen u Maresy. Aza ho honil až po Geraru a ukořistil mnoho dobytka [2Pa 14,9nn]. Z. bývá ztotožňován s egyptským faraónem Osor-konem I. [924-895 př. Kr.], nástupcem Sesáko-vým [Šišakovým] z XXII. dynastie. Ale jiní badatelé se domnívají, že jde spíš o výpravu z j. Arábie. Neboť hebr. *kúš*, které Kral. překládají mouřeninský, označuje potomka Chu-sova [sr. Gn 10,7, *Chussimští ve 2Pa 21,16], který se prý usadil v Arábii.

Zerachiaš [= Hospodin povstal, sr. Iz 60, 1n, kde je užito hebr. slovesa téhož kmene], 1. Syn Uzův, kněz, potomek Finesův, praotec Ezdrášův [1Pa 6,6,51; Ezd 7,4]. - 2. Otec Eliehoenaie z rodiny Pachata Moábského [Ezd 8,4], který se vrátil ze zajetí babylonského. Č.

Zererat, město v jordánské údolí [Sd 7, 22], snad totožné se *Sartan v 1Kr 4,12.

Zeres, jméno ženy Amana Agagského [Est 5,14], nejvyššího úředníka krále Asvera. Radila svému muži, aby dal oběsit *Mardochea [Est 5,14], ale dověděvši se, že je Žid, předpověděla Amanův pád [Est 6,13]. Č.

Zeret, syn Ashura a jeho druhé manželky Chéle z pokolení Judova [1Pa 4,5nn]. Č.

Zeri, syn Jedutunův [1Pa 25,3], nazývaný v 1Pa 25,11 Izar. Byl jedním z vedoucích chrámových zpěváků za Davida. Č.

Zerzavětí, zrezivět [Jk 5,3]. Ryzí zlato a stříbro sice nepodléhá řezu, avšak řecké sloveso *katiústhai* [= strávit, o směsích zlata a stříbra patinovat] zde znamená obecně zkazit, zničit. LXX užívá téhož výrazu v Sir 12, 10 o zlém člověku: »Ne dokonce zrezavěl.« Č.

Zesnouti, usnout [Ž 76,6n; Mt 13,25; 25,5], umřít [Jr 51,39; 1K 15,6.18.20.51; 1Te 4,13nn; 2Pt 3,4]. *Sen. *Smrt. *Spát. *Usnout.

Zespod, stč. = od spodu, zdola. Bůh je bezpečnou ochranou svého lidu uprostřed bouří života: je mu krytem svrchu; zdola pak jej podírají jeho věčná ramena [Dt 33,27].

Zestrašiti se, poděsit se, uleknout se [1S 13,7; Mk 6,50; L 1,12 a j.]. Přeneseně o rozvlnění vod v Ž 77,17.

Zetam. Syn Ladana, levita z rodu Gersonova [1Pa 23,8]. Podle 1Pa 26,22 je to syn Jehielův a vnuk Ladanův. G.

Zetan, Benjaminovec z rodiny Jedielovy [1Pa 7,10]. Č.

Zetar [staropersky = bitec, vrah]. Jeden ze sedmi komorníků, eunuchů krále Asvera, kteří měli přivést královnu Vasti z královského harému do trůnní síně [Est 1,10n]. Č.

Zetřený [Lv 2,16]. *Setřít.

Zevnitř, zevně [Ex 37,2; Mt 23,27n; 2K 7,5]. *Vně.

Zevnitřek, zevnějšek. „Ze z-ku“ [Mk 7,15. 18] = zvenčí. *Vnitř, vnitřek, vnitřní.

Zevnitřní = zevnější [1Pa 26,18; Ez 40, 17; 2K 4,16; 1Pt 3,3]. „Temnota zevnitřní“, temnota venku [Mt 8,12; 22,13; 25,30] = *peklo.

Zevřítí, vřít, vařit se, být ve varu. Tak překládá Hrozný Jb 30,27: »Mé vnitřnosti jsou bez ustání ve varu.« Č.

Zformovati. *Zformovat.

Zhaněti. *Hanění.

Zhanobiti u Za 14,2 ve významu znásilnit, zprznit.

Zhlupětí, zhloupnout, stát se *hloupým. O faraónových rádčích [Iz 19,11] a o izraelských i babylonských modlářích [Jr 10,8.14.21; 51,17]. Č.

Zhnízdití se, uhnízdit se [Iz 34,15].

Zhoršiti se. *Horšit [se]. *Pohoršit, pohoršovat. *Urazit [se].

Zhořknouti, o srdci [Ž 73,21 doslovně: zkyslelo], ve smyslu roztrpčovat se. Č.

Zhořňovati se, zbavovat se, opouštět někoho [Ž 27,9].

Zhouba, ve smyslu rána [na př. morová nebo jiná] ve 2S 24,25 [sr. Ex 9,14; 1S 6,4; porážka v 1S 4,17], násilí, útlak, násilné za-

cházení [Ž 12,6; Př 21,7; 24,2; Jr 6,7; 20,8; Ez 45,9], zpuštění [Jb 5,21n], vyhubení [Ab 2,17], ruiny [Zeman překládá Ž 9,7: »Nepřítel je obrácen v trosky navždy, i města jsi vyvrátil, jejich památka zašla«, zkáza [Ž 35,17]. Oz 13,9 překládá Karafiát přesněji: »Toť z. [hebr. zničení] tvá, ó Izraeli, že [jsi] proti mně, proti své pomoci«.

Zhoubce, hebr. *mašchû* [Ex 12,23; 1S 13, 17; Iz 54,16; Jr 6,28; 22,7, *Záhubece], nej-častěji tvar slovesa *š-d-d* [= jednat násilně, zpuštit], tedy pustošitel [Jb 15,21; Iz 16,4; 21,2; 33,1; Jr 6,26; 12,12; 15,8; 48,8.18.32; 51,48.53.56], dále tvar slovesa *š-s-h* [= drancovat, plenit, loupit Sd 2,16; 1S 14,48], podst. jméno *páris* [= násilník, výbojník Ž 17,4], tvar slovesa *j-n-h* [= násilím potlačovat, utiskovat, Jr 25,38; 46,16], *ch-r-b* [= prolomit, zpuštit, Sd 16,24], *p-v-s* [= rozptylovat; rozptylovač, Na 2,1], *š-v-t* [= potulovat se, pohrdat, Ez 28,26, sr. v. 24], a podst. jméno *déber* [= mor, Oz 13,14].

Zhroziti se. *Děsit se.

Zhrubnouti, zatvrdit se [Mk 6,52], ztučnět, otupět [Sk 28,27].

Zhrzeti, pohrdat, opovrhovat, nedbat [Ž 51,19; 69,34].

Zhřešiti. *Hřích. *Hříšník.

Zhřiti se, zhřívati se, ohřát se, zahřát se [Iz 44,16 zhřel se], ohřívati se [Mk 14,54; J 18,18].

Zhubeněti. Sofoniáš užívá tohoto nezvyklého obrazu o moabských a ammonitských božstvech [Sof 2,11], která se ukáží slabými, aby mohla uchránit své ctitele před Hospodinem [sr. Iz 17,3n; 19,1nn].

Zhubiti. *Zahubení. *Zahubit.

Zhûru, nč. = vzhûru, nahoru [Jb 2,12; Iz 37,23; J 11,41], na vrchu [Jr 31,37] a j.

Zhynouti. *Zahynout, zahynutí. V 1Tm 1,19 je tak přeloženo řecké *naugain* = ztroskotat, o lodi [sr. 2K 11,25 v překladu Žilkové: »Třikrát jsem se ztroskotat«, sr. Sk 27,9nn], v přeneseném smyslu o ztroskotání v životě z víry. Ti, kdo nebojují na základě své víry, propadnou duchovnímu bludařství a mravní zvrácenosti.

Zchápati, nč. = uchopit, zdvihnout, přinést [kamení, J 8,59; 10,31].

Zchoditi, nč. = projít, prochodit [Pís 3,2; Za 1,10n; Mt 10,23; Sk 13,6].

Zchopiti se, nč. = vzchopit se, vyskočit [Mk 10,50; Sk 14,10], v Rt 3,8 doslovně z hebr. obrátit se, naklonit se [aby člověk lépe viděl].

Zchovati, stč. — vychovat, krmit [Dt 28, 54.56]; v Lv 24,16 jde o doma zrozeného v protikladu proti cizinci.

Zchytili se, sebrat se, vyskočit, vzchopit se [Sk 3,8].

Zia, Gádovec z Bázan, hlava rodiny [1Pa 5,13].

Zif, 1. Město v nejjihnější části Judstva [Joz 15,24], snad dnešní *ez-Zeifé*. - 2. Město v hornatině judské [Joz 15,55] poblíž pouště a lesa, kde se ukrýval David před Saulem [1S 23,14n; 26,2]. Roboám je opevnil [2Pa 11,8]. Je snad

Zhoubce-Zisk [1299]

tožné s Telí Zif, umělým pahorkem asi 7 km jv. od Hebronu. — 3. Judovec z rodu Jehalleleelova [1Pa 4,16].

Zifa, Judovec z rodu Jehalleleelova [1Pa 4,16].

Zifejšti, rodáci nebo obyvatelé města *Zif [2], kteří přišli k Saulovi, aby mu prozradili Davidův útulek [1S 23,19; 26,1, sr. sumář Kz 54].

Zicha. Hlava rodiny *Netinejských, kteří se vrátili z babylonského zajetí [Ezd 2,43; Neh 7,46]*a bydlili v Ofel [Neh 11,21].

Zichri. 1. Benjaminovec, syn Simeiovů (1Pa 8,19).

2. Benjaminovec, syn Sesákův [1Pa 8,23].

3. Benjaminovec, syn Jerochamův [1Pa 8,27].

4. Levita, syn Azafův [1Pa 9,15], snad tožný se Zakurem v 1Pa 25,2.10; Neh 12,35 a se Zabdiem v Neh 11,17.

5. Levita, potomek syna Mojžíšova Eliezera [1Pa 26,25].

6. Rubenovec [1Pa 27,16].

7. Judovec, otec Amaziášův, velitel vojska Jozafatova [2Pa 17,16]. Snad také otec Eliza-fata, který pomáhal Joiadovi při svržení vlády Ataliiny [2Pa 23,1].

8. Efraimovec, udatný bojovník ve vojsku Pekachově, který zabil Maaseiáše, syna Achasova, a dva z jeho hlavních úředníků [2Pa 28,7].

9. Benjaminovec, jemuž byl přidělen Jerusalema jako sídlo po návratu z Babylona [Neh 11,9].

10. Kněz z rodu Abiášova, žijící za velekněze Joiakima [Neh 12,17].

Ziletai [= (Hospodin je) zastínění, ochrana], Benjaminovec, syn Simeiovů [1Pa 8,20].

Zilla [= stín, t. j. ochrana], jméno jedné z Lámechových žen, matka Tubalkainova a jeho sestry Noemi [Gn 4,19.22].

Zilletai, hejtman nad 1000 mužů z pokolení Manassesova. Připojil se v Sicelechu k Davidovi, když utíkal před Saulem [1Pa 12,20].

Zima. *Rok.

Zimma [= rada, nápad?], levita z rodiny Gersonovy [1Pa 6,20.42; 29,12].

Zimnice, příznak nemoci, projevující se vysokou horečkou, žizní, zvýšeným tepem a pod. Hebr. *kaddachat* [= žár, pálení, Lv 26, 16; Dt 28,22], řecky *pyretos* /*pyr* = oheň, Mt 8,14n; J 4,52; Sk 28,8]. Starověký lékař Ga-lenos rozeznával těžkou a lehkou zimnici [sr. L 4,38n]. Na některých místech šlo snad o tyfovou horečku nebo žlutou z-i. Nejčastěji se vyskytovala na počátku a ke konci zimního období [v říjnu a v březnu].

Zimri [1Pa 8,36; 9,42]. *Zamri.

Zisk, výhoda, prospěch, vítězství [Gn 37, 26; Jb 21,15; 22,3; Mal 3,14; sr. Mt 25,17. 20.22; L 19,16.18; Sk 16,19; 19,24], zvláště o nespravedlivém z-u, nabytém hrabivostí [Př 28,16; Iz 33,15; 56,11; Ez 22,13.27; Ab 2,9

[1300] Získat-Zjevení

a j.], lichvou [Lv 25,37], lakomostí [1Tm 3, 3,8; Tt 1,7] a pod. Tt 1,11 mluví o bludařských učitelích starokřesťanské církve, kteří pro mrzký z. učí nedovoleným věcem [sr. 1Tm 3,8; 5,22].

Pavel ve F 1,21 prohlašuje, že pro něho, který žije v Kristu a za něho [sr. Ga 2,20], smrt nemůže být nic jiného než z., prospěch, výhoda, protože ho přivede ke Kristu a promění život dosud skrytý s Kristem v Bohu ve zjevnou skutečnost. Pro Krista vše, co dříve pokládal za výhodu a přednost [židovský původ z kmene Benjaminova, příslušnost k nejprísnejší sektě farizejské, spravedlnost, jež záležela v plnění Zákona], naučil se pokládat za ztrátu, za překážku na cestě k Bohu a za bezcenný brak. Pobožnost, zbožnost není ovšem pramenem hmotného z-u, nýbrž vnitřního bohatství [1Tm 6,5nn], jež se jeví v tom, že věřící je spokojen s tím, co má, a to v jistotě, že má nehynoucí poklad v nebesích [L 12,33; sr. 1Tm 6,11].

Získati, ve smyslu vytěžit, vydělat [Jk 4,13; Mt 25,17.20.22; L 19,16]. U Mt 16,26 jde buď o nabytí vlády nad světem a jeho přírozenými dary a možnostmi, anebo o získání množství přívrženců, po případě věřících v protikladu proti uškození vlastní duši [sr. Mt 23, 15]. Neboť sloveso z. se už v NZ-ě stalo odborným výrazem pro misijní činnost [sr. Sk 14,21; 18,4; 1K 9,19n]. Z. pro Krista = přivést ke spáse [1K 9,22; sr. 1Pt 3,1], z. bratra = přivést zpět do církve [Mt 18,15]. Z. Krista [F 3,8] = dostat se do jeho blízkosti a okoušet jeho lásku, být účasten na jeho utrpení a zmrtvýchvstání, t. j. na jeho ponížení i slávě. Z. duši [Žd 10,39] = z. život, spásu [sr. Mt 10,39; L 21,19 v Žilkově překladu: »Svou vytrvalostí získáte své životy«].

Ziv [= nádhera květů, jasnost], jméno druhého měsíce izraelského kalendáře [1Kr 6,1. 37], přibližně náš květen. Později byl nazýván Ijjar. *Měsíc [mira časová].

Ziz [= ozdoba květů], stráň, kterou postupovali Moabští a Ammonitští z Engadi proti poušti Jeruel a Tekoa [2Pa 20,2.16.20], snad dnešní *Vadi Chasásá*, jež vede od záp. břehu Mrtvého moře se v. od Engadi k planině judské.

Ziza. 1. Muž z pokolení Simeon, z rodiny Semeiovy [1Pa 4,37]. - 2. Levita z rodiny Gersonovy, z čeledi Ladanovy [1Pa 23,11]. Ve v. 10 je přepsáním jmenován Zina. — 3. Syn krále Roboáma z Maachy, dcery Absolonovy [2Pa 11,20]. C.

Zizara, velitel vojska krále kananejského Jabína z Azor, který držel v područí sev. část izraelských kmenů. Z. bydlil v Haroset pohaniském [Sd 4,2]. Když byl na hlavu poražen při potoku Cison, hledal ochranu u Hebera Cinejského. Avšak Jáhel, manželka Hebera Cinejského, ho ve svém stanu ve spánku zabil [Sd 4,5nn.17nn; 1S 12,9; Ž 83,10]. Netinejští, synové *Siserovi, byli snad potomky zajatců,

kterí byli získáni za otroky v bitvě u potoka Cison [Ezd 2,53; Neh 7,55]. Obě jména se v hebrejštině psala stejně.

Zjednat, ve smyslu pořídit, opatřit, koupit [Lv 14,30; Jr 13,1; 19,1; 32,25; Oz 3,2; Sk 8,20], ve smyslu umluvit, projednat, vyříditi [2S 20,22].

Zjeven. *Zjevení, zjevit.

Zjevení; zjeviti (se), zjevovati (se). 1. Tato slovní skupina bývá v SZ nejčastěji překladem hebr. *g-l-h*, jehož původní význam je 'obnažiti', 'odhaliti', někdy však také odvozenin kořenů *j-d'* [oznámit, 1S 22,6; Ž 51,8], *n-t-n* [dát, Ez 16,57], ano i *r-v-m* [povýšit, Ž 21,14], *s-m-ch* [dát vzejít, Iz 43,19]. Žádné z těchto slov není vyhrazeno pro zjevovatelskou činnost Boží. Také člověk může odhalit své nitro, své úmysly [1S 20,13; Př 18,2; Jr 11,20; 20,12 a j.], jindy se slova užívá o prozření neznámých okolností a skrytých věcí, ať k tomu dojde jakýmkoli způsobem [sr. Př. 26,26; Ez 16,57 a j.]. Zvláštním případem je použití kořene *g-l-h* pro 'obnažení' země, t. j. pro odvedení jejího obyvatelstva do zajetí [2Kr 24,14; Iz 5,13; 49,21 a mn. j.]. Největší význam mají arci výpovědi, v nichž se říká, že Bůh zjevil lidem svou bytost, svou pravdu, své pokyny, svou vůli. Tak se podle Gn 35,7 Jákobovi v Bethel zjevil Bůh, podle 1S 2,27 se Hospodin zjevil domu Eli [t. j. jeho kněžským praotcům] v Egyptě, podle 2S 7,27 Hospodin Davidovi zjevuje zaslíbení o vystavění a upevnění jeho domu, podle 1S 9,15 Samuelovi předem zjevuje příchod Saulův. Významné jsou výroky, podle nichž Hospodin zjevuje své tajemství nebo své slovo prorokům [1S 3,7.21; Am 3,7; Da 2,19.22.28.30.47; 10,1]. Další důležitou skupinu tvoří místa, kde se mluví o tom, že Hospodin zjevuje svou spravedlnost [Ž 98,2; Iz 56,1], svou slávu [Iz 40,5; 66,5; Ez 39,21], svůj pokoj [Jr 33,6; Iz 32,17], své ráme [Iz 53,1; sr. Ž 71,18; Iz 52,10]. Zde se všude myslí na činy, jimiž Hospodin mocně zasahuje do života světa, aby svému lidu ukázal svou vůli a moc, svou přisnost i svou lásku.

Výroků, v nichž se výslovně objevují výrazy zjevit [se] a pod., je v SZ poměrně málo. SZ však také mnoha jinými slovy a způsoby vyjadřuje vědomí, že Bůh není člověku samozřejmě přístupný a poznatelný a že proto jedinou možností poznat jej jest, aby on sám ze své vůle vystoupil ze své skrytosti a dal člověku postihnout něco ze své bytosti a činnosti. Někdy se mluví dokonce o tom, že se Bůh lidem ukázal, takže ho *viděli anebo s ním aspoň mluvili tvář v tvář [Gn 18-19; Ex 33,17-23; Nu 12,8; Iz 6 a j.], jindy čteme, že ho viděli ve *snu [Gn 28,12 a j.] nebo že přijali jeho vzkazy a ujištění o jeho přítomnosti skrze *anděla [Gn 16,9; 22,11; Ex 23,21 a j.]. Také *losy [Joz 15,1, sr. Sd 1,1; 1S 28,6] nebo vytržení ducha bývají prostředkem zjevení Božího. Všecky tyto způsoby však jsou podrobovány prorocké kritice, která ukazuje jejich mnohoznačnost a nespolehlivost, založenou v tom, že se snadno stávají nástrojem lidské